

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Systemy adresatywne Korei Południowej i Polski jako składnik etykiety na przykładzie sfery akademickiej i biznesowej

Author: Chang Il You

Citation style: You Chang Il. (2020). Systemy adresatywne Korei Południowej i Polski jako składnik etykiety na przykładzie sfery akademickiej i biznesowej. Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY

Chang Il You

**Systemy adresatywne Korei Południowej
i Polski jako składnik etykiety
na przykładzie sfery akademickiej i biznesowej**

Praca doktorska napisana pod kierunkiem
prof. dr hab. Jolanty Tambor

Katowice 2020

Streszczenie

Praca na temat *Systemy adresatywne Korei Południowej i Polski jako składnik etykiety na przykładzie sfery akademickiej i biznesowej*. Głównym celem rozprawy jest poznanie różnic oraz podobieństw etykiety językowej między Polską a Koreą Południową, przede wszystkim w zakresie systemu adresatywnego. Przyjrano się z różnego punktu widzenia (diachronicznego, synchronicznego itp.) podobieństwom i różnicom grzeczności językowej między dwoma krajami, co pozwoli dokładniej zrozumieć się nawzajem. Praca obejmuje analizy systemów adresatywnych w różnych zakresach (w sferze akademickiej, w biznesie i codziennym życiu).

Praca zbudowana jest z czterech rozdziałów. W pierwszym rozdziale został przedstawiony badania grzeczności językowej w Polsce i Korei Południowej. Następnie przeanalizowane zostały współczesne definicje pojęć funkcjonujących w języku polskim posiadających związek z grzecznością. W tym samym rozdziale podjęto się próby odniesienia wyrazu 'niegrzeczność' do języka koreańskiego i zdefiniowania zachowania niegrzecznego w kulturze koreańskiej oraz jego podobieństw i różnic względem kultury polskiej.

Drugi rozdział skupia się na charakterze relacji interpersonalnych polskich i koreańskich. Rozdział ten ukazuje analizę czynników (aspekty socjolingwistyczne i aspekty socjokulturowe) mających wpływ na etykietę w danych krajach. Przykładowo zbadano współczesne komponenty mentalności koreańskiej i tło ich początku oraz zjawiska społeczne z tego wynikające. W efekcie badań zostały zasugerowane modele przedstawiające odmienności w podstawowym podejściu do grzeczności obu państw.

W trzecim rozdziale przedstawiono i omówiono znaczenia imienia i nazwiska w społeczeństwie koreańskim oraz jego użycie jako formy adresatywnej. Pokazano nieodmienność koreańskich nazwisk i imion oraz przedstawiono ich znaczenie kulturowe. W tym rozdziale odniesiono się do różnych terminów związanych z nazywaniem człowieka w języku koreańskim.

Rozdział czwarty to analiza honoryfikatywnych koreańskich systemów adresatywnych. W pierwszej kolejności przedstawiono ogólną koncepcję form adresatywnych koreańskich i sposoby praktycznego ich użycia w koreańskim społeczeństwie. Analizie poddano również terminy związane z koleżeństwem w kulturze koreańskiej.

Abstract

Title *Address systems of South Korea and Poland as a component of etiquette on the example of the academic and business sphere*. The aim of this thesis is to discuss the differences and similarities of the linguistics etiquette between Poland and Korea, primarily in terms of the address system. The analysis focuses on different points of view (diachronic, synchronous, etc.) for similarities and differences in language courtesy between the two countries, which would allow them to understand each other more closely. The work includes analysis of address systems in various areas (in the academic sphere, in business, and daily life).

The work consists of four chapters. In the first chapter was presented a review of studies of linguistic politeness in Poland and South Korea. Next, contemporary definitions of terms functioning in Polish related to politeness were analyzed. This chapter also attempts to relate the word 'naughty' to the Korean language and to define naughty behavior in Korean culture and its similarities and differences in relation to Polish culture.

The second chapter is devoted to examining the nature of interpersonal relations in both countries. This chapter presents the analysis of factors (sociolinguistic and socio-cultural aspects) affecting Polish and Korean etiquette. For example, contemporary components of the Korean mentality and their background, as well as social phenomena resulting from it, were analyzed. As a result of the research, models were proposed showing differences in the basic approach to the politeness of both countries.

The third chapter presents and discusses the meaning of the name in Korean society and its use *as* a term of address. The invariance of Korean surnames and names was shown and their cultural significance was presented. This chapter refers to various terms related to naming a human in Korean.

The fourth chapter is an analysis of the Korean honorific systems of address. First of all, the general concept of Korean address forms and methods of their practical use in Korean society were presented. Terms related to camaraderie in Korean culture were also analyzed.

Spis treści

Wstęp	3
Rozdział I: ‘Grzeczność’ i ‘bycie grzecznym’ w języku i kulturze polskiej i koreańskiej	15
1.1. Badania grzeczności językowej	15
1.1.1. Badania polskiej grzeczności językowej w Polsce	18
1.1.2. Badania koreańskiej grzeczności językowej w Korei Południowej	20
1.1.3. Badania koreańskiej grzeczności językowej w Polsce	25
1.1.4. Badania polskiej grzeczności językowej w Korei Południowej	29
1.2. Definicja „grzeczności”	30
1.2.1. Znaczenie wyrazu ‘grzeczność’ w języku polskim oraz jego odzwierciedlenia w języku koreańskim	32
1.2.2. Definicja honoryfikatywności	33
1.2.3. Terminy: ‘savoir-vivre’, ‘etykieta’, ‘maniere’, ‘bon-ton’ oraz ‘kurtuazja’ i ich odpowiedniki w języku koreańskim	35
1.3. Próba odniesienia wyrazu ‘niegrzeczność’ do języka koreańskiego	40
1.3.1. Odpowiedniki ‘niegrzeczności’ w języku koreańskim	41
Rozdział II: Próba zrozumienia różnic pojęcia grzeczność w kulturze polskiej i koreańskiej	45
2.1. Model „grzeczności” w kręgu dwóch kultur	45
2.1.1. Kultury wysokiego i niskiego kontekstu	51
2.1.2. Szarmanckość i kultura konfucjańska	52
2.2. ‘Agrzeczność’ w języku koreańskim	53
2.3. Komponenty współczesnej mentalności koreańskiej związane z grzecznością	57
2.3.1. Współczesna historia Korei Południowej i sukces rozwoju gospodarczego	58
2.3.2. Konfucjańska wartość w społeczeństwie	62
2.3.3. Ambicja i sukces	64
2.3.4. Etos nauki w Korei Południowej	65
2.3.5. Etos pracy w Korei Południowej	67
2.3.6. Kultura picia	70
2.3.7. Służba wojskowa	71
2.3.8. Okcydentalizacja	72

Rozdział III: Imię w kulturze koreańskiej (teoria i uzus)	75
3.1. Nazwisko i imię w języku koreańskim	76
3.2. Pytanie o nazwisko i imię	80
3.3. System nadawania imion i nazwisk we współczesnym społeczeństwie południowokoreańskim	85
3.3.1. Romanizacja nazw koreańskich	90
3.4. Elementy kulturowe związane z imieniem i nazwiskiem w społeczeństwie koreańskim	96
3.4.1. Różne rodzaje imion (wraz z pseudonimami i przydomkami itp.) w kulturze koreańskiej	100
Rozdział IV: Systemy adresatywne w honoryfikatywności koreańskiej	106
4.1. Odniesienia terminu <i>forma adresatywna</i> do języka koreańskiego	107
4.2. Rodzaje koreańskich form adresatywnych	108
4.2.1. Formy rzeczownikowe	109
4.2.2. Formy zaimkowe	112
4.2.3. Formy afiksalne	115
4.3. System adresatywny w koreańskiej firmie	119
4.4. System adresatywny w koreańskiej szkole	127
4.5. Termin związany z koleżeństwem w języku koreańskim i ich relacją	130
4.5.1. Relacja między bliźniakami	133
Zakończenie	134
Bibliografia	137
Spis tabeli, schematów oraz ilustracji	151

Wstęp

Język służy przede wszystkim porozumiewaniu się, a jednak *funkcja komunikatywna* jest tylko jedną z wielu jego funkcji (Markowski 2009: 10). W języku widoczny jest obraz kultury, w nim także wyraża się myślenie. Poznawanie i percepcja świata odbywają się za pomocą języka (nie tylko wszak zmysłami percypujemy i doświadczamy świata), również kulturę danego kraju dziedziczymy, wchłaniamy, nabywamy i internalizujemy poprzez język. Z tej perspektywy honoryfikatywność widoczna w języku koreańskim jest jedną z najważniejszych jego cech, choć samo zjawisko grzeczności językowej ma charakter uniwersalny i pojawia się we wszystkich językach i kulturach.

Język koreański jest jednym z niewielu języków z wyraźnym systemem honoryfikatywności. Kiedy Koreańczycy rozmawiają po koreańsku, muszą wciąż myśleć o wieku i statusie społecznym podmiotu wypowiedzi, odbiorcy oraz nadawcy, by dobrać odpowiednie formy werbalne (gramatycznie i leksykalnie) oraz formy niewerbalne (ekspresję i gesty). Sposoby wyrażania honoryfikatywności koreańskiej różnią się w zależności od wszystkich składników aktów komunikacji oraz aktów mowy. Bez honoryfikatywności można wprawdzie stworzyć komunikat po koreańsku, ale prawdziwa, pełna komunikacja, życie społeczne jest bez niej niemożliwe.

W związku z tym od czasu rozpoczęcia badań nad językiem koreańskim honoryfikatywność zawsze była przedmiotem zainteresowania. Na początku rozprawy chcę m.in. przedstawić stan badań grzeczności językowej w Polsce i w Korei Południowej. Chociaż językoznawcy nadal spierają się o różne aspekty honoryfikatywności, w dużej mierze jednak zgadzają się, że istnieją trzy rodzaje tego systemu: *honoryfikatywność podmiotowa*, *honoryfikatywność obiektowa*, *honoryfikatywność ze względu na odbiorcę*. Oprócz tych nazw proponowane w Polsce są także inne terminy: ‘honoryfikatywność ze względu na nadawcę (mówiącego)’ = podmiotowa, ‘honoryfikatywność ze względu na odbiorcę (adresata) wypowiedzi’, ‘honoryfikatywność ze względu na bohatera wypowiedzi’ = obiektowa (Huszcza 2006: 55-57).

W ostatnim okresie kontakty Korei Południowej z Polską zacieśniają się coraz bardziej w wielu obszarach¹. W relacjach między tymi krajami pojawia się jednak czasem pewne napięcie. Najistotniejszą przyczyną jest różnica w sposobie wyrażania grzeczności przez Koreańczyków i Polaków. W kulturze koreańskiej ludzie komunikują się inaczej niż Polacy, więc mimo znajomości języka koreańskiego honoryfikatywność stanowi dla nie-Koreańczyków interesujące zagadnienie, które nieraz trudno zrozumieć, a nawet zaakceptować (Jakoby 2018: 35). W społeczeństwie koreańskim jest ona dominującą kategorią. W niniejszej pracy staram się pokazać relacje międzyludzkie w Korei Południowej oraz podejmuję próbę określenia, w jaki sposób nadawca wykorzystuje honoryfikatywność i jak ona działa w języku koreańskim. Poza tym na całym świecie coraz więcej ukazują się popularnych książek, esejów, reportaży, publikacji na temat Korei, jej mieszkańców i koreańskiej grzeczności (Wierzchoń 2007: 110). Jest to dla czytelników bardzo ciekawe w dużej mierze z powodu egzotyki zjawiska i znacznej odmienności od grzeczności w kulturach tzw. świata zachodniego, więc o grzeczności koreańskiej piszą reporterzy, dziennikarze, zwykli podróżnicy, nie zawsze jednak rozumiejąc do końca jej uwarunkowania, genezę i wszystkie funkcje.

Cel i główne zagadnienia badawcze

Głównym celem mojej rozprawy doktorskiej jest zbadanie różnic i podobieństw między etykietą językową Polski i Korei Południowej, przede wszystkim w zakresie systemu adresatywnego. Praca obejmuje część teoretyczną i część praktyczną. Część teoretyczna zawiera przegląd definicji pojęcia *grzeczność* w Polsce i w Korei Południowej. Dokonano analiz przedstawianych koncepcji i definicji oraz analiz porównawczych, ze wskazaniem różnic w zakresie zachowań „odpowiednich”, czyli takich, które uznawane są za grzeczne w obu krajach. Przedstawiono wnioski i przyczyny tych różnic oraz przebieg przemian, które doprowadziły do dzisiejszego stanu obu systemów. W tej części omówiono także systemy adresatywne w różnych zakresach (np. w rodzinie, w biznesie, w szkole itp.) w obu krajach oraz przywołano obserwacje podobnych zjawisk w etykiecie językowej w historii kultury polskiej z próbą wskazania ich przełożenia na współczesny język koreański. Podsumowaniem

---

¹W Korei Południowej rośnie zainteresowanie Polską, przede wszystkim jej literaturą. Do tej pory większość tłumaczeń literatury polskiej nie była przekładana bezpośrednio, czyli tłumaczenia były dokonywane z innego języka (np. z języka japońskiego itp.). Ostatnio jednak Koreańczycy starają się tłumaczyć polską literaturę wprost z języka polskiego na język koreański (m.in. wielu przekładów dokonuje Choi Sung-Eun (Estera Czój) (Choi 2010: 81-83).

części teoretycznej rozprawy jest przedstawienie względnego charakteru grzeczności oraz próba stworzenia modelu różnicy w podstawowym podejściu do grzeczności w Polsce i w Korei.

Część praktyczna rozprawy ma na celu potwierdzenie hipotez teoretycznych. Badania praktyczne obejmują analizy systemów adresatywnych w różnych zakresach (w sferze akademickiej, w biznesie i dyplomacji oraz w codziennym życiu) w obu krajach. Pośrednim celem tej części jest próba stworzenia zestawu nazw pełnionych funkcji oraz stanowisk koreańskich, dla których można znaleźć lub stworzyć równoważniki w tłumaczeniu na język polski oraz z polskiego punktu widzenia i stosować w Polsce w celu ułatwienia komunikacji oraz uniknięcia niepotrzebnych nieporozumień.

Zasadnicza teza pracy

Teza główna moich badań to pokazanie i omówienie: różnic w etykiecie językowej między Polską a Koreą Południową w różnych dziedzinach życia społecznego i rozważenie przyczyn ich wystąpienia.

Tezy pomocnicze to z kolei następujące zagadnienia:

1. Cztery czynniki okazywania szacunku: wiek, bliskość, płeć, pozycja społeczna. Waga tych elementów jest różna w zależności od danej kultury.
2. Dla Koreańczyków i Polaków pojęcie „grzeczność” istnieje i funkcjonuje inaczej, ze względu na ich różne relacje międzyludzkie. Na przykład w Korei grzeczność ma bardziej charakter pionowy (przez wiek), natomiast w Polsce grzeczność ma charakter poziomy (przez bliskość).
3. Koreańska grzeczność opiera się na komunikacji asymetrycznej (pionowej). W koreańskich relacjach ważnym elementem okazywania szacunku są wiek oraz pozycja społeczna. Bliskość i płeć są stosunkowo mniej ważne. Z tego powodu w języku koreańskim nie ma np. zdrobnień, które odgrywają rolę okazywania bliskości.
4. Polska grzeczność opiera się na komunikacji symetrycznej (poziomej). Dla Polaków ważnym elementem okazywania szacunku są bliskość i płeć. Wiek i pozycja społeczna obecnie nie mają aż tak dużego wpływu, więc w języku polskim honoryfikatywność nie jest rozwinięta w sposób jakkolwiek porównywalny do języka koreańskiego.
5. Kontakt między Koreą a Polską staje się coraz powszechniejszy, ale istnieje wiele konfliktów w komunikacji spowodowanych różnicami etykiety językowej.

6. Grzeczność językowa zmienia się wraz z upływem czasu. Zmiana etykiety językowej ma wielki wpływ na społeczeństwo i kulturę danego kraju.

Metodologia badań

Badania były prowadzone głównie za pomocą metody porównawczej. Przeprowadzono m.in. analizy kontrastywne polskich i koreańskich tekstów literackich w celu znalezienia podobieństw i różnic w zakresie badanych elementów grzeczności językowej. Badania te nie ograniczały się do aspektu językowego, zostały poszerzone o aspekty kulturowe.

Uzasadnieniem dla takiego typu badań była potrzeba rozpoznania zagadnień związanych z względnością kulturową. Badania te wymagały interdyscyplinarnego podejścia i zastosowania metod badawczych z różnych dziedzin nauki, w tym m.in. z zakresu językoznawstwa, socjo- i etnolingwistyki, historii, socjologii, antropologii. Uwzględniono zarówno metody diachroniczne, jak i synchroniczne.

Dodatkowym elementem źródłowym rozprawy były własne obserwacje, doświadczenia i wnioski wynikające z doświadczeń zawodowych. W części empirycznej znalazły się obserwacje polskiej grzeczności językowej z koreańskiego punktu widzenia oraz względnie obiektywne spostrzeżenia autora (jako osoby, która doświadczyła polskiej kultury) dotyczące koreańskiej grzeczności. Dokonano analiz różnych koncepcji „grzeczności” i jej wpływu na Polaków i Koreańczyków w różnych dziedzinach i miejscach. Wszystkie metody wzajemnie się dopełniały.

Przegląd treści poszczególnych rozdziałów

Rozprawa została podzielona na cztery główne rozdziały. Rozdział pierwszy i drugi należą do części teoretycznej, a rozdział trzeci i czwarty do części praktycznej.

W rozdziale pierwszym został przedstawiony przegląd badań grzeczności językowej w Polsce i Korei Południowej, przede wszystkim dotyczących koreańskiej honoryfikatywności. Następnie zanalizowane zostały współczesne definicje pojęć funkcjonujących w języku polskim (rodzimych i zapożyczonych), takich jak: ‘grzeczność’, ‘savoir-vivre’, ‘etykieta’, ‘maniera’, ‘bon ton’ oraz ‘kurtuazja’ i zostały zaproponowane dla nich odpowiedniki w języku koreańskim. W tym rozdziale dokonano próby odniesienia wyrazu ‘niegrzeczność’ do

języka koreańskiego i zdefiniowania zachowania niegrzecznego w kulturze koreańskiej oraz jego podobieństwa i różnic w stosunku do kultury polskiej.

Rozdział drugi poświęcony został zbadaniu charakteru relacji interpersonalnych w Polsce i w Korei Południowej. W tym rozdziale przedstawiono analizę czynników (aspekty socjolingwistyczne i aspekty socjokulturowe) wpływających na etykietę polską i koreańską. Na przykład przeanalizowano współczesne komponenty mentalności koreańskiej i tło ich powstawania (historia Korei w XX wieku, etos nauki, etos pracy itp.) oraz zjawiska społeczne z tego wynikające. Ta część poświęcona została także analizie tych zjawisk, w których widać rzeczywiste różnice pojęciowe w etykiecie obu języków, tj.: zdrobnienia i honoryfikatywność w języku polskim i w języku koreańskim, Szarmanckość i kultura konfucjańska, waga imion jako form adresatywnych. W rezultacie badań zostały zaproponowane modele pokazujące różnice w podstawowym podejściu do grzeczności obu krajów, potwierdzające, iż ‘grzeczność’ jest pojęciem względnym.

Trzeci rozdział zawiera omówienie znaczenia imienia i nazwiska w społeczeństwie koreańskim oraz jego użycie jako formy adresatywnej. Wskazano nieodmienność koreańskich nazwisk i imion oraz zbadano ich znaczenie kulturowe. W tym rozdziale dokonano także próby odniesienia się do różnych nazw związanych z imionami i nazwiskami w języku koreańskim (a także pseudonimami, przezwiskami itp).

Rozdział czwarty zawiera analizę koreańskich honoryfikatywnych systemów adresatywnych. Przede wszystkim przedstawiono ogólną koncepcję form adresatywnych koreańskich (także form zaimka osobowego) i sposoby praktycznego ich wykorzystania w koreańskim społeczeństwie (w rodzinie, w firmie, w szkole). Równocześnie podjęto próbę porównywania norm grzecznościowych w Polsce i w Korei. Sytuacje brane pod uwagę w badaniach można w skrócie podzielić na dwie kategorie: szkolnictwo wyższe i biznes; oprócz nich są zaprezentowane sytuacje życia codziennego. Analizie poddano również terminy związane z koleżeństwem w kulturze koreańskiej, w których można porównywać różnicę w relacji interpersonalnej obu krajów.

Uwagi językowe

Istnieje wiele sposobów transkrypcji fonetycznej wyrazów koreańskich. Najstarszym sposobem, opracowanym w roku 1939, jest transkrypcja McCune’a-Reischauera (Ogarek-Czój, Huszcza, Choi 2007: 30). W pewnym okresie tę wersję transkrypcji uznał za obowiązującą rząd koreański². Od 2000 r. w Korei Południowej stosowany jest nowy system transkrypcji tzw. transkrypcja Ministerstwa Kultury i Turystyki Korei Południowej³ (opublikowany w komunikacie Ministerstwa Kultury i Turystyki nr 2000-8). Oba modele są często używane w Korei Południowej oraz w innych krajach. Oprócz nich istnieje jeszcze wiele innych sposobów transkrypcji, jednak w badaniach prowadzonych w Polsce najczęściej występują trzy: transkrypcja Yale, transkrypcja polska, transkrypcja J.N. Mazura (Kida 2012: 520-521; Ogarek-Czój, Huszcza, Choi 2007: 30-33; Żelaniec 2012: 487-488). W niniejszej pracy występujące nazwy oraz terminy z języka koreańskiego są zapisane według transkrypcji Ministerstwa Kultury i Turystyki Korei Południowej.

W tabeli nr 1 przedstawiono podstawowe, najczęstsze sposoby transkrypcji języka koreańskiego.

Tabela 1: Trzy sposoby transkrypcji języka koreańskiego

Litery	Transkrypcja Ministerstwa Kultury i Turystyki Korei Południowej	Transkrypcja McCune’a-Reischauera	Transkrypcja polska
ㅏ	a	a	a
ㅑ	ya	ya	ja
ㅓ	eo	ō	ō
ㅕ	yeo	yō	jō

² Transkrypcja ta była stosowana w okresie od 13 stycznia 1984 r. do 7 lipca 2000 r. (Kim 2000: 5).

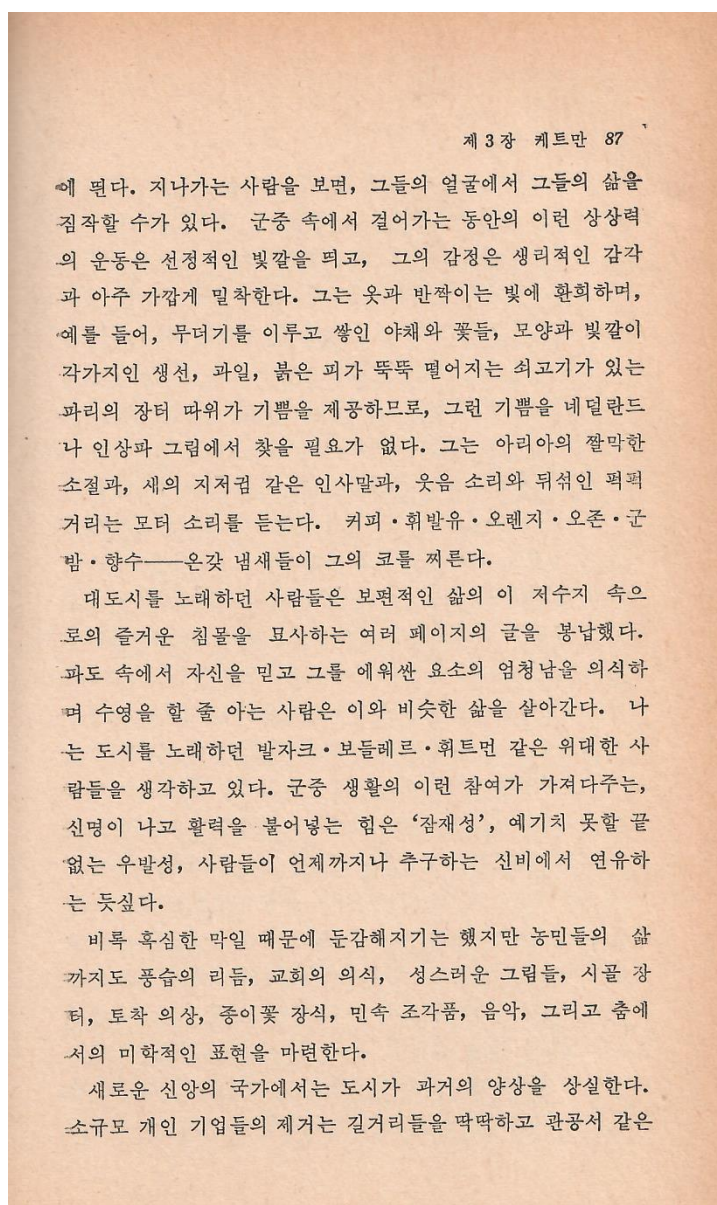
³ Oficjalna nazwa to ‘transkrypcja języka koreańskiego (국어의 로마자 표기법)’. Natomiast, aby odróżnić ją od innych sposobów, stosowane są różne nazwy: transkrypcja Ministerstwa Kultury i Turystyki Korei Południowej, nowy system romanizacji języka koreańskiego, transkrypcja poprawiona języka koreańskiego, transkrypcja oficjalna południowokoreańska.

ㅅ	o	o	o
ㅅ	yo	yo	jo
ㅅ	u	u	u
ㅅ	yu	yu	ju
ㅡ	eu	ũ	y
ㅣ	i	i	i
ㅏ	ae	ae	ä (e)
ㅑ	yae	yae	jä (je)
ㅓ	e	e	e
ㅕ	ye	ye	je
ㅗ	wa	wa	o (we)
ㅛ	wo	wö	wö (uo)
ㅜ	wae	wae	wä (ue)
ㅝ	oe	oe	ö (we)
ㅟ	we	we	we
ㅢ	wi	wi	ü (wi)
ㅤ	ui	üi	yi
ㄱ	k, g	k, g	k, g
ㄴ	n	n	n
ㄷ	t, d	t, d	t, d

ㄹ	r, l	r, n, l	l, r
ㅁ	m	m	m
ㅂ	p, b	p, b	p, b
ㅅ	s	s, sh	s
ㅇ	ng	ng	ng
ㅈ	j	ch, j	dz
ㅊ	ch	ch'	czh (ćh)
ㅋ	k	k'	kh
ㅌ	t	t'	th
ㅍ	p	p'	ph
ㅎ	h	h	h
ㄱ	kk	kk	kk
ㄷ	dd	dd	tt
ㅃ	pp	pp	pp
ㅆ	ss	ss	ss
ㅈ	jj	tch	c

W języku koreańskim nie występuje akcent, ani dynamiczny, ani tonalny, wyrazy koreańskie można czytać tylko sylabicznie. Koreański alfabet to alfabet fonetyczny używany w systemie sylabicznym. Każda sylaba jest skonfigurowana ze spółgłosek i samogłosek i zapisywana jest w formie bloku. W jednej sylabie może znajdować się jedna lub dwie spółgłoski, lecz samogłoska może być tylko jedna. Alfabet w języku koreańskim spełnia ważną rolę.

Ilustracja 1: Przykładowa książka napisana koreańskim alfabetem

Źródło: Miłosz 1980: 87.

Na przykład Koreańczyk bez wiedzy o wymowie języka polskiego słowo ‘Polska’ przeczytałby jako trzysylabowe [pol-sy-ka]. Z tego powodu w niniejszej pracy nazwy oraz terminy z języka koreańskiego, które opierają się na transkrypcji Ministerstwa Kultury i Turystyki Korei Południowej zapisywane są sylabicznie: przykładowe słowo ‘język koreański’ to *han-gug-eo*.

W pracy zastosowano dwie zasady pisania słów lub zdań w języku koreańskim:

1. jeśli koreańskie słowo jest już zaadaptowane do polskiego słownictwa, to zostaje napisane bez kursywy i myślnika: np. kimchi (koreańskie jedzenie), hangul (alfabet koreański);
2. jeśli koreańskie słowo lub zdanie jest zaczerpnięte bezpośrednio z języka koreańskiego, jest cytatem nieużywanym w języku polskim, to jest zapisane kursywą oraz podzielone sylabicznie za pomocą myślnika, żeby oddać jego oryginalne brzmienie: np. *han-gug-eo* (język koreański, w alfabecie koreańskim: 한국어).

Dla zrozumienia języka koreańskiego oraz koreańskiej kultury niezwykle istotne znaczenie mają znaki chińskie. Dopiero w XV wieku został stworzony oryginalny alfabet koreański (tzw. hangul), a do tego czasu ludność koreańska korzystała wyłącznie z chińskiego pisma. Hangul został sztucznie stworzony przez króla Sejonga, koreański alfabet nie ewoluował z ideogramów czy hieroglifów. Dlatego większa część pożyczek obcych jest pochodzenia chińskiego. W Azji Północno-Wschodniej używanie pisma chińskiego ma bardzo istotne znaczenie praktyczne i historyczne. Takie wyrazy zbudowane są na *han-ja* jako „znaki sinokoreańskie”⁴, czyli na symbolach chińskich zapożyczonych do języka koreańskiego, a ich wymowa została dostosowana do wymowy koreańskiej. To zjawisko można porównywać ze zjawiskiem zjaponizowanych chińskich znaków kanji⁵ w języku japońskim. Różnica polega na tym, że w języku japońskim chińskie znaki są adaptowane jako oficjalne pismo, a w języku koreańskim zostały tylko ślady (morfemy) ich chińskiego pochodzenia. Jako przykład może posłużyć koreańskie słowo *eon-eo*, które jest zapożyczone z 言語: chiński znak 言 jest po koreańsku wymawiany jako *eon*, a alfabetem koreańskim można go zapisać jako 언, z kolei 語 w koreańskiej wymowie brzmi *eo*, a w zapisie alfabetem koreańskim to 어. W niniejszej zostaną przeanalizowane niektóre koreańskie słowa zawierające morfem ze znaków chińskich. W tym przypadku dodawano chińskie znaki w formie koreanizowanej *han-ja*.

---

⁴ W języku chińskim nazwę 朝鮮漢字, można tłumaczyć jako „koreańskie znaki”.

⁵ *Han-ja* i *kanji* zachowują tradycyjne chińskie znaki. Obecnie Chińczycy używają uproszczonego pisma chińskiego.

Ilustracja 2: Oficjalny portret króla Sejong

Źródło: Centrum Informacji Kultury Koreańskiej (KCISA).

Chciałbym, by praca dotarła do osób, które w jakiś sposób są związane z koreańską kulturą oraz osobami pochodzącymi z tego kraju. Treści skierowane są zwłaszcza do Polaków pracujących lub współpracujących z Koreańczykami oraz studentów filologii koreańskiej, ale także do wszystkich osób, które ciekawe są Korei i chciałyby poszerzyć swoją wiedzę na określone tematy.

Niektóre części tej pracy (podrozdziały 1.1.2; 1.1.3; 1.1.4; 1.3; część zakończenia) opierają się na artykułach, które zostały opublikowane w księdze jubileuszowej z okazji 15-lecia powstania filologii koreańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (You 2018: 151-162) i w czasopiśmie w Kwartalniku „Polonicum” Uniwersytetu Warszawskiego (You 2018: 87-90).

Praca dotyczy grzeczności, tym bardziej nie może w niej zabraknąć podziękowań z mojej strony. Pragnę wyrazić wdzięczność pewnym osobom, które wykazały się pomocą i życzliwością wobec mojej osoby.

Najpierw chciałbym serdecznie podziękować promotor mojej pracy doktorskiej (oraz wcześniej magisterskiej) prof. dr hab. Jolancie Tambor za nieocenioną pomoc, opiekę naukową oraz cierpliwość. Całe moje studiowanie w Polsce zaczęło się w roku 2012, kiedy to wszedłem do jej gabinetu i oznajmiłem *Pani Profesor, chcę studiować w Polsce*. I od tego czasu pod jej opieką pokierowałem swoje życie ku nauce. W języku koreańskim istnieje wyraz *seu-seung-nim* (스승님), który można przetłumaczyć jako ‘życiowy mentor’ i właśnie taką osobą jest dla mnie Pani Profesor.

Dziękuję także dr Joannie Przyklenk, że podczas swojego pobytu w Korei Południowej poświęciła czas, by skonsultować moją pracę mimo istniejącej odległości oraz różnicy czasowej. Wdzięczny jestem także prof. Choi Seung-un, czyli prof. Esterze Czoj z Hankuk University of Foreign Studies w Seulu, która jako pierwsza zaraziła mnie pasją do języka polskiego za pomoc w rozpoczęciu studiowania na Uniwersytecie Śląskim. Dziękuję rodzicom, którzy każdego dnia kibicowali mi na odległość i na których dobrą radę zawsze mogłem liczyć. Szczególne podziękowania należą się także mojej żonie, Sylwii You za ogromne wsparcie i wyrozumiałość, oraz mojej córce Hani You, która pozwoliła tacie skupić się na pisaniu pracy.

Rozdział I

‘Grzeczność’ i ‘bycie grzecznym’ w języku i kulturze polskiej i koreańskiej

Zjawisko grzeczności występuje na całym świecie, jednak w każdym kraju jest ona inaczej definiowana, odczuwana i realizowana. Lingwiści zaczęli interesować się pojęciem ‘grzeczności’ dopiero od XX wieku. Grzeczność jednak już dawniej była przedmiotem nienaukowych rozważań (za: Kita 2016: 193). W polskich omówieniach często przytaczany jest fragment polskiej epopei Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz*, który w połowie XIX wieku pisał o względnym charakterze grzeczności: „Grzeczność wszystkim się należy, lecz każdemu inna” (za: Kita 2005: 7).

Celem wstępnej części rozprawy jest zdefiniowanie w języku polskim i koreańskim pojęcia ‘grzeczność’ i opis zachowania nazywanego ‘byciem grzecznym’ w kulturze polskiej i koreańskiej. Zaczniemy od omówienia stanu badań związanych z grzecznością językową w Polsce i w Korei Południowej.

1.1. Badania grzeczności językowej

Grzeczność językowa znalazła się w polu zainteresowań językoznawców od lat 70. XX wieku (za: Kita 2016: 194). Amerykański i brytyjski językoznawca Paul Grice (1968) zdefiniował maksymy, które zawierają informacje o pewnych zasadach postępowania podczas rozmowy (reguły konwersacyjne). Badacz wskazywał cztery maksymy, regulujące komunikację międzyludzką:

- 1) Maksyma ilości: informacji w rozmowie nie powinno być ani za dużo, ani za mało.
- 2) Maksyma jakości: w komunikacji powinny być przekazywane tylko informacje, o

których prawdziwości rozmówca jest przekonany.

3) Maksyma odniesienia: komunikat powinien zawierać wyłącznie informacje istotne.

4) Maksyma sposobu: informacje powinny być przekazywane zrozumiale i jasno

(za: Skudrzyk 2007: 105; Tomicek 1992: 19).

Robin Lakoff (1973) uszczegółowiła maksymy Grice'a i nakreśliła dwie ważne zasady „kompetencji pragmatycznej”:

1) wyrażaj się jasno;

2) wyrażaj się grzecznie (za: Tomiczek 1992: 20).

Zasady te mogą się wydawać złudnie przeciwne wobec siebie, ponieważ nie zawsze, kiedy rozmówca wyraża się jasno, jest to jednocześnie grzeczne. Jednak o przewadze jednej z reguł rozstrzyga przyjęty przez mówiącego zamiar rozmowy. Zdaniem Lakoff bycie uprzejmym w czasie konwersacji zapewnia efektywny przebieg rozmowy przy najmniejszym wysiłku interlokutorów. Robin Lakoff do drugiej zasady dodała ponadto trzy następujące dodatkowe:

1) nie bądź natrętny (formalizacja);

2) daj możliwość wyboru (zastanowienie);

3) bądź przyjazny (równość) (za: Tomiczek 1992: 20; Żurek 2008: 33).

Pierwsza zasada określa zachowanie dystansu między dyskutantami. Szczególnie ważne jest utrzymanie dystansu w sytuacjach formalnych, z osobami obcymi. W tym wypadku grzeczność określa się w dwóch koncepcjach: językowych, np. gdy rozmówca wybiera adekwatne zwroty adresatywne lub unika używania wulgaryzmów oraz pozajęzykowych (m.in. unikanie niezręcznych pytań odnośnie prywatnych kwestii). Druga reguła mówiąca o dawaniu rozmówcy możliwości wyboru odnosi się do strategii konwersacyjnych. Pewne jest, że nie powinniśmy narzucać swojej woli, ponieważ to odbiorca powinien mieć możliwość wyboru sposobu prowadzenia dialogu, wyszukania tematu oraz kierunku rozmowy. Trzecia i zarazem ostatnia zasada mówi o odpowiednim i życzliwym zachowaniu podczas rozmowy, choćby za pomocą różnych technik lingwistycznych takich jak np. zwroty slangowe, zdrobnienia czy używanie potocznych sformułowań).

Lakoff w swojej koncepcji ograniczyła określenie grzeczności językowej do zachowań zależnych od typu związku między rozmówcami oraz planów dialogowych. Wydzielone zasady grzecznościowe przyjęła z jednej strony za uwarunkowane kulturowo, z drugiej zaś za ogólne.

Kolejni badacze grzeczności, Penelope Brown (1978) i Stephen Levison (1987) przeprowadzili jedno z ważniejszych badań poświęconych grzeczności lingwistycznej, charakteryzujące grzeczność oraz niegrzeczność językową, w których wydzielili koncepcję pozytywnej oraz negatywnej grzeczności (Łaziński 2006: 22). Jako przykłady pozytywnej grzeczności można wymienić następujące:

- 1) Wykazuj wyraźne zainteresowanie partnerem!;
- 2) Potwierdzaj wzajemność! (za: Skudrzyk 2007: 111; Tomiczek 1992: 21).

Z kolei jako przykłady grzeczności negatywnej można podać:

- 1) Karcąc kogoś, wyrażaj się możliwie bezosobowo!;
- 2) Nie bądź zbyt podejrzliwy wobec partnera (za: Tomiczek 1992: 21)

Brown i Levinson także opisali trzy czynniki pragmatyczne mające wpływ na strategię grzecznościowe:

- 1) dystans społeczny między rozmówcami (o stopniu zażyłości);
  - 2) status społeczny między rozmówcami (o hierarchii);
  - 3) stopień zagrożenia dla aktu mowy danej kultury (o utracie „twarzy”)
- (za: Tomiczek 1992: 21-22; Żurek 2008: 36-37).

Ów system zachowania ma, według autorów konceptu, istnieć we wszelkich kulturach, czyli ma być uniwersalną możliwością wybierania strategii grzecznościowych. Wyodrębnili oni także bezpośredniość (lub niebezpośredniość) jako istotny aspekt grzeczności. Cecha ta opiera się na założeniu, że im mniej wprost nadawca buduje swoją wypowiedź, tym więcej możliwości reakcji pozostawia adresatowi (Tomiczek 1992: 22). Teoria grzeczności Browna i Levinsona jest znana i często analizowana przez polskich badaczy (Marcjanik 2012: 12).

1.1.1. Badania polskiej grzeczności językowej w Polsce

W Polsce badania w zakresie grzeczności językowej także nie są nowym tematem. Niewątpliwie najbardziej znaną badaczką etykiety i grzeczności jest Małgorzata Marcjanik. Przez wiele lat zajmowała się analizą i opisami grzeczności polskiej i innokulturowej. Jej prace to zarówno cenne ustalenia teoretyczne, jak i szczegółowe zestawienia i interpretacje konkretnych formuł i zachowań grzecznościowych. Swoje zbiory danych zachowań werbalnych Polaków opublikowała m.in. w *Słowniku językowego savoir vivre`u* (2015), który jest poświęcony wszelkim formom, wyrażeniom, zwrotom grzecznościowym w polszczyźnie, i w kilkunastu innych pozycjach.

Fenomen grzeczności w kontaktach interpersonalnych należy do lingwistycznych i obyczajowych powszechników, które w każdym społeczeństwie wyrażane są odmiennymi normami lingwistycznymi i kulturowymi. Marcjanik wyróżnia dwie główne normy społeczne systematyzujące grzecznościowe maniery w Polsce (Marcjanik 2001):

- 1) okazywanie szacunku partnerowi (zwłaszcza kobietom, osobom starszym, przełożonym), w tym umniejszanie roli nadawcy;
- 2) przejawianie zainteresowania sprawami ważnymi dla partnera.

Marcjanik w kilku opublikowanych analizach polskiego systemu grzeczności i poradnikach polskiej etykiety (np. *Polska grzeczność językowa*, 2002; *W kręgu grzeczności. Wybór prac z zakresu polskiej etykiety językowej*, 2001; *Mówimy uprzejmie*, 2009 itp.) zajmuje się przybliżeniem zasad grzeczności językowej w stosunkach międzyludzkich. Autorka szczegółowo prezentuje zachowania pomiędzy różnymi rozmówcami, w różnych miejscach i sytuacjach. Na przykład w książce pt. *Grzeczność w komunikacji językowej* wydanej w roku 2007, pomieszczony został cały szkic poświęcony grzeczności (werbalnej i niewerbalnej) polskiej. Autorka zawarła istotne informacje od teorii do praktycznych elementów w codziennym życiu (np. grzeczność przy użyciu telefonu/internetu, na wykładzie itp.). W 2017 roku opublikowała kolejną książkę pt. *Grzeczność w polskiej komunikacji językowej. Studium opisowo-normatywne*, zmienioną, poprawioną i w różnych miejscach uwspółcześioną wersję wcześniejszych rozważań. Propozycje naukowych rozważań o grzeczności M. Marcjanik cechują się bowiem nieustannymi obserwacjami przemian dokonujących się wokół i ich natychmiastową analizą i interpretacjami. Dlatego dla każdego, kto zajmuje się etykietą i grzecznością, kolejne tomy autorstwa Marcjanik są więc nie tylko ciekawe, ale i niezbędne.

Dla moich rozważań niezwykle istotne są też wieloautorskie publikacje pod redakcją M. Marcjanik – o grzeczności w innych kulturach. Koniecznie należy wymienić trzy książki: *Grzeczność nasza i obca* (2005), *Grzeczność na krańcach świata* (2007), *Jak zwracają się do siebie Europejczycy* (2013). Autorzy zebranych artykułów starali się odpowiedzieć na pytanie, jakie miejsce zajmują polskie grzecznościowe zachowania werbalne i niewerbalne pośród przejawów etykiety różnych kultur, narodów i państw. Ponadto M. Marcjanik przedstawiła w artykule pt. *Polska grzeczność językowa – obecny stan badania dotyczące polskiej grzeczności językowej* i opisała najistotniejsze grzecznościowe akty mowy.

Obecnie jednym z najwybitniejszych badaczy adresatywności jest Marek Łaziński (za: Marcjanik 2015: 11). Łaziński opublikował m.in. książkę pt. *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa* (2006) i artykuł pt. *Polacy na tle innych systemów grzeczności* (2013), które ukazują schemat tytułatury grzecznościowej w języku polskim (przede wszystkim dotyczących form *pan*, *pani*), związane też ze sprawą asymetrii rodzajowo-płciowej w tytułach zawodowych.

Eugeniusz Tomiczek w artykule pt. *System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego* (1983) skupił się na porównaniu polskiego systemu adresatywnego z systemami innych języków (przede wszystkim niemieckim) (za: Marcjanik 2015: 12). Autor przedstawił pełną klasyfikację polskich tytułów i po raz pierwszy podzielił formy adresatywne na wyraźne klasy nominalne oraz podał zasady łączenia tych klas (za: Łaziński 2006: 63). Tomiczek zwrócił uwagę na ogólną teorię grzeczności językowej na świecie (np. Paul Grice, Robin Lakoff, Penelope Brown i Stephen Levinson) (Tomiczek 1992).

Trzeba tu też wspomnieć o pracach Kazimierza Ożoga, który także zajmował się opracowaniem teorii grzeczności językowej w Polsce, np. w książce pt. *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)* w roku 1990. W publikacji pod tytułem *Współczesna polska grzeczność językowa a postmodernizm* (2014) zwraca także uwagę na grzeczność komputerową, grzeczność w sieci w przestrzeni wirtualnej. Konstatuje, że w dobie internetu i komputeryzacji grzeczność ulega wyraźnemu uproszeniu, a nowa rzeczywistość nie sprzyja skomplikowanym zasadom grzeczności:

Wolność nadawcy i wolność odbiorcy, połączone z obopólną tolerancją, wzajemnym uznaniem autentyczności i integralności osób komunikujących się, usuwają w myśl zasad nowej etyki humanistycznej napięcia komunikacyjne (Ożóg 2014: 56).

Z nieco innej perspektywy grzeczność została przedstawiona przez Małgorzatę Kitę, która prezentuje grzeczność w wydanej w 2005 roku dwuczęściowej książce pt. *Językowe rytuały grzecznościowe*. Pierwsza część to „alfabetyczne hasło związane z grzecznością” z krótkimi objaśnieniami znaczenia jakiegoś terminu, słowa czy zwrotu dotyczącego grzeczności. W drugiej części zaprezentowanych jest wiele wzorców uprzejmości w literaturze (przysłowia oraz poezji itp). Znajdują się tam starsze i już mniej żywotne dziś, ale wciąż bardzo ważne elementy dotyczące grzeczności.

Oczywiście, możemy wymienić jeszcze wiele innych prac polskich – popularny poradnik (pt. *Językowy savoir-vivre*) Haliny i Tadeusza Zgólków (1992) i inne, artykuły w czasopismach i pracach zbiorowych; zostaną one przywołane w bibliografii oraz w miejscach, kiedy konkretny fragment dał impuls do moich rozważań.

Tu zaś, w ogólnym omówieniu konieczne jest przywołanie prac poświęconych zagadnieniom grzeczności dalekowschodniej, do której koreańska się zalicza. Wspominałem już o pracy zbiorowej pod red. M. Marcjanik *Grzeczność na krańcach świata* (2005), w której te właśnie egzotyczne dla Polaka regiony są opisane (m.in. Chiny, Japonia, Korea Południowa oraz Mongolia).

Nie może jednak ta część obyć się bez wspomnienia prac autora, który ogrom uwagi naukowej poświęcił zagadnieniu honoryfikatywności. Romuald Huszcza tłumaczy honoryfikatywność jako specjalną wersję znaczenia zawartego w treści wypowiedzi, komunikat o społecznej relacji między nadawcą a odbiorcą. Huszcza napisał pracę pod tytułem *O gramatyce grzeczności* (1980), która w całości poświęcona jest właśnie zagadnieniu honoryfikatywności.

Wszystkie przywołane prace były ogromnie pomocne podczas pisania niniejszej rozprawy. Grzeczność stanowi niesamowicie istotny temat, pozwalający zrozumieć język polski oraz polską kulturę, a jeszcze mocniej język koreański i kulturę koreańską. Mam nadzieję, że moje badania przyczynią się do dalszych analiz i opisów oraz chęci jeszcze głębszego zrozumienia grzeczności w różnych kulturach.

1.1.2. Badania koreańskiej grzeczności językowej w Korei Południowej

Badania grzeczności języka koreańskiego można w zasadzie nazwać „badaniami honoryfikatywności”. Honoryfikatywność jest podkategorią grzeczności językowej w języku koreańskim i nie da się jej łatwo zdefiniować. Pierwszymi badaczami, którzy zaczęli się przyglądać honoryfikatywności koreańskiej byli Europejczycy. Przyjechali oni do Korei jako

chrześcijańscy misjonarze. Zaczęli postrzegać honoryfikatywność jako zjawisko językoznawcze dopiero w XIX wieku.

Pierwsza praca o honoryfikatywności koreańskiej to książka Charlesa Dalleta opublikowana w 1874 roku pt. *Histoire de l'église de Corée: précédée d'une introduction sur l'histoire, les institutions, la langue, les moeurs et coutumes coréennes : avec carte et planches*⁶. C. Dallet poświęcił jeden rozdział językowi koreańskiemu (Dallet 1874: 77-100), w tymże rozdziale omówił także honoryfikatywność⁷.

Honoryfikatywność przedstawili w swoich książkach także John Ross i William George Aston. Książka J. Rossa⁸, które ukazała się w 1877 r., składa się z dialogów i pokazuje faktyczne użycie form honoryfikatywnych. W.G. Aston w 1879 roku w swojej rozprawie naukowej porównywał język koreański i język japoński, badał porównawczo honoryfikatywność m.in. z gramatycznego punktu widzenia (Bouchard 2013: 250). Te trzy publikacje mają wielkie znaczenie w historii badań grzeczności koreańskiej, gdyż to ich autorzy przedstawili koncepcję honoryfikatywności jako pierwszy.

Kolejną pracę opublikował w 1881 r. francuski duchowny rzymskokatolicki Félix Clair Ridet, zatytułował ją *Grammaire Coréenne*. Analizował zjawisko honoryfikatywności w odniesieniu do czasowników. Przedstawił czynniki determinujące końcówki i przyrostki czasownika, którymi są: wiek i status społeczny. Jego rozprawa była kompilacją pracy o języku koreańskim francuskich misjonarzy. W 1914 roku została przez brytyjskiego misjonarza Horace Granta Underwooda opublikowana książka *An introduction to the Korean spoken language*. Jego publikacja opierała się na książce Ridela, której treść odniósł do systemu języka angielskiego. Autor jako pierwszy uznał honoryfikatywność za niezależny dział gramatyki. Wcześniej F.C. Ridet klasyfikował zagadnienie honoryfikatywności jako kategorię czasownika. Underwood w swojej książce poświęcił honoryfikatywności cały jeden rozdział⁹.

Niemiecki misjonarz Andre Eckardt zauważył w pracy *Koreanische Konversations-Grammatik mit Lesestücken und Gesprächen*¹⁰, że w honoryfikatywności koreańskiej nadawca nie tylko okazuje szacunek wobec 'osoby', ale także darzy ją respektem poprzez

---

⁶ Historia Kościoła koreańskiego: poprzedzona wprowadzeniem do koreańskiej historii, instytucji, języka, obyczajów i zwyczajów: z mapą i planszami.

⁷ C. Dallet rozpoznał 'honoryfikatywność ze względu na odbiorcę'.

⁸ Po raz pierwszy przetłumaczył Biblię na język koreański.

⁹ Rozdział XI (Underwood 1914: 208-212).

¹⁰ 'Koreańska gramatyka komunikacyjna z czytaniem i konwersacją'.

‘rzeczownik będący obiektem czynności podmiotu’¹¹. Badania Europejczyków miały głównie na celu umożliwienie nauki języka koreańskiego. Dlatego skupili się na widocznych dla siebie zmianach gramatycznych, a nie na wyrażanych w języku zjawiskach kulturowych.

Japończycy zaczęli badać kwestię honoryfikatywności na początku XX wieku. Różnica między nimi i Europejczykami polegała głównie na odmiennym celu bytności w Korei: europejscy badacze przebywali w tym kraju z misją chrześcijańską, natomiast japońscy przybyli do Korei w celu zbierania informacji o swojej kolonii¹².

Na początku badania prowadzili: Maema Kyosaku (前間恭作) i Takahashi Toru (高橋亨). Kyosaku był językoznawcą i tłumaczem japońskiego gubernatora generalnego w Korei. Opublikował w 1909 roku książkę zatytułowaną *Han-eo-tong* (韓語通¹³). Toru także był językoznawcą i profesorem filologii koreańskiej na Imperialnym Uniwersytecie Kyungsung¹⁴ w Seulu w czasie kolonizacji japońskiej. Opublikował książkę pt. *Han-eo-mun-jeon* (韓語文¹⁵) w tym samym roku co Kyosaku.

Ponadto w 1917 roku japoński gubernator generalny prowadził badania na zlecenie rządu. Badania honoryfikatywności prowadzone przez Japończyków skupiały się głównie na porównywaniu jej z analogicznym zjawiskiem w języku japońskim (Lee 2008: 43-44), ponieważ honoryfikatywność spełnia ważną rolę w obu językach.

Koreańscy naukowcy rozpoczęli swoje badania dopiero w 1909 roku, jednak było ich zdecydowanie niewielu, bowiem na początku XX wieku Korea była kolonią japońską i działalność badawcza nad językiem koreańskim była tłumiona. Mimo wszystko koreańscy językoznawcy ciągle próbowali pracować nad badaniami honoryfikatywności. *Dae-han-mun-jeon* (大韓文典¹⁶) jest pierwszym opisem gramatyki, w którym zastosowano zasady opisu systemu gramatyki zachodniej do języka koreańskiego. Badacz Yu Kil-chun, który był także politykiem, w tejże książce uznał honoryfikatywny przyrostek *-(u)si-* za morfem gramatyczny (Heo 2004: 43).

---

¹¹ Na przykład ‘dziadek idzie do domu’ w języku koreańskim. Chcąc pokazać większy szacunek, można wyraz koreański ‘dom’ zmienić na ‘pański dom’ lub ‘domostwo’, który jest formą bardziej szacowną.

¹² Korea była kolonią japońską od 1910 do 1945 roku. Miała pierwszorzędny wpływ na proces stopniowych i trwałych zmian prowadzących w konsekwencji do transformacji tradycyjnej kultury Korei (Strnad, Dziak 2011: 14). Z tego powodu japońscy językoznawcy zaangażowali się w badania języka koreańskiego oraz honoryfikatywności koreańskiej.

¹³ Pisownia w języku koreańskim 한어통, oznacza ‘Przejsie do języka koreańskiego’.

¹⁴ Szósty Imperialny Uniwersytet Japoński zbudowany w Seulu (w tym czasie Seul nazywał się Kyungsung). Po klęsce Imperium Japońskiego przeniesiona na Uniwersytet Kyungsung, który został zamknięty przez rząd wojskowy Stanów Zjednoczonych. Podczas tworzenia Narodowego Uniwersytetu Seulskiego wykorzystano kilka budynków dawnego Imperialnego Uniwersytetu Kyungsung.

¹⁵ Zapis w języku koreańskim 한어문전, oznacza *Opis gramatyki języka koreańskiego*.

¹⁶ Zapis w języku koreańskim 대한문전, oznacza *Opis gramatyki Korei*.

Językoznawca Ju Si-gyeong zaprezentował swoje rozważania o honoryfikatywności w książce *Gug-eo-mun-beob* (國語文法¹⁷). Mimo że nie przedstawił w niej dokładnie systemu, w jego pracy pojawiło się pojęcie ‘honoryfikatywności obiektowej’. Jego praca stanowi faktyczny początek badań grzeczności koreańskiej przez językoznawców koreańskich.

Choi Hyun-bae jest jednym z reprezentantów koreańskiej szkoły badań honoryfikatywności. Studiował pod kierunkiem Ju Si-gyeonga¹⁸ i zaczął analizować logicznie i systematycznie problem grzeczności językowej w Korei. Wydał w roku 1937 pracę zatytułowaną *U-ri-mal-bon*¹⁹ (pol. *Fundamenty języka koreańskiego*). Ta publikacja stała się jedną z najważniejszych książek o języku koreańskim wydanych do tej pory. Choi Hyun-bae nazwał system honoryfikatywności koreańskiej *nop-im-beob* (Lee 2008: 20-21). *Nop-im-* oznacza ‘podniesienie’, *-beob* oznacza ‘system’ lub ‘tryb’ (Huszcza 2006: 43), czyli „system wywyższania”.

W honoryfikatywności koreańskiej istnieje jednak nie tylko sposób wywyższenia rozmówcy, ale także sposób unижający rangę rozmówcy albo wreszcie sposób neutralnego zwracania się do rozmówcy. W jego badaniach jednak ogranicza się honoryfikatywność tylko do sposobu okazywania szacunku, czyli tylko do typu wywyższającego.

Badania grzeczności koreańskiej na początku XX wieku polegały głównie na analizie honoryfikatywności dokonywanej przez obcokrajowców i można ten okres określić jako „budowanie fundamentów”. Oczywiście, koreańscy lingwiści również prowadzili badania w tych czasach. Jednak trudna sytuacja polityczna (utrata suwerenności) bardzo utrudniała im badania nad językiem koreańskim.

Po II wojnie światowej i wojnie koreańskiej Heo Woong kontynuował refleksję naukową nad honoryfikatywnością. To on w 1954 roku zaproponował po raz pierwszy podział na trzy rodzaje honoryfikatywności (zob. przyp. 24) w pracy pt. *Jon-dae-beob-sa* (尊待法史²⁰). W tym czasie językoznawcy skupili się na badaniach honoryfikatywności w języku starokoreańskim.

W tym okresie oprócz wspomnianego badacza, badania honoryfikatywności prowadzili także Kim Hyung-kyu, Lee Soon-nyeong i An Byeong-hui. Nie zgadzali się z teorią Heo Woonga, szczególnie w kwestii honoryfikatywności obiektowej. Uznali oni, że

¹⁷ Zapis w języku koreańskim 국어문법, oznacza *Gramatykę języka koreańskiego*.

¹⁸ Z tego powodu bardzo zaangażował się w „ruch rozprzestrzeniania użycia koreańskiego alfabetu (hangul)”.

¹⁹ Zapis w języku koreańskim 우리말본.

²⁰ Zapis w języku koreańskim 존대법사, to *Historia honoryfikatywności*.

określenie *honoryfikatywność obiektowa*²¹ nie oznacza szacunku dla desygnatu dopełnienia, a jest tylko sposobem wyrażenia uniżenia siebie wobec rozmówcy. Zatem w ich teorii honoryfikatywność koreańska ma tylko dwa rodzaje: tryb okazywania szacunku wobec rozmówcy i tryb uniżający siebie wobec rozmówcy.

Ich akademicki spór na temat honoryfikatywności (z zakresu tej problematyki opublikowali prawie 20 artykułów) trwał od lat 50. do 60. XX w. W 1963 roku Heo Woong w pracy pt. *Jung-se-gug-eo-yeon-gu* (中世國語研究²²) zebrał swoje artykuły będące jego głosem w tej dyskusji²³. Choć wielu badaczy zgadza się z teorią Heo Woonga, ich dyskusje i spory trwały do lat 70. i przyniosły wiele różnych teorii.

Od lat 70. językoznawcy przystąpili do badań honoryfikatywności za pomocą różnych metod, takich jak gramatyka transformacyjna, pragmatyka i socjolingwistyka itp. (Lee 2008: 26). W tym czasie zresztą grzeczność zaczęła zwracać uwagę lingwistów na całym świecie (Kita 2016: 194). Podwaliny położone przez wspomnianych myślicieli pozwalają badania kontynuować. Wśród kontrowersyjnych punktów odnośnie honoryfikatywności, które są nierozstrzygnięte do dziś, można wskazać następujące:

- 1) Czy honoryfikatywność koreańska składa się z trzech czy dwóch rodzajów²⁴?
- 2) Które terminy są bardziej odpowiednie:
  - a. ‘wyrażenie grzecznościowe’ i ‘wyrażenie agrzecznościowe’²⁵, czy
  - b. ‘wyrażenie wywyższające’ i ‘wyrażenie uniżające’,
  - c. czy wszystkie formy są właściwe?

Podjęmowane są próby fundamentalnej rewizji zasad honoryfikatywności koreańskiej (Lee 2008: 22).

²¹ Nadawca okazuje szacunek wobec kogoś wyrażonego gramatycznym dopełnieniem. Na przykład w zwrocie ‘ludzie patrzą na króla’, dopełnienie ‘król’ ma wyższy status niż podmiot ‘ludzie’. Zatem nadawca okazuje szacunek wobec „króla”.

²² Zapis w języku koreańskim 중세국어연구, znaczy *Badania języka starokoreańskiego*. Dodano do książki sześć artykułów, które zostały wykorzystane w dyskusji.

²³ B.-G. Lee, *Badania języka starokoreańskiego*, <http://encykorea.aks.ac.kr/Contents/FieldNavi?keyword=%EC%96%B8%EC%96%B4&ridx=874> (dostęp: 05.04.2018).

²⁴ Trzy rodzaje: honoryfikatywność podmiotowa (주체 높임법), honoryfikatywność obiektowa (객체 높임법), honoryfikatywność ze względu na odbiorcę (상대 높임법). Dwa rodzaje: tryb okazywania szacunku wobec rozmówcy (존대법) i tryb uniżający siebie wobec rozmówcy (겸양법).

²⁵ Agrzeczność w języku koreańskim – zob. podrozdz. 2.2.

1.1.3. Badania koreańskiej grzeczności językowej w Polsce

Pierwsza znana i ważna praca przedstawiająca badania koreańskiej grzeczności językowej to książka Romualda Huszczy *Honoryfikatywność. Gramatyka, pragmatyka, typologia* (pierwotny wydruk w 1996 roku). Terminu *honoryfikatywność* autor po raz pierwszy użył w artykule: *O gramatyce grzeczności*, który został opublikowany w 1980 roku w czasopiśmie „Pamiętnik Literacki” w Warszawie. Honoryfikatywność była nowym pojęciem, została zdefiniowana ostatecznie dopiero w końcu XX wieku. Natomiast w dyskusji zawsze przewijała się w postaci rozdrobnionych i indywidualnych koncepcji, np. analizowano niektóre zwroty adresatywne, zachowania grzecznościowe itp.

Wcześniej koreańska grzeczność językowa traktowana była jako pododmiana grzeczności pochodzącej z języka japońskiego albo języka chińskiego. Badania grzeczności koreańskiej, oprócz analizy honoryfikatywności, dotyczyły także ogólnego z szerszej perspektywy.

Piotr Wierzchoń obszernie i systematycznie analizował koreańską grzeczność niewerbalną w artykule *Koreańczyk grzeczny jest* z 2007 roku. Zdefiniował w nim związek pomiędzy zachowaniami koreańskimi a myśleniem konfucjańskim. Autor szuka podstaw koreańskiego charakteru i zachowania: dlaczego Koreańczycy są ciepłi, pomocni, serdeczni, niełobuzerscy (Wierzchoń 2007: 10) i dochodzi do wniosku, że takie grzeczne zachowania obywateli Korei mają podłoże w konfucjanizmie, który nakazuje wyraźny porządek oraz wyznacza hierarchię, w której syn jest podporządkowany ojcu, żona mężowi itd. Domowe relacje mają swoje przełożenie także na życie zawodowe Koreańczyków: korelatem relacji ojciec – syn jest relacja szefa i podwładnego. Wyprowadzenie koncepcji konfucjańskich z mechanizmu, jakim jest rodzina i przełożenie go na państwo sprawia, że wszyscy obywatele żyją w stosunku do siebie w relacjach wzajemnej zależności oraz analogicznych do pokrewieństwa. Wierchoń podkreśla także wagę wieku dla Koreańczyków. Opisuje, jak duże znaczenie ma wiek w statusie zawodowo-społecznym.

Tomasz Lisowski w artykule pt. *Determinizm kulturowy a leksyka. Pięć powinności konfucjańskich a koreańskie nazwy stopni pokrewieństwa* przedstawił cały system nazw pokrewieństwa, które można stosować jako formy adresatywne między członkami rodziny koreańskiej. Autor pokazał różne formy nazw rodzinnych układów i hierarchii (z linii ojca, z linii matki itp.) w języku koreańskim i przeanalizował charakter kulturowych relacji związany z honoryfikatywnością. Upatruje przyczynę systemu nazw pokrewieństwa w konfucjanizmie, zastanawia się skąd i kiedy dotarł konfucjanizm na Półwysep Koreański i opisał jedną z

najważniejszych zasad ²⁶ konfucjanizmu, która stała się fundamentem w relacjach międzyludzkich w Korei Południowej.

Aleksandra Spik i Krzysztof Klincewicz (2008) z kolei w artykule *Nowe kierunki w zarządzaniu ludźmi – zaangażowanie organizacyjne* opisują zachowania grzecznościowe w korporacji koreańskiej w Polsce. Autorzy pokazali różnicę etosu pracy między Koreańczykami a Polakami na przykładzie oddziału firmy LG w Biskupicach Podgórnych. Spik i Klincewicz uważają, że wiele nieporozumień w tej firmie miało korzenie w różnicach kulturowych między pracownikami, szczególnie związanych z zaangażowaniem normatywnym (np. właśnie różnice w etosie pracy). Polacy i Koreańczycy różnią się pod względem poczucia obowiązku wobec przełożonego i lojalności wobec niego, co wynika z tradycji i wychowania w każdym z krajów.

Dla celów glottodydaktycznych, czyli uczenia grzeczności koreańskiej powstała publikacja *Komunikacja niewerbalna Koreańczyków na tle tradycji kulturowej. Perspektywa glottodydaktyczna* autorstwa Izabeli Janickiej wydana w 2009 roku w Poznaniu. Autorka analizowała zachowania grzecznościowe studentów koreańskich, uwzględniając kulturową perspektywę. Janicka twierdzi, że nieznamość różnic zachowań w komunikacji niewerbalnej może przysporzyć Polakom wielu trudności. Przedstawia wiele zachowań, z którymi miała do czynienia, ucząc koreańskich studentów podczas ich studenckiej wymiany w Poznaniu. Jako przykład podaje sytuację ze spóźnionym na zajęcia studentem, który wchodzi do sali i czeka na reakcję lektora, czy może wejść i uczestniczyć w zajęciach. Normalne dla Koreańczyków jest przeświadczenie, że nauczyciel jako starszy, zatem będący wyżej w hierarchii, będzie odpowiedzialny za kształtowanie kontaktu między uczniami a sobą. Dlatego to właśnie on jako przełożony i osoba postawiona wyżej decyduje, czy wejście w tym przypadku spóźnionych studentów nie przeszkodzi w nauce innym studentom, którzy przyszl do sali nie na czas.

Badania z perspektywy porównawczej były prowadzone przez Andrzeja Bobera, który w artykule *Koreańczycy a Polacy – różnice w reakcjach i zachowaniu* (Bober 2012) przedstawił różnice między stylem życia i sposobem myślenia Koreańczyków i Polaków. W większości przedstawionych przykładów zachowania Koreańczyków mogą wydawać się Polakom niezrozumiałe. Autor pokazuje, że naturalne w Korei (a więc też w zachowaniach Koreańczyków przebywających poza swoim krajem) zjawiska to np.: nieprzepuszczanie

---

²⁶ Pięć powinności: między przełożonym a podwładnym (rządzającym a poddanym), między ojcem a synem; między starszym a młodszym, między mężczyzną a kobietą, między przyjaciółmi (Lisowski 2007: 403). Z tego wynikają trzy reguły porządkujące więzi społeczne: lojalność, synowska miłość, kobieca cnota.

kobiety w drzwiach, spożywanie posiłków w restauracji w odzieży wierzchniej, pociąganie nosem przy jedzeniu, czyszczenie uszu w środkach publicznego transportu czy też używanie wykałaczek, luzowanie spodni i płukanie ust przy stole. Zachowania, które przytacza Bober są przez Polaków oceniane jako niegrzeczne. Ciekawy jest fakt, iż Koreańczycy, sprawiający wrażenie bardzo grzecznych, nieśmiałych i wycofanych, czasem swoim zachowaniem mogą wprowadzić w zakłopotanie cudzoziemca. Na przykład Koreańczycy często noszą czapki z daszkiem (ang. *baseball cap*) i nie ściągają ich w wielu miejscach: w restauracji, na zajęciach itp. Mimo iż Koreańczycy okazują szacunek wobec Polaków swoim sposobem, to uczestnictwo w zajęciach z czapką na głowie, nie jest odpowiednim zachowaniem w Polsce. Z tego powodu i dla Polaków, i dla Koreańczyków ważne jest, by poznali kulturę grzeczności drugiego kraju.

Paweł Kida w artykule *Język koreański i Koreańczycy* z 2012 roku opisywał język koreański, przedstawił historię alfabetu koreańskiego oraz scharakteryzował honoryfikatywność, wyrażaną formami językowymi. Przedstawił różne sufiksy, które należy stosować, zwracając się do poszczególnych osób, pokazał, w jaki sposób budować koreańskie zdania w zależności od pozycji wobec adresata.

Badania grzeczności koreańskiej prowadzą także Koreańczycy, kształcący się w Polsce. Choi Jeong-in napisała dysertację doktorską, obronioną w 2014 roku na Uniwersytecie Warszawskim, zatytułowaną *Kategoria behaworywów grzecznościowych insamal w etykiecie językowej współczesnej koreańszczyzny i jej polskie odpowiedniki. W kręgu semantyki, translatoryki, pragmatyki i antropologii kultury*. Autorka scharakteryzowała koreańskie zwroty grzecznościowe z perspektywy różnych dziedzin (semantyki, translatoryki, pragmatyki itp.). W grzeczności językowej skupiła się *in-sa-mal*, czyli elementach gramatycznych i leksykalnych w zwrotach grzecznościowych (kategoria wyrażen o charakterze behaworywnym). Przedstawiła także tradycyjną i współczesną kulturę związaną z grzecznością w różnych okolicznościach i podczas różnych uroczystości (np. ślub, pogrzeb itp.).

Został także opublikowany artykuł mojego autorstwa pt. *Próba zrozumienia relacji międzyludzkich i rodzaje honoryfikatywności w Korei Południowej* w roku 2018. Porównywałem w nim akty komunikacyjne w relacjach rodzinnych (między rodzeństwem) i koleżeńskich, z perspektywy zasad honoryfikatywności Korei Południowej i etykiety grzecznościowej w Polsce.

W ostatnich latach zaczęto tłumaczyć na język polski książki o etykiecie koreańskiej z języków obcych. Jedną z nich jest książka *Koreańczycy, Chińczycy, Japończycy*, której

autorem jest Kim Mun-Hak (2010). Porównywał w niej kultury tych trzech krajów (m.in. grzeczność). Autor urodził się w Chinach (jego chińskie imię i nazwisko to: Jin Wenxue), naturalizował się w Japonii, ale ma korzenie koreańskie, czyli doświadczył trzech kultur Dalekiego Wschodu. Autor porównuje kultury i charaktery narodowe przedstawicieli trzech krajów, trzech narodowości, trzech kultur – uogólniając: Koreańczycy mają aspekt życzliwości, Japończycy racjonalności, a Chińczycy lojalności (Kim 2010: 195-197).

Choi Jeong-in i Filip Wiśniewski-Danecki przetłumaczyli w 2017 roku książkę pt. *Struktura świadomości Koreańczyków*²⁷ autorstwa Lee Gyu-tae. Ta publikacja to jedna z najważniejszych prac o koreańskiej kulturze zawierających kompilację koreańskich zachowań. Lee Gyu-tae przedstawia Koreę jako ewenement na skalę międzynarodową. Według autora, Koreańczyków od ludzi na Zachodzie odróżnia nadwrażliwość, duchowa dobroć i manieri, empatia na potrzeby innych ludzi, bezinteresowność oraz działanie dla dobra ogółu. Autor przedstawia Koreańczyków jako ludzi, którzy nie mają niczego na własność – wszystko, dosłownie wszystko (sic!) stanowi własność grupy, narodu, zbiorowości, rodziny. Co za tym idzie, są w stanie poświęcić wszystko dla tej właśnie grupy, darować sobie swoje szczęście i dobrobyt dla idei wyższych, czyli dla zbiorowości, a nie dla jednostki.

Frank Ahrens w książce pt. *Koreańczycy. W pułapce doskonałości*, przetłumaczonej przez Aleksandrę Czwojdrak w 2017 roku, opierając się na swoim doświadczeniu pracy w koreańskim koncernie, przedstawia podłoże kultury koreańskiej. Zadaje pytania dotyczące sukcesu Korei Południowej w sferze ekonomicznej. Stara się odpowiedzieć, jak Korea mogła osiągnąć tak wielki sukces w tak niedługim czasie. Nie bez powodu już w samym tytule książki mowa o pułapce doskonałości. Dojście do takiej potęgi na przestrzeni kilkudziesięciu lat musiało mieć swoje konsekwencje. Do tych konsekwencji zalicza silne zhierarchizowanie i w pracy, i w domu, cele życiowe, podejście do pracy. Autor twierdzi, że trudno wyobrazić sobie pracę w jednym miejscu, w jednej firmie do końca życia, jednak w Korei to bardzo naturalne²⁸. Koreańczycy w pełni oddani są swojej pracy i swojemu przełożonemu. Niechętnie korzystają z urlopów, a odsunięcie rodziny na dalszy plan uznawane jest za coś zupełnie naturalnego.

Marcin Jacoby w książce z 2018 roku zatytułowanej *Korea Południowa. Republika żywiołów* przeanalizował różne czynniki koreańskiej kultury związane z grzecznością (werbalną i niewerbalną) z perspektywy konfucjanizmu. Autor zaznacza, jak ważne są

---

²⁷ Oryginalny tytuł w języku koreańskim: 한국인의 의식 구조.

²⁸ Choć ostatnio zmienia się to wśród młodego pokolenia.

obustronne stosunki oraz podkreśla fakt, że w zasadach konfucjanizmie nie istnieje równość, zawsze ktoś ma wyższą lub niższą pozycję społeczną.

Honoryfikatywność koreańska (lub koreańska grzeczność językowa) jest bardzo ważnym kluczem do zrozumienia języka oraz kultury koreańskiej i z tego powodu stała się ona interesującym tematem dla Polaków. Polscy badacze dużą uwagę poświęcają grzeczności językowej, skupiając się na konfucjanizmie. Jest to bardzo ważna obserwacja, ponieważ niektórzy koreańscy badacze (społeczeństwo też) zauważali wpływ konfucjanizmu na mentalność Koreańczyków (przede wszystkim na język koreański, czyli honoryfikatywność). Mimo iż istnieją także inne czynniki (np. służba wojskowa), które mają wpływ na mentalność Koreańczyków, to jednak konfucjanizm jest jednym z głównych elementów konstytutywnych w języku koreańskim.

1.1.4. Badania polskiej grzeczności językowej w Korei Południowej

W Korei Południowej nie prowadzono zbyt wielu badań na temat pragmatycznych i socjolingwistycznych aspektów języka polskiego. Mogę wskazać tylko trzy teksty o polskiej grzeczności opublikowane w języku koreańskim. Prace te są skoncentrowane na grzeczności z kulturowego (i religijnego) punktu widzenia.

Pierwszy artykuł poświęcony grzeczności polskiej pt. *Moralność i etyka w polskiej edukacji*²⁹ opublikował Oh Seog-jong. Artykuł został poświęcony grzeczności przekazywanej przez edukację, rozumianą jako edukacja religijna i kulturowa, a nie językowa. Autor analizował system edukacji w czasach PRL-u oraz po upadku komunizmu w Polsce. Przedstawiał sposoby nauczania w Polsce grzeczności (szczególnie szacunku i tolerancji) oraz kształcenia tożsamości narodowej (obywatel demokratyczny).

Cheong Byung-Kwon, twórca filologii polskiej w Korei Południowej napisał z kolei artykuł *Charakter narodowy i sposób komunikacji Polaków*³⁰. W tekście analizował autoidentyfikację oraz sposób komunikacji Polaków przez pryzmat historii i literatury. Autor przedstawił jedną z charakterystycznych cech polskich, tzn. pluralizm poprzez kontrasty: 1) otwartości i zamknięcia, 2) tolerancji i zazdrości, 3) żywotności i apatii (Cheong 2004: 141-145).

---

²⁹ Oryginalny tytuł w języku koreańskim: 폴란드의 도덕·윤리 교육.

³⁰ Oryginalny tytuł w języku koreańskim: 폴란드 민족성과 의사 소통 방식.

Omówienie grzeczności z językowego punktu widzenia pt. *Badania zjawisk społecznych poprzez współczesny polski neologizm*³¹ przynosi tekst Koh Seung-hui z 2017 roku. Artykuł jest spojrzeniem na zmiany społeczeństwa polskiego przez neologizmy młodzieżowe. Autorka analizuje nowo utworzone lub zapożyczone słowa w języku polskim i wyciąga wnioski na temat zmian w polskim społeczeństwie. Neologizmy wg niej opierają się w dużej mierze na rdzeniach obcych, aż 60% słów jest związanych z aspektem społeczno-kulturowy: np. ‘kseroboy’³², ‘freelancer’³³, ‘karoshi’³⁴ itp., co jest wynikiem i jednocześnie świadectwem globalizacji oraz powszechnego dostępu do internetu (Koh 2017: 50-51). Polska grzeczność także zmienia wraz z ewolucją społeczeństwa.

1.2. Definicja „grzeczności”

Pojęcie ‘grzeczność’ i sam fakt jej stosowania w Polsce i w Korei Południowej są w miarę podobne, ponieważ charakter zjawiska grzeczności jest w zasadzie uniwersalny (Skudrzyk 2007: 105). Możemy stwierdzić, że ogólnie grzeczność charakteryzuje:

1. wymiar humanistyczny: szacunek człowieka do siebie lub do innych, dbanie o drugiego człowieka oraz o jego samopoczucie jak o własne, poszanowanie indywidualności każdego człowieka.
2. wymiar interakcyjny: zasada współpracy komunikacyjnej i wzajemności (za: Kita 2005: 7).

Istnieje jednak między jego realizacją w obu krajach wiele konkretnych różnic. Różnice widoczne są w kontekście teorii i zachowania. Przez polskich badaczy *grzeczność językowa* jest przykładowo definiowana i opisywana następująco:

- 1) wchodząca w skład grzeczności ogólnej (nazywanej też *savoir-vivre*’em, *bon tonem*, *etykietą*, *zasadami dobrego wychowania*, *kodeksem towarzyskim*) – to zbiór przyjętych w

---

³¹ Oryginalny tytuł w języku koreańskim: 현대 폴란드어 신조어를 통해 바라 본 사회상 연구.

³² Dwa rodzaje pisowni: *kseroboj* lub *xeroboy*, wedle definicji słownikowej: „Xeroboy to jest taki ktoś, kto gdy zobaczy fajny styl, to chce mieć to, nie można tego nazwać inaczej niż zazdrość, taki lamus ma skłonności do kopiowania, lub „Kseroboj- koleś, który ściąga od kogoś innego, udaje kogoś innego” (WSNP 2003: 68).

³³ Dziennikarz, fotoreporter. Niezatrudniony na stałe w żadnej agencji ani redakcji, pracujący na własną rękę; wolny strzelec (WSWO 2009: 419). Nazwa pochodzi z języka angielskiego *freelancer*. W Korei istnieje podobne słowo *peu-ri-laen-seo* (프리랜서), oznaczające ‘osobę, która pracuje sama bez przynależności służbowej’.

³⁴ Śmierć będąca wynikiem przepracowania (WSWO 2005: 608). Pochodzi z języka japońskiego *karoshi* (過勞死). W Korei Południowej także istnieje wyraz *gwa-ro-sa* (과로사).

danej kulturze form językowych zachowań, przyporządkowanych określonym sytuacjom pozajęzykowym (Marcjanik 2009: 1);

2) są to takie zachowania językowe i/lub niejęzykowe, których w danej sytuacji mówienia zaniechać nie wypada (Marcjanik 2007: 8);

3) to system społecznie zaaprobowanych i powszechnie przyjętych w danej społeczności (grupie, wspólnocie) zasad, norm określających pewien usankcjonowany sposób zachowania, także werbalnego, członków tej społeczności w kontaktach między sobą (Ożóg 2005: 10);

4) to określona strategia ludzkiego zachowania komunikacyjnego, polegająca na przestrzeganiu społecznych, skonwencjonalizowanych norm, które przyjmowane są w danej wspólnocie językowej jako będące wyrazem uprzejmości, oznaką dobrego wychowania (Skudrzyk 2007: 108).

Każda kultura ma swój własny zasób charakterystycznych dla niej aktów i gatunków mowy (Wierzbicka 1999: 228), w tym – co oczywiste – także związanych z grzecznością. Grzeczność (i niegrzeczność) ma faktycznie charakter względny i objawia się w specyficznych realizacjach w danej kulturze i kraju, między ludźmi³⁵. Z tego powodu obcokrajowiec przy pierwszym kontakcie z obcą kulturą widzi mniejsze lub większe różnice w pojmowaniu i realizacji grzeczności (Marcjanik 2015: 11). Dyskomfort odczuwają na przykład Polak i Koreańczyk w sytuacji powitania: kiedy Koreańczyk przywita Polaka ukłonem, a Polak wita się z Koreańczykiem uściskiem dłoni. W Korei Południowej i Polsce inne znaczenie mają składniki przynależne grzeczności i odpowiednie zachowania. Niektóre zachowania Koreańczyków mogą być przez Polaków nawet określone ‘dziwnym zachowaniem’, to samo dotyczy niektórych zachowań Polaków, które oceniają Koreańczycy. A jest tak dlatego, gdyż i Koreańczycy, i Polacy zostali wychowani w innej kulturze i z tego powodu mają inną mentalność. Grzeczność językowa jest zjawiskiem wieloaspektowym, mającym poza językowym, komunikacyjnym, wymiar szerszy: psychologiczny i społeczny (Skudrzyk 2007: 105).

---

³⁵ „Zjawisko grzeczności w kontaktach międzyludzkich należy do językowych i społecznych uniwersaliów, które w każdym społeczeństwie są uwarunkowane innymi kulturowymi i językowymi normami” (Tomiczek 2005: 68).

1.2.1. Znaczenie wyrazu ‘grzeczność’ w języku polskim oraz jego odzwierciedlenia w języku koreańskim

Grzeczność obejmuje zachowania werbalne (mówienie) łączące się z niewerbalnymi (gesty, zachowanie) (Kita 2005: 125).

Wyraz *grzeczność* w polskich słownikach jest definiowany następująco:

1a. ‘uprzejmy stosunek do ludzi’: Grzeczność wobec starszych, Grzeczność w stosunku do kobiet (WSJP 2008: 254);

2a. ‘życzliwe, delikatne, ujęte w pewne konwencje zachowanie się względem innych ludzi: uprzejmość’: Odznaczać się grzecznością. W naszym kraju obowiązuje grzeczność dla dam;

2b. ‘bezinteresownie wyświadczona komuś przysługa’: Zrobić, wyświadczyć komuś grzeczność (SWJP I 2001: 294);

3a. ‘poprawne zachowanie, zgodne z zasadami dobrego wychowania, zwłaszcza uprzejmy stosunek do ludzi’;

3b. ‘posłuszeństwo i spokój w zachowaniu ludzi’ (ISJP I 2000: 490).

W polskiej kulturze wyraz ‘grzeczność’ można rozumieć zatem jako „uprzejmy stosunek do ludzi, szczególnie wobec starszych lub kobiet”. Różnica między polską (oraz europejską) kulturą a kulturą koreańską widoczna jest np. w zachowaniach wobec kobiet, ponieważ w polskiej kulturze wyraźnie uwypuklona jest etykieta w stosunku do kobiet, którym należy się szczególnie szacunek, natomiast w Korei nie istnieje taki „konwenans społeczny”. Płeć dla Koreańczyków nie ma dużego znaczenia, bardziej znaczący jest wiek w stosunkach między ludźmi.

Grzeczność to derywat od przymiotnika *grzeczny*, który ma znaczenie ‘dobrze wychowany, uprzejmy, układowy’ (MSJP 1969: 214) lub ‘zachowujący się uprzejmie, w sposób wymagany przez zasady dobrego wychowania, taki, jakiego oczekuje otoczenie’ (SWJP I 2001: 294). W dzisiejszej polskiej kulturze „bycia grzecznym” (oraz „grzeczności”) nie można oddzielić od codzienności (w obyczajach, tradycji, kulturze, zachowaniu, pracy, a nawet polityce):

„Grzeczność” to w dzisiejszym rozumieniu przede wszystkim ‘taktowny, delikatny, świadczący o dobrym wychowaniu stosunek do ludzi; uprzejmość’, stąd obecność tego słowa w polszczyźnie między innymi w następujących typach połączeń wyrazowych: „grzeczność w stosunku do ludzi starszych”, „zrobić coś przez grzeczność”, „traktować kogoś z wymuszoną

grzecznością”, a także w związkach frazeologicznych: „nadrabiać grzecznością” („nadrabiać uprzejmością”), „wyświadczyć komuś grzeczność” (jako ‘bezinteresowna przysługa’). (Grabowska-Kuniczuk 2004: 282).

Odpowiednikiem wyrazu *grzeczność* (ang. *politeness*) jest koreańskie słowo *gong-son* (SPK 2002: 204³⁶). Morfem *gong-* (恭) znaczy ‘uprzejmy’, a także ‘uważać na swoje zachowanie’, *-son* (遜) to ‘pokorny’, ‘skromny’, ‘łagodny’. Cały wyraz *gong-son* oznacza ‘pokorne i uprzejme zachowanie werbalne lub niewerbalne’. Od tego wyrazu pochodzi przymiotnik *gong-son-ha-da*, który w tłumaczeniu oznacza ‘być grzecznym’. Koreańczycy w swoim codziennym życiu używają np. takiego sformułowania jak: *hag-gyo-e-seo gong-son-ha-ge haeng-dong-ha-se-yo*³⁷ ‘proszę zachowywać się grzecznie w szkole’. W kulturze koreańskiej (zwłaszcza w kulturze konfucjańskiej) jako ‘grzeczne zachowanie’ jest odbierane ‘pokorne zachowanie’.

1.2.2. Definicja honoryfikatywności

Termin ‘honoryfikatywność’ pochodzi od słowa ‘honor’ i od łacińskiego *honorificus*, które jest synonimiczne wobec terminów ‘grzeczność’ albo ‘etykieta’ (PSWP XIV, 1998: 14). W słownikach polskich uznawane jest jako:

1a. Właściwość form językowych i sposobów zachowania, postępowania, która sprawia, że mają one walor grzeczności, wyrażają szacunek dla partnera komunikacji. Zasady honoryfikatywności są różne w różnych kręgach kulturowych i należy je badać konfrontatywnie (PSWP XIV 1998: 14).

Romuald Huszcza pracę pt. *O gramatyce grzeczności* w całości poświęcona jest właśnie zagadnieniu honoryfikatywności i to on zaadaptował to pojęcie do języka polskiego: „Do wyrażania honoryfikatywności w polszczyźnie służą rozmaite środki językowe: stylistyczne i pozastylistyczne, leksykalne i gramatyczne” (Huszcza 1980: 176). Huszcza jako przykład honoryfikatywności w języku polskim podaje zdanie *Prezydent Konfederacji Szwajcarskiej przybył w dniu dzisiejszym do Lichtensteinu*. Zdanie to jest zdaniem „honoryfikatywnie” grzecznym zwłaszcza dlatego, że zarówno czasownik *przybyć* można

³⁶ Jeden słownik polsko-koreański opublikowany w Korei Południowej, którego autorem jest Cheong Beong-Kwon – zob. przyp. 276.

³⁷ Pisownia w języku koreańskim 학교에서 공손하게 행동하세요.

rozumieć jako grzecznościowy synonim czasownika *przyjechać*, a użyty w zdaniu okolicznik *w dniu dzisiejszym* jest bardzo oficjalną, więc grzeczniejszą wersją *dzisiaj* (za: Huszcza 1980: 176). Autor zwrócił jeszcze uwagę na istnienie par odpowiedników różniących się jedynie stopniem grzeczności. Takimi parami są na przykład: *usiąść* i *spocząć*, *jeść* i *spożywać*, *nazwisko* i *godność*, *mówić* i *przemówić*, *mieć* i *posiadać* (za: Huszcza 1980: 177). Huszcza zdefiniował honoryfikatywność jako:

Honoryfikatywność można rozumieć jako pewien szczególny rodzaj znaczenia zawartego w treści wypowiedzi, a mianowicie jako informację o towarzysko-społecznej relacji między nadawcą a odbiorcą, relacji między nadawcą a słuchaczem niebędącym bezpośrednim odbiorcą (adresatem wypowiedzi) oraz relacji między nadawcą a bohaterem wypowiedzi (Huszcza 2006: 47).

Honoryfikatywność spełnia bardzo istotną rolę w koreańskiej kulturze i języku koreańskim:

Grzeczność koreańska stanowi fenomen, zarówno kulturowy, jak i językowy. W wymiarze lingwistycznym – a więc z uwzględnieniem leksykalnych i gramatycznych wykładników honoryfikatywności (Wierzchoń 2007: 110)

Odpowiednik ‘honoryfikatywności’ w języku koreańskim to *gyeong-eo-beob*. Ten koreański wyraz można przetłumaczyć na język polski jako „system językowy oparty na okazywaniu szacunku” (You 2018: 194). Oprócz tego określenia istnieje jeszcze kilka innych wyrazów koreańskich, uważanych za odpowiedniki terminu honoryfikatywność:

Tabela 2. Różne odpowiedniki terminu honoryfikatywność w języku koreańskim

Język koreański	Tłumaczenie i/lub znaczenie
<i>gyeong-eo-beob</i> (경어법)	<i>gyeong-eo-</i> oznacza ‘wyrażenie językowe pokazujące szacunek’ lub ‘tryb honoryfikatywny’, <i>-beob</i> to oznacza ‘system’.
<i>jon-dae-beob</i> (존대법)	<i>jon-dae-</i> oznacza ‘zachowanie ukazujące szacunek’ lub ‘tryb grzecznościowy’, <i>-beob</i> to oznacza ‘system’.
<i>dae-u-beob</i> (대우법)	<i>dae-u-</i> oznacza ‘sposób traktowania’, <i>-beob</i> to oznacza ‘system’.

<i>jon-bi-eo-beob</i> (존비어법)	<i>jon-bi-</i> oznacza ‘wysoki i niski status społeczny’, <i>-beob</i> to oznacza ‘system’
------------------------------	--

Huszcza przetłumaczył *gyeong-eo-beob* i *dae-u-beob* jako ‘tryb honoryfikatywny’, *jon-dae-beob* jako ‘tryb grzecznościowy’ (Huszcza 2006: 42-43). Ostatni termin to *jon-bi-eo-beob*. Choi Bong-yeong (2005) przedstawił go w książce pt. *Dyskryminacja i prześladowania w koreańskim społeczeństwie*. Autor sądzi, że w koreańskim społeczeństwie pojawiają się różne skutki uboczne (np. sztywność w komunikacji, brak wolnej dyskusji, przede wszystkim „kastowość” itp.) właśnie z powodu honoryfikatywność.

Honoryfikatywność jest nie tylko jakby specjalnym gatunkiem w etykiecie językowej, ale przynależy także do kategorii gramatycznych i leksykalnych oraz semantycznych w języku koreańskim. Koreańska etykieta językowa jest bardzo rozbudowana, ponieważ język oraz tradycje w komunikacji koreańskiej nakazują używania kategorii honoryfikatywności. Honoryfikatywność wchodzi w skład gramatyki, ale wywodzi się ze stosunków międzyludzkich.

1.2.3. Terminy: ‘savoir-vivre’, ‘etykieta’, ‘maniery’, ‘bon-ton’ oraz ‘kurtuazja’ i ich odpowiedniki w języku koreańskim

Wskazane w tytule nazwy są często używane w polszczyźnie i dobrze określają różne odcienie polskiego stosunku do grzeczności. Chcę pokazać tu ich rozumienie w języku polskim i odniesienie do tych nazw w języku koreańskim.

Savoir-vivre

Wyrażenie *savoir-vivre*³⁸ pochodzi z języka francuskiego i w języku francuskim ma znaczenie ‘wychowanie’ lub ‘sztuka życia’ (WSFP 1996: 658). Według *Słownika wyrazów obcych* są to ‘reguły, zasady dobrego, właściwego zachowywania się w towarzystwie i przewiduje np. takie sytuacje: pierwszy kłania się mężczyzna kobiecie, chyba że zachodzą okoliczności szczególne’ (WSOT 2001: 672). W *Słowniku wyrazów obcych PWN z przykładami i poradami* znajdziemy definicję: ‘zasady właściwego zachowania się w towarzystwie; także znajomość tych zasad i umiejętność ich stosowania’ (SWPP 2009: 829).

³⁸ Słowo *savoir* oznacza ‘wiedzieć’ (WSFP 1996: 657) i *vivre* oznacza ‘żyć’ lub ‘życie’ (WSFP 1996: 995-996) w języku francuskim.

W innych słownikach polskich wyjaśniono ten termin jako ‘reguły dobrego wychowania, znajomość tych reguł’ (SWJP II 2001: 294), czy ‘zbiór zasad umiejętnego zachowania się w towarzystwie, także znajomość tych zasad i umiejętność stosowania ich’ (ISJP II 2000: 552). W języku koreańskim nie istnieje odpowiednik francuskiego wyrażenia *savoir-vivre*, natomiast według francusko-koreańskiego słownika to wyrażenie oznacza tyle, co ‘sposób zachowania’ (DPDF 2015: 569) lub ‘etykieta’ (NDC 2008: 564). W koreańskiej książce *Globalne maniery. Wspólny język, który biznesmen powinien znać* w związku etykietą globalną oznacza ‘sposób życia’ (Park 2006: 57). W Korei Południowej wyraz *savoir-vivre* nie jest znany w znaczeniu odnoszącym go do grzeczności. To wyrażenie jest rzadko używane w życiu codziennym. Częściej jest używany w dosłownym tłumaczeniu składników jako ‘znać życie’ lub ‘życie’. Na przykład w koreańskiej książce pt. *Zarabiaj, jeśli robisz interesy* jest napisane, że *savoir-vivre*³⁹ oznacza „żyj po prostu, czyli żyj jak chcesz” (Son 2014). Zatem Koreańczycy nie przyswoili sobie tego wyrażenia jako zapożyczenia właściwego i nie nadali mu w swoim języku znaczenia – jak zrobili to Polacy. Koreańczycy tłumaczący z francuskiego przekładają to wyrażenie dosłownie, literalnie, wyraz do wyrazu.

Etykieta

Słowo *etykieta* także pochodzi z francuskiego, to spolszczenie wyrazu *étiquette*⁴⁰ (WSFP I 1996: 626). W słownikach polskich znajdziemy np. wyjaśnienia: ‘ustalony i obowiązujący sposób zachowania się w pewnych środowiskach, głównie na dworach monarchów lub w kołach dyplomatycznych; ceremoniał’ (WSWO 2005: 362), ‘przepisy dotyczące zachowania się w określonych sytuacjach, obowiązujące w wybranych środowiskach (np. na dworach monarchów, w kołach dyplomatycznych); formy towarzyskie, ceremoniał, rytuał’ (SWJP I 2001: 242), ‘ustalony i obowiązujący sposób zachowania się w pewnych środowiskach’ (MSJP 1969: 167). Francusko-koreański słownik tłumaczy to słowo jako ‘(wymagany w oficjalnej sytuacji) sposób zachowania’ (DPDF 2015: 671). Etykieta zaadaptowana została do koreańskiego zasobu leksykalnego jako *e-ti-ket*⁴¹. Narodowy Instytut Języka Koreańskiego proponuje rozumienie tego wyrazu w języku koreańskim jako⁴²:

³⁹ Pisownia w języku koreańskim 사부와르 비브르, wymawia się [sa-bu-wa-r-bi-b-r].

⁴⁰ W języku francuskim ma znaczenie ‘pierwszeństwo, ceremoniał na dworze, w obecności głowy państwa lub ważnej osobistości’ (Gałęziowska-Krzystolik 2016: 15).

⁴¹ Pisownia w języku koreańskim 에티켓, wymawia się [e-ti-ket].

⁴² Narodowy Instytut Języka Koreańskiego, *Notacja wyrazów obcych* 에티켓, http://www.korean.go.kr/front/foreignSpell/foreignSpellView.do?forgn_seq=14236&mn_id=96 (dostęp: 20.05.2017).

1) a. Postawa albo zachowanie w relacjach towarzyskich.

b. Można go rozumieć poprzez odniesienie do koreańskich wyrazów *ye-jeol*, *ye-ui*, *pum-wi*.

Wszystkie te nazwy (*ye-jeol*, *ye-ui*, *pum-wi*⁴³) są w języku koreańskim zapożyczeniami z języka chińskiego⁴⁴. Wyraz *ye-jeol* pochodzi z języka chińskiego 禮節. Znak 禮- wymawia się w języku koreańskim *ye-* i oznacza ‘szacunek dla starszych’, ‘pokłon’ oraz ‘ukłon’, 節 wymawia się w języku koreańskim *jeol-* i oznacza ‘procedury’ lub ‘porządek’. Wyraz *ye-jeol* ma zatem znaczenie: ‘procedury okazywania szacunku’ lub ‘porządek okazywania szacunku’. Słowa *ye-jeol* można używać w takiej konstrukcji, jak: *hag-gyo-e-seo ye-jeol-eul ji-ki-se-yo*⁴⁵ ‘proszę być grzecznym w szkole’, a dosłownie znaczyłoby to ‘proszę w odpowiednich sytuacjach w odpowiedniej hierarchii okazywać szacunek odpowiedniemu osobom (w tym przypadku w szkole wobec nauczyciela).

Drugi wyraz *ye-ui* oznacza ‘zachowanie polegające na okazywaniu szacunku dla starszych’. Znak 禮- wymawia się w języku koreańskim *ye-* i oznacza ‘szacunek dla starszych’, 儀 wymawia się w języku koreańskim *-ui* i oznacza ‘zachowanie’. Jako przykład użycia *ye-ui* może posłużyć zdanie: *geu-neun ye-ui-ga i-sseo-yo* ‘on jest grzeczny’⁴⁶, dosłownie oznaczałoby to osobę, która odpowiednim zachowaniem okazuje szacunek starszym ludziom, np. gdy je obiad, to nie zaczyna jeść zanim nie uczyni tego starsza osoba.

W następnym wyrażeniu *pum-wi* (品位), oznaczającym ‘godne zachowanie danego człowieka’: *pum-* (品) – w języku koreańskim oznacza ‘rzeczy’, ‘materiał’, *-wi* (位) ma znaczenie ‘stanowisko’ lub ‘miejsce’. Możemy wskazać następujący przykład użycia formuły *pum-wi*: *geu-neun pum-wi-ga i-sseo-yo* ‘jego zachowanie jest eleganckie’⁴⁷, czyli dosłownie oznaczałoby to osobę zachowującą się z klasą.

Maniery

Słowo *maniery* z kolei pochodzi z łaciny, od wyrazu *manus* (‘ręka’, WSWO 2005, 783). W języku późnołacińskim mamy do czynienia z wyrazem *manuaria*, co w języku

⁴³ Pisownia w języku koreańskim 예절, 예의, 품위.

⁴⁴ Bardzo wiele koreańskich wyrazów ma pochodzenie chińskie (58,5%) – Narodowy Instytut Języka Koreańskiego, 2010, *Spojrzenie na język koreański ze względu na liczby*, Seul, s. 6, ale Koreańczycy wymawiają je już w koreańskim brzmieniu.

⁴⁵ Pisownia w języku koreańskim 학교에서 예절을 지키세요.

⁴⁶ Tłumaczony bezpośrednio oznacza ‘on umie zachować się etykietowanie, grzecznie’.

⁴⁷ Tłumaczony bezpośrednio oznacza ‘on zachowuje się godnie’, a literalnie ‘on ma godność’.

francuskim zostało zmienione na *manière* (co oznacza ‘sposób’⁴⁸, WSFP II 1996: 28). Polskie słowniki proponują następujące objaśnienia wyrazu *manieri*: ‘zachowanie się, sposób bycia; ogląda towarzyska, dobre, nienaganne, staroświeckie manieri’ (WSOT 2001: 470); ‘sposób bycia, zachowania się zwłaszcza w towarzystwie’ (WSWO 2005: 782); ‘sposób zachowania się, bycia; oceniany z punktu widzenia oczekiwań społecznych’ (SWJP I 2001: 493). W słowniku francusko-koreańskim wyraz tłumaczony jest jako ‘system’ albo ‘sposób’ (DPDF 2015: 923). *Manière* zostało zaadaptowane do koreańskiego słownictwa jako *me-neo*⁴⁹, Narodowy Instytut Języka Koreańskiego proponuje rozumienie manier w języku koreańskim jako⁵⁰:

2) a. Sposób zachowania lub nastawienie.

b. Można go rozumieć przez odniesienie do koreańskich wyrazów *tae-do*, *beo-leut*, *mom-ga-jim*.

c. Zachowanie (*ye-ui*) i procedury w życiu codziennym.

Pierwszy wyraz to *tae-do* (態度), znak 態- wymawia się w języku koreańskim *tae-* i oznacza ‘formę’ albo ‘kształt’, -度 wymawia się w języku koreańskim jako *-do* i oznacza ‘obyczaj’. *Tae-do* oznacza ‘postawę wobec do życia’ lub ‘nastawienie’. Przykład użycia *tae-do* to np.: *geu-ui tae-do-ga geo-man-hae-yo* ‘jego postawa jest arogancka’.

Następne słowo *beo-leut* jest rdzennie koreańskie, pochodzi z tradycyjnego języka koreańskiego. *Beo-leut* oznacza ‘nawyk’ albo ‘grzeczność, którą trzeba okazać starszym”, a jego przykładowe użycie to: *geu-neun beo-reut-i eob-seo-yo* ‘on nie jest grzeczny⁵¹ (wobec osób starszych)’.

Trzeci wyraz to *mom-ga-jim*, także pochodzi z koreańskiego tradycyjnego słownictwa i oznacza ‘zachowywać się’⁵², a jego przykładowe użycie to: *geu-neun mom-ga-jim-i na-ppa-yo*⁵³ ‘on się źle, niewłaściwie zachowuje’ (w sensie niewierności w związku, brak umiaru w zażywaniu używek).

⁴⁸ Definiowane jako ‘zachowanie, gesty, postępowanie danej osoby w towarzystwie, oceniane przede wszystkim pod względem wywołanego efektu’ (Gałęziowska-Krzystolik 2016: 15).

⁴⁹ Pisownia w języku koreańskim 매너.

⁵⁰ Narodowy Instytut Języka Koreańskiego, *Notacja Wyrazów Obcych* ㅁㄴ, http://www.korean.go.kr/front/foreignSpell/foreignSpellView.do?forgn_seq=5600&mn_id=96 (dostęp: 20.05.2017).

⁵¹ Tłumaczony dosłownie oznacza ‘on nie ma grzeczności’.

⁵² *Mom* oznacza ‘ciało’ w języku koreańskim, *ga-jim* jest jako niezależna końcówka, którą stosuje się jako ‘ruch’.

⁵³ Pisownia w języku koreańskim 그는 몸가짐이 나빠요.

Bon ton

Bon ton w języku francuskim ma znaczenie ‘dobry ton’⁵⁴, co jest równoznaczne z sensami: ‘dystygowane maniery’, ‘ogłada towarzyska’, ‘wytworny sposób bycia’ oraz ‘być dobrze wychowanym’, ‘być człowiekiem kulturalnym’, ‘zachowywać się właściwie’ (WSFP II 1996: 833). W polskich słownikach wyrażenie jest wyjaśniane jako ‘dobry ton – kulturalne zachowanie się w towarzystwie; reguły mówiące, jak należy się kulturalnie zachowywać’ (WSOT, 2001: 99); ‘umiejętność zachowywania się według przyjętych reguł towarzyskich, nienaganny sposób bycia; dobry ton (WSWO 2005: 170); ‘znajomość zasad dobrego wychowania i umiejętność właściwego, nienagannego zachowania się w towarzystwie’ (SWJP I, 2001: 69); ‘sposób bycia zgodny z zasadami przyjętymi w dobrym towarzystwie’ (ISJP I, 2000: 117). W języku koreańskim nie istnieje odpowiednik *bon tonu*, tak samo jak w przypadku *savoir-vivre*’u. We francusko-koreańskim słowniku oznacza tyle, co ‘eleganckie zachowanie’ lub ‘kulturalne zachowanie’ (DPDF 2015: 1023). Jednak wyraz *bon ton* w takiej formie nie funkcjonuje w żaden sposób ani w języku, ani w kulturze koreańskiej.

Kurtuazja

Wyraz *kurtuazja* pochodzi od francuskiego *courtoisie* i ma znaczenie ‘układny, dworny, rycerski, uprzejmy’ (WSFP I 1996: 361). W polskich słownikach definiuje się go następująco: ‘wyszukana, nieco staromodna, grzeczność, zwłaszcza w sytuacjach oficjalnych’ (WSOT, 2001: 426); ‘wyszukana uprzejmość i takt w zachowaniu; galanteria’ (WSWO 2005: 711); ‘wyszukana, nieco staromodna uprzejmość i grzeczność; galanteria’ (SWJP I 2001: 446); ‘staranne przestrzeganie reguł grzeczności i dobrego wychowywania, nie zawsze będące odzwierciedleniem czyichś myśli lub uczuć’ (ISJP I 2000: 736). Francusko-koreański słownik definiuje *kurtuazję* po prostu i tylko jako ‘uprzejmość, grzeczność’ (DPDF 2015: 546).

Kurtuazja także nie istnieje w zasadzie w języku koreańskim. Zdarza się rzadko, że Koreańczycy używają tego wyrazu w brzmieniu *ku-r-tu-a-ji*⁵⁵ przez transliterację. Jego znaczenie jest jednak ograniczone uzusem wyłącznie do znaczenia: ‘europejska etykieta szlachecka w średniowieczu’ (Park 2006: 35; Choi 1996: 297; Jung 2007: 226).

Koreańskie wyrazy nazywające grzeczność (*gong-son*), czyli odpowiedniki etykiety (*ye-jeol*, *ye-ui*, *pum-wi*) i manier (*tae-do*, *beo-reut*, *mom-ga-jim*) odgrywają ogromną rolę w kulturze koreańskiej i w komunikacji między ludźmi.

⁵⁴ *Bon-* oznacza dobry, *dobrotliwy*, *-ton* oznacza styl (WSFP II 1996: 833).

⁵⁵ Pisownia w języku koreańskim 쿨트아지.

1.3. Próba odniesienia wyrazu ‘niegrzeczność’ do języka koreańskiego

Na Dalekim Wschodzie, zwłaszcza w Korei Południowej wiek ma ogromne znaczenie, i odgrywa istotną rolę w systemie honoryfikatywności. W społeczeństwie koreańskim nauczanie honoryfikatywności dzieci jest bardzo ważne, a nauczanie grzeczności zaczyna się od pierwszej klasy szkoły podstawowej. Dzieci (w I i II klasie) mają przedmiot nazywany „prawidłowe życie”. Ten przedmiot nauczany był do 2009 roku. Teraz jest zintegrowany z innymi przedmiotami („mądre życie” i „radosne życie”). Podczas tych zajęć uczniowie uczą się między innymi, jak należy wykonać poprawny ukłon, jak grzecznie zachowywać się i rozmawiać z innymi ludźmi (zwłaszcza ze starszymi). Lekcje mają charakter zajęć praktycznych, dlatego dzieci mogą ćwiczyć ukłony lub pokłony z kolegami z klasy. W gimnazjum mają przedmiot, który nazywa się „moralność”, a w liceum kontynuują naukę grzeczności na dwóch przedmiotach: „etyka i ideologia” oraz „życie i etyka”⁵⁶. W koreańskim społeczeństwie obowiązuje kultywowanie ‘koreańskiej grzeczności’ wśród jego nowych członków. Dla Koreańczyków ‘grzeczne zachowanie’ polega na tym, aby „okazywać szacunek (dystans) w zależności od okoliczności”, co z kolei opiera się na hierarchizacji (Lasocka 2012: 431).

Ilustracja 3: Koreańskie książki dla dzieci, których tematem przewodnim jest ukłon

Źródło: Księgarnia „Yes24”.

⁵⁶ Na tych przedmiotach licealiści uczą się etyki i filozofii, ale także zastanawiają się, jak można je wykorzystać w różnych kwestiach moralnych.

Rozumienie ‘niegrzecznego zachowania’ w Korei Południowej zasadniczo różni się od pojmowania tego pojęcia w Polsce. Niektóre zachowania uznawane za normalne w Polsce mogą być odbierane przez Koreańczyków jako niegrzeczne. To zjawisko ma odbicie na dwóch płaszczyznach (werbalnej i niewerbalnej): np. jeśli szef wejdzie do polskiego biura, polscy pracownicy nadal siedzą i pracują lub co najwyżej witają go, mówiąc *dzień dobry*, natomiast w firmie koreańskiej wszyscy pracownicy automatycznie wstają i czekają, aż szef wyjdzie z tego pomieszczenia. Jeżeli ktoś siedzi, jest to uznane w tym przypadku za ‘niegrzeczne zachowanie’. W komunikacji werbalnej grzeczność jest okazywana w systemie honoryfikatywności, ponieważ funkcjonuje ona we wszystkich elementach języka koreańskiego: w różnych kategoriach, częściach mowy, składnikach form wyrazowych (np. końcówkach, przyrostkach, przypadkach, rzeczownikach, zaimkach, czasownikach itp.) .

1.3.1. Odpowiedniki ‘niegrzeczności’ w języku koreańskim

Polskie słowniki definiują wyraz ‘niegrzeczność’ następująco:

1. brak grzeczności, nieuprzejmość, arogancja (USJP II 2003: 1122);
- 2a. nieprzestrzeganie zasad dobrego wychowania i nieuprzejmość dla innych
- 2b. obraźliwy postępek lub niegrzeczna wypowiedź
- 2c. złe zachowanie dzieci i niesłuchanie dorosłych (ISJP I 2000: 990).

W tym rozdziale porównuję znaczenie polskiego wyrazu *niegrzeczność* z pięcioma koreańskimi wyrazami⁵⁷ zanotowanymi w standardach. Wszystkie one są zapożyczeniami z języka chińskiego (pochodzi z *han-ja*).

1. Wyraz *mu-lye* (hanja 無禮)⁵⁸ jest powszechnie stosowany w kulturze koreańskiej. Znak 無 można wymawiać w języku koreańskim *mu* co oznacza ‘nie’, ‘nie robić’ lub ‘nie mieć’, a znak 禮 wymawia się w języku koreańskim *lye*, co oznacza, ‘szacunek dla starszych’, ‘pokłon’ oraz ‘ukłon’. Wyraz *mu-lye* oznacza ‘brak grzeczności’, ‘niegrzeczne zachowanie’ lub ‘słowa niegrzeczne”:

⁵⁷ Wielki słownik standardowego języka koreański (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego), <https://stdict.koreana.go.kr/search/searchView.do> (dostęp: 14.02.2020).

⁵⁸ Pisownia w języku koreańskim ‘무례’.

*geu-neun mu-lye-hab-ni-da*⁵⁹ ‘on jest niegrzeczny’.

W tym przypadku jest mowa o osobie, która nie potrafi dostosować się do danej sytuacji. Dosłownie w języku polskim znaczyłoby to: ‘nie oddać należnego pokłonu osobom starszym’. Można rozumieć tę sytuację podobnie jak w polski wyraz *niegrzeczność*⁶⁰.

2. Następny koreański wyraz *gyeol-lye*⁶¹ można tłumaczyć jako ‘brak grzeczności’ lub ‘brak manier’. Znak 缺 wymawia się w języku koreańskim jako *gyeol* i oznacza ‘brakować’ lub ‘być niewystarczającym’, 禮- jak we wcześniejszym wyrażeniu wymawiamy jako *lye*. Ten wyraz ma łagodniejszy wydźwięk ‘niegrzeczności’ niż *mu-lye*:

*geu-neun gyeol-lye-leul beom-haess-seub-nida*⁶² ‘on nie zachował się z zachowaniem odpowiednich manier’.

Zazwyczaj *gyeol-lye* jest używany w formie czasu przeszłego. Poza tym wyraz *gyeol-lye* sugeruje, że mimo iż dana osoba zachowała się niegrzecznie, było to nieuniknione.

3. Trzeci wyraz *sil-lye*⁶³ zapisywany jest chińskimi znakami: 失禮. Znak 失 wymawia się w języku koreańskim jako *sil* i oznacza ‘zgubić’, ‘stracić’ albo ‘uciekać’. Wyraz *sil-lye* znaczy ‘nieodpowiednie zachowanie’ lub ‘nieodpowiednie wyrażanie się’. *Sil-lye* zazwyczaj jest używane jako ‘przepraszam’, jako uprzejme przeproszenie za niegrzeczne zachowanie:

*sil-lye-hab-ni-da*⁶⁴ ‘przepraszam’

To wyrażenie jest używane w codziennych sytuacjach, ale nie po to, by wyrazić skruchę za popełnioną winę. Koreańczycy używają go, gdy np. przechodzą w zatłoczonym miejscu (np. w metrze) lub wchodzi do sklepu. Ma zastosowanie podobne do angielskiego powiedzenia *excuse me* (angielski odróżnia *przepraszam excuse me* od *przepraszam sorry*; język polski obie sytuacje obsługuje tym samym słowem).

⁵⁹ Pisownia w języku koreańskim ‘그는 무례합니다’.

⁶⁰ W odniesieniu do ludzi ‘jest wyrazem złego wychowania’ (Boniecka 2015: 44).

⁶¹ Pisownia w języku koreańskim ‘결례’.

⁶² Pisownia w języku koreańskim ‘그는 결례를 범했습니다’.

⁶³ Pisownia w języku koreańskim ‘실례’.

⁶⁴ Pisownia w języku koreańskim ‘실례합니다’.

4. Następny wyraz *bul-gyeong*⁶⁵ zapisany chińskimi znakami: 不敬 składa się ze znaku 不, który można wymawiać w języku koreańskim jako *bul*, oznaczający ‘zgubić’, ‘stracić’ albo ‘uciekać’, i znaku 敬, wymawianego w języku koreańskim jako *gyeong-*, oznaczającego ‘okazywanie szacunku’. Wyraz *bul-gyeong* ma znaczenie ‘niegrzecznie zachowanie w sytuacji wymagającej okazania szacunku’:

*geu-neun bul-gyeong-hab-ni-da*⁶⁶ ‘on jest niegrzeczny’.

Obecnie *bul-gyeong* jest słowem prawie nieużywanym. Wyrażenie to dotyczy czasów dawniejszych, historycznych, określa sytuację, w której ktoś niegrzecznie zachowywał się w stosunku do króla lub arystokracji.

5. Piąty wyraz *mol-sang-sig*⁶⁷ to w zapisie chińskimi znakami: 沒常識. Znak 沒 wymawia się w języku koreańskim jako *mol* i oznacza ‘wypadać’ lub ‘zanurzać’, znak 常 można wymawiać w języku koreańskim jako *sang* i oznacza ‘być stałym’ lub ‘być dumnym’, znak 識 można wymawiać w języku koreańskim jako *sig* i oznacza ‘wiedzę’ lub ‘wgląd’. Wyrażenie dwusylabowe (i dwuznakowe) *sang-sig* (常識) w języku koreańskim znaczy ‘zdrowy rozsądek’. Całe *mol-sang-sig* można tłumaczyć jako ‘brak zdrowego rozsądku’. W kulturze koreańskiej ktoś, kto zachowuje się niegrzecznie, może być nazwany osobą, która ‘nie ma zdrowego rozsądku’:

*geu-neun mol-sang-sig-hab-ni-da*⁶⁸ ‘on nie ma zdrowego rozsądku’.

Z kontekstu wynika, że dana osoba zachowuje się niegrzecznie, ponieważ nie jest wystarczająco wykształcona.

Kultura koreańska w ciągu ostatnich 30 lat zmieniła się bardzo mocno. Nowe technologie i wpływ obcych kultur (zwłaszcza amerykańskiej) miały i nadal mają wpływ na zwyczaje koreańskie. Koreańska grzeczność także pod ich wpływem się zmieniła i wciąż zmienia. Na przykład zachowanie dzieci wobec rodziców wyraźnie pokazuje, że koreańska grzeczność (werbalna i niewerbalna) zmierza w kierunku upodobnienia rodzinnych relacji do

⁶⁵ Pisownia w języku koreańskim ‘불경’.

⁶⁶ Pisownia w języku koreańskim ‘그는 불경을 범했습니다’.

⁶⁷ Pisownia w języku koreańskim ‘몰상식’.

⁶⁸ Pisownia w języku koreańskim ‘그는 몰상식합니다’.

europejskich. Dawniej dzieci w Korei nie mogły zwracać się do rodziców bez form honoryfikatywnych. Jednak dziś koreańskie dzieci mówią: ‘mamo’⁶⁹, czy mogę jeść?’⁷⁰, tak jak polskie dzieci. Nawet po osiągnięciu pełnoletności nie zmieniają formy, kiedy zwracają się do rodziców.

Jednak na pewno nie jest możliwe, by kultura koreańska całkowicie zaadaptowała grzeczność europejską. Mimo że obecnie niektóre koreańskie dzieci mają relacje z rodzicami, które przypominają te w europejskich rodzinach, to dla Koreańczyków jest to wciąż nienaturalne i niezbyt grzeczne zachowanie. Takie maniery po prostu zostały ‘przyjęte do wiadomości’, choć nie w pełni jednak ‘zaakceptowane’.

Honoryfikatywność zawsze wymaga gramatycznego i leksykalnego okazywania szacunku wobec starszej osoby, dlatego też jeśli ktoś nie używa grzeczniejszej formy w stosunku do rodziców (nawet jeśli rodzice akceptują takie zachowanie), dla pozostałych członków społeczeństwa koreańskiego może to być irytujące.

---

⁶⁹ W języku koreańskim pojęcie zdrobnienie jest właściwie nieznane. W tym przypadku polskie dzieci mogą używać zdrobniałej formy ‘mamusia’, natomiast w języku koreańskim taka spieszczająca forma nie występuje. To znów pokazuje różnice kulturowe. W grzeczności koreańskiej bliskość nie ma tak dużego znaczenia, hierarchizacja jest ważniejsza (zob. s. 47-51).

⁷⁰ Można spróbować tłumaczyć to zdanie na język polski, uwzględniając koreańską honoryfikatywność jako: ‘Pani Matko, czy mógłbym jeść?’. Choć to nie jest dokładne tłumaczenie, ponieważ w języku koreańskim orzeczenie (czasownik) także może być użyte w grzecznej formie (np. można tu spróbować zastosować czasownik ‘spożywać’ lub ‘posilić się’). Takie zjawisko honoryfikowania poprzez różne części zdania nie występuje w języku polskim.

Rozdział II

Próba zrozumienia różnic pojęcia *grzeczność* w kulturze polskiej i koreańskiej

Często na całym świecie spotykany jest stereotyp, że ‘Azjaci z Dalekiego Wschodu są bardziej grzeczni (niż inni)’. W Korei istnieje powiedzenie, że jest to „kraj uprzejmych ludzi na Wschodzie”⁷¹. Pochodzi ono ze starej chińskiej książki pt. *San-hae-gyeong* (山海經⁷²), w której to właśnie Chińczycy opisali w ten sposób Koreańczyków. Społeczeństwo koreańskie zawsze było z tego dumne. Obecnie nadal często słyszymy, że Koreańczycy są przyzwoitym narodem. Natomiast – jak już to wielokrotnie wskazywałem – mimo że grzeczność językowa ma charakter uniwersalny, to jednak każda kultura ma do jej zasad swoje własne podejście. Istnieje znacząca różnica między rozumieniem grzeczności językowej w Korei Południowej a rozumieniem grzeczności językowej w Polsce. Jeśli ktoś stosuje tylko swoje normy i formy „grzecznego zachowania” w innym kraju, to może doprowadzić do wielu nieporozumień.

2.1. Model „grzeczności” w kręgu dwóch kultur

Różne języki różnie obrazują świat i wyrażają różne światy. Na przykład okazywanie szacunku wobec osób starszych jest generalnie powszechnym zjawiskiem, jednak w zależności od kultury inna jest hierarchia i/lub sposób okazywania szacunku. Aby te różnice przeanalizować, przede wszystkim trzeba sprawdzić, na jakich podstawach opiera się grzeczność w danej kulturze. Ważnym parametrem odróżniającym grzeczność jest typ relacji międzyludzkich. W związkach międzyludzkich ważne znaczenie mają: ‘relacja pozioma’ oraz

---

⁷¹ Pisownia w języku koreańskim 동방예의지국.

⁷² Pisownia w języku koreańskim 산해경, oznacza ‘Księga Gór i Mórz’. Najstarsza książka o geografii w Chinach. Jest to rodzaj encyklopedii. Autor i czas napisania nie są znani.

‘relacja pionowa’⁷³. ‘Relacja pozioma’ to stosowane różnych form grzecznościowych w zależności od bliskości. Konwencjonalnie grzeczność w językach indoeuropejskich opiera się na ‘relacji poziomej’ (Tomaszkiewicz 2005: 12). ‘Relacja pionowa’ charakteryzuje zwłaszcza kraje Dalekiego Wschodu, których grzeczność opiera się na zasadzie nierówności w komunikacji:

Często w krajach tych komunikowanie się jest niemożliwe, zanim dwoje rozmówców nie określi swych pozycji społecznych. A wtedy należy stosować cały system środków językowych, które podkreślają istniejący dystans hierarchiczny (Tomaszkiewicz 2005: 15).

Relacja pozioma oznacza symetryczną, a relacja pionowa asymetryczną komunikację. Polska grzeczność opiera się głównie na poziomej relacji, a koreańska grzeczność w znacznej mierze na pionowej:

Tabela 3. Koncepcje relacji międzyludzkich

Relacja pozioma	Relacja pionowa
Stosowanie różnych form grzecznościowych w zależności od bliskości.	Stosowanie różnych form grzecznościowych w zależności od ‘wysokiego lub niskiego statusu społecznego’.
Opiera się na symetrycznej relacji	Opiera się na asymetrycznej relacji

W Korei najważniejszym składnikiem w relacji międzyludzkich jest hierarchia, więc wyrażenia językowe w zakresie okazywania szacunku są wyjątkowo skomplikowane (honoryfikatywność). Koreańczycy rozumieją określenie „bliskości” także w sferze hierarchii. Bliskość okazywana w polskich relacjach prawie nie ma odzwierciedlenia w „byciu grzecznym” w Korei. Czasami nawet dla społeczności koreańskiej niemożliwe jest zrozumienie, jak można być grzecznym okazując bliskość.

⁷³ Według Huszczy ‘relacja pozioma’ i ‘relacja pionowa’ są adaptowane w języku koreańskim jako *sang-ha kwan-gye* (상하관계) ‘relacja wyższy : niższy’ i *chin-so kwan-gye* (친소관계) ‘relacja poufałości : dystans’ (Huszcza 2006: 43).

W Polsce funkcjonują dwa rodzaje relacji: „na ty” (w liczbie mnogiej: wy), „na pan/pani” (w liczbie mnogiej: państwo) (za: Marcjanik 2007: 36). Można je określić jako relację bezdystansową i relację dystansową (Łaziński 2006: 92):

Każdy z tych rodzajów relacji oznacza dużo więcej niż tylko formy zwracania się do siebie rozmówców – oznacza możliwość wkraczania na obszar prywatności partnera komunikacji bądź wyznacza granicę, do której rozmówcy wolno się tylko zbliżyć (Marcjanik 2007: 36).

Oprócz oficjalnych okoliczności oraz niektórych specjalnych sytuacji⁷⁴ rozmówcy, którzy okazują sobie bliskość (w tym przypadku Polacy), zwracając się do siebie „per ty” odczuwają / mogą odczuwać także „uszanowane”. Kiedy w Polsce mówi się do kogoś po imieniu w niektórych sytuacjach, to oznacza, że ‘możemy ufać sobie nawzajem’. We współczesnym społeczeństwie polskim bezpośredniego zwracania się „per ty” przede wszystkim można używać w relacji: małżeństwo, rodzeństwo, starsze dzieci i młodzież, nie znający się młodzi dorośli⁷⁵ itp. (Marcjanik 2009: 33-34). Jeżeli ktoś proponuje mówienie do siebie po imieniu, a druga osoba nie chce tej propozycji przyjąć, proponujący może się nawet obrazić. Dzieci w Polsce nie zwracają się do rodzica ‘matko’ czy ‘ojcze’, bo gdyby dzieci używały takich form, większość rodziców odczuwałaby niekomfortowy dystans. Takie zachowanie w Polsce jest nie jest grzeczne, bo dziecko nie okazuje bliskości wobec rodziców, a polska relacja polega na „bliskości bezpośredniej”. Dystans w relacji odgrywa również ważną rolę i w polskiej etykiecie. Jeśli rozmówcy nie są z sobą blisko, używane są wyrażenia grzecznościowe do wskazania poczucia dystansu, a jeśli są bliscy, stosują wyrażenia przyjazne.

Dla Koreańczyków bliskość także ma pewne znaczenie, aczkolwiek funkcjonuje w inny sposób. W relacji między Koreańczykami, nawet bardzo bliskimi sobie, automatycznie pojawia się hierarchia. W takim układzie hierarchicznym jednak (używając specjalnej formy grzecznościowej) Koreańczycy odczuwają równocześnie bliskość. Koreańska relacja bliskości to „bliskość ze względu na dystans”. W koreańskiej grzeczności bliskość nie odgrywa jednak zbyt dużej roli, natomiast ogromne znaczenie ma ranga społeczna: wiek i stanowisko zawodowe. Wiek dominuje w kontaktach w koreańskim społeczeństwie. Jeżeli rozmówcy budują relację między sobą w języku koreańskim, kiedyś muszą zadać pytanie: ‘ile masz lat?’ (Wierzchoń 2007: 113).

⁷⁴ Na przykład relacja między nauczycielami a uczniami (Marcjanik 2009: 27) czy relacja z osobami duchownymi. Relacja „na ty” także może być asymetryczna (Marcjanik 2009: 35).

⁷⁵ W tej relacji może być jeszcze: *pan*, *pani*.

Muszą pytać o wiek bez względu na płeć, dotyczy to także kobiet. W polskiej (oraz europejskiej) etykiecie nie zadaje się rozmówcy pytania, ile ma lat, a w szczególności nie wypada o wiek pytać kobiet. Natomiast w Korei Południowej jest to obligatoryjne, bez informacji o wieku rozmówców, nie ma możliwości grzecznego komunikowania się z ludźmi, ponieważ w języku koreańskim stosuje się różne elementy honoryfikatywne w zależności od tego, czy jeden rozmówca jest starszą czy młodszą osobą wobec drugiej.

Oba języki różni – jak już wspomniano – sposób przejawiania bliskości: zdrobnienia / spieszczenia⁷⁶ w języku polskim i honoryfikatywność w języku koreańskim. Zdrobnienie jest istotnym elementem, pozwalającym zrozumieć wiele relacji między Polakami. Huszcza opisuje zjawisko nadużywania zdrobnień w wypowiedziach osób zawodów usługowych w stosunku do klientów (Huszcza 1980: 177), np.:

w sklepie:

- 1) a. *Co dla Ciebie serduszko/kochanie?* – zapytanie do klienta;
b. *Papieroski, gazетка, batonik* – podając towar, który klient kupuje.

w restauracji:

- 2) a. *Czy zupa ma być z ziemniaczkami?* – zapytanie do klienta;
b. *Czy napiją się Państwo kompotiku/kawki?* – zapytanie do klientów⁷⁷.

W języku koreańskim jest to zjawisko nieznane, a co najmniej niesłychanie rzadkie. Polacy są przyzwyczajeni do okazywania bliskości poprzez różne wyrażenia, co jest niezmiernie częste w rodzinie, wśród przyjaciół, jak pokazano wcześniej w sklepach, a nawet na ulicy. Natomiast w koreańskim społeczeństwie to pewne wskaźniki honoryfikatywności odgrywają podobną rolę, jak zdrobnienia w Polsce. Szczególnie widoczną różnicę między dwoma krajami powoduje stosunek do zdrabniania imion. Dla Koreańczyków zmiana formy imienia jest zjawiskiem niespotykanym i niepojętym⁷⁸. W języku koreańskim słowa

---

⁷⁶ Podobne zjawisko to także „czyli przezwiska, jakimi obdarzamy bliskie osoby: partnerów życiowych, członków rodziny oraz przyjaciół” (Bańko, Zygmunt 2011: 6).

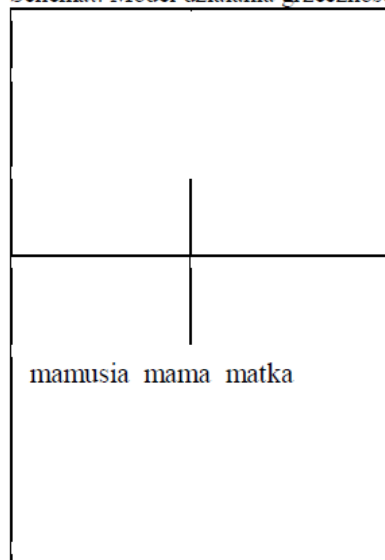
⁷⁷ Jan Miodek opisał użycie zdrobnień: „W sklepach i sprzedawcy, i kupujący mówią o *mleczku, śmietance, kefirku, maślaneczce, maselku, serku, chlebusiu i bułeczkach*, podobnie w kawiarniach i restauracjach, gdzie są jeszcze *kawusie, ciasteczka, koniaczki, wódeczki, setuńcie, piwka, herbatki i soczki*, w pociągach mamy *bileciki i miejscóweczki*, u fryzjerów – *przedziałeczki, fryzurki, grzyweczki i ondulacyjki*, [...] wszędzie – w domu, w pracy i na ulicy [...]” (Miodek 2000: 67).

⁷⁸ Nazwisko i imię w Korei Południowej to forma, która nigdy się nie zmienia.

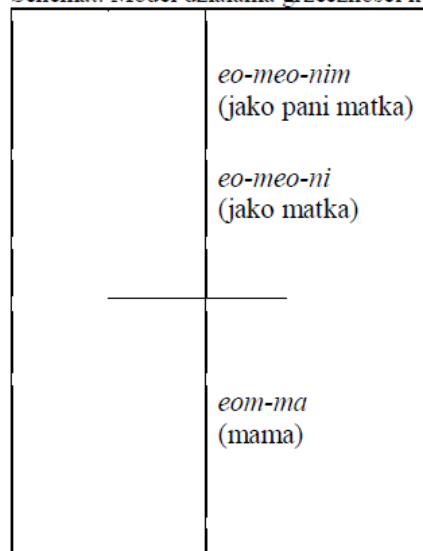
nazywające osoby można podzielić w zależności od stopnia i sposobu wyrażania szacunku, polskie natomiast ze względu na stopień okazywania bliskości. Przedstawia to schemat nr 1:

Schemat 1: Polski i koreański model grzeczności językowej (zdrobnienia i honoryfikatywność)

Schemat. Model działania grzeczności polskiej

Schemat. Model działania grzeczności koreańskiej

Linia pozioma: stopień bliskości

Linia pionowa: stopień hierarchii

Źródło: opracowanie własne

Polskie wyrazy ‘mamusia’, ‘mama’, ‘matka’ oparte są na stopniu bliskości między rozmówcami. Nadawca, jeśli chce okazać bliskość, może wybrać formę zdrobnienia (np. *mamusia*). Jeżeli rozmówcy mają bliskie relacje, odbiorca poczuje się uhonorowany okazaną bliskością. Natomiast w języku koreańskim granica między rozmówcami, która zależy od pozycji społecznej, powoduje, że mimo rozmowy z najbliższą rodziną, Koreańczycy wyrażają szacunek przez honoryfikatywność.

W relacji *pan*, *pani* wyrażana jest relacja asymetryczna⁷⁹. Użycie formy *pan* między bliskimi osobami może być raczej wyłącznie ironiczne lub humorystyczne (Łaziński 2006: 92). Natomiast w polskiej grzeczności istnieje ważny proces: „przejsie na ty”. Relacja na *pan*, *pani*, która pokazuje dystans, może zostać całkowicie zmieniona, kiedy zostanie zaproponowane komuś przejście na ty: to daje możliwość wkraczania na obszar prywatności

⁷⁹ Można stworzyć symetryczną relację, kiedy rozmówcy nie różnią się hierarchią zawodową (Marcjanik 2009: 31).

między rozmówcami (za: Marcjanik 2009: 36). Podobne (nieco) zjawisko istnieje w grzeczności koreańskiej. Koreańczycy także proponują, jak Polacy: *proszę mówić mi po imieniu*⁸⁰ w różnych przypadkach, jednak ma taka propozycja zupełnie inny charakter:

1. Można proponować przejście na ty osobie w tym samym wieku, kiedy zwraca się do nas w grzeczniejszej formie ze względu na fakt, iż się nie znamy w ogóle lub zbyt dobrze (tzw. wyrażenie grzecznej równej obcości). Potem Koreańczycy mogą mówić sobie na ty (wyrażenie spoufalenia między sobą). To prawie takie samo zjawisko, jak przejście na ty w Polsce, czyli zaakceptowanie zbliżaniu i zacieśnienia obszaru relacji:

symetryczna relacja (daleki dystans) > symetryczna relacja (bliski dystans)

2. Połowiczne przejście na ty pojawia się w relacji asymetrycznej, w której między rozmówcami istnieje różnica wieku. Jeśli nie zbudowali oni wystarczającej bliskości, rozmawiają z użyciem grzecznej formy (tzw. wyrażenie grzecznej równej obcości). Jest to symetryczna relacja, lecz w tym przypadku obie strony czują się niekomfortowo. W odpowiednim momencie⁸¹ każda z nich (zazwyczaj starsza osoba, ale nie zawsze) może zaproponować przejście na ty (tzw. wyrażenie uniżające odbiorcę). W kulturze koreańskiej nie oznacza to jednak „symetrycznej relacji”, ponieważ to osoba starsza zwraca się do młodszej „per ty”, a młodsza niezmiennie nadal używa grzecznych form (tzw. wyrażenie wywyższające odbiorcę). W tym przypadku młodsza osoba „akceptuje” niższą pozycję społeczną i czuje się z tym faktem komfortowo. Jednak w pewnych sytuacjach może wystąpić pewne nieporozumienie: jeżeli starsza osoba zbyt wcześnie lub zbyt natarczywie proponuje mówienie na ty, to owa młodsza osoba może poczuć dyskomfort:

asymetryczna relacja (daleki dystans) > asymetryczna relacja (bliski dystans, choć istnieje pewna granica)

Koreańczycy uważają, że po polsku grzeczne jest zawsze stosowanie formy *pan/pani* (przypominające honoryfikatywność koreańską), dlatego w kontaktach społecznych z Polakami mogą mieć problem z przejściem na ty z osobą starszą albo z osobą mającą wyższe stanowisko. W tym przypadku budowanie bliskiej relacji z Polakami może być

⁸⁰ W języku koreańskim dosłownie: *proszę mówić do mnie wygodnie* (말을 편하게 하세요).

⁸¹ Oczywiście ten „moment” jest pojęciem względnym.

skomplikowane, ponieważ Polacy z kolei mogą myśleć, że dana osoba pochodzenia koreańskiego nie chce pogłębić bliskiej z nimi relacji. Natomiast Koreańczycy są przekonani, że zachowywanie się w ten sposób jest grzeczne i poprawne.

2.1.1. Kultury wysokiego i niskiego kontekstu

Edward T. Hall (1984) w książce pt. *Poza kulturą* zaproponował ważną typologię kultur: kultury wysokiego i niskiego kontekstu (ang. *high- and low-context cultures*). Ta klasyfikacja ma ogromne znaczenie dla zrozumienia różnic mentalności między Polakami a Koreańczykami, które związane są z odmiennosiami w grzeczności językowej w obu krajach. W kulturze niskiego kontekstu, do której należy Polska, przyjmuje się, że to słowa nadają znaczenia, a język ciała odgrywa mniejszą rolę, dlatego w takim społeczeństwie preferuje się rozmowy z dosłownymi odniesieniami. Do kultur niskiego kontekstu należą: Australia, Ameryka Północna, Skandynawia, Szwajcaria, Niemcy itd. W kulturze wysokiego kontekstu, jaka występuje np. w Korei Południowej, zwraca się szczególną uwagę na pozasłowne formy porozumiewania się i akceptuje istnienie wspólnego kontekstu obyczajowego dla interakcji między ludźmi. Do kultur wysokiego kontekstu należą m.in.: Bliski i Daleki Wschód.

Koreańczycy (oraz Azjaci z Dalekiego Wschodu) raczej nie mówią wprost, starają się różne treści „przekazać” sposobem niewerbalnym lub przez kontekst (np. gesty, mimika, intonacja itp.). Z tego powodu odczytywanie kontekstu staje się kluczem komunikacji z Koreańczykami w koreańskiej kulturze:

Przyjrę się tym gestom, które Polakom mogą przysporzyć największych trudności, a jednocześnie są cennym źródłem wiedzy o kulturze koreańskiej (Janicka 2009: 16).

Jeżeli ktoś chce swobodnie, a przy tym odpowiednio grzecznie się zachowywać, musi być świadom czynników warunkujących proces komunikacji i umieć ich używać. Nie ma jednak precyzyjnych i bezwarunkowych reguł grzeczności językowej, co powoduje trudności w kształtowaniu poprawnej interakcji. Z powodu braku absolutnie ścisłych wytycznych w sprawie ujednoliconej etykiety językowej w społeczeństwie koreańskim często występują konflikty społeczne⁸² (szczególnie związane z wiekiem).

W związku z tym w języku koreańskim używa się nawet określenia *nun-chi* (ang. *eye-measure*), które oznacza umiejętność radzenia sobie w komunikacji koreańskiej. W słowniku

---

⁸² Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 2018: 11-12.

koreańskim wyrażenie to definiowane jest jako: ‘czytanie umysłów innych ludzi na bieżąco’⁸³, ‘moc rozpoznawania cudzego umysłu’ (KNKLD 1987: 388). Jeżeli ktoś zachowuje się nieodpowiednio lub mówi niewłaściwe rzeczy w nienależytym momencie⁸⁴, Koreańczycy mówią do tej osoby „nie masz *nun-chi*”⁸⁵ lub „masz powolny *nun-chi*”⁸⁶. Jeszcze inaczej można ten wyraz przetłumaczyć jako ‘umiejętność czytania kontekstu’. Robinson (1996) wskazał istotne czynniki właściwej komunikacji w Korei, którymi są *nun-chi* i hierarchia. *Nun-chi* to jeden z najważniejszych elementów w koreańskich relacjach interpersonalnych.

2.1.2. Szarmanckość i kultura konfucjańska

W Polsce, szczególnie wśród mężczyzn istnieje grzeczność szarmancka: otwieranie drzwi kobietom, przypalanie papierosa, noszenie ich bagażu itp. (Lipniacka 1997: 16). Taka szarmanckość obrazuje stereotyp, a właściwie nawet szczególnie autostereotyp polski (Kita 2005: 323), który można nazwać „polską (męską) kurtuazją” (Marcjanik 2007: 23). Wyraz *szarmancki* pochodzi z francuskiego *charmant* i oznacza ‘zachwycający, czarujący’ (SW 1999: 486). Ma jednak także swoje znaczenie w języku polskim z nieco przesuniętą dominantą znaczeniową. Szarmancki bowiem, wedle słowników języka polskim to:

1a. Odznaczający się wyszukaną grzecznością, zwłaszcza w stosunku do kobiet, pełen galanterii; elegancki; uprzejmy (NSJP 2002: 983);

2a. Mężczyzna zachowujący się z wyszukaną grzecznością w stosunku do kobiet (ISJP II 2000: 737).

Szarmanckie zachowanie jest ważnym składnikiem grzeczności polskiej. Natomiast w grzeczności koreańskiej w ogóle nie istnieje. W koreańskiej grzeczności opartej na konfucjanizmie – co powtarza się w mojej pracy wielokrotnie – najbardziej istotnym czynnikiem jest wiek. Z tego powodu polskie (i nie tylko polskie) kobiety mogą napotkać niezrozumiałe dla siebie i trudne do zaakceptowania sytuacje w relacjach z Koreańczykami. Na przykład w Polsce mężczyźni mają tendencję do otwierania drzwi lub ustępowania kobiecie miejsca lub pierwszeństwa (jako *lady first*), lecz w Korei nie ma takich zasad.

⁸³ Wielki słownik standardowego języka koreański (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego), *-nun-chi*, <https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do> (dostęp: 14.02.2020).

⁸⁴ Na przykład, jeśli rozmówca sugeruje, że pewnych tematów woli unikać, a druga osoba nie widzi tej intencji i jednak porusza dany temat.

⁸⁵ Zapis w języku koreańskim 눈치가 없다.

⁸⁶ Zapis w języku koreańskim 눈치가 느리다

Wiemy, że konfucjanizm jest ważną koncepcją dla Dalekiego Wschodu. Trudno jednak określić jednoznacznie, czym faktycznie jest: systemem etycznym, panującą doktryną albo tradycyjną religią (Yao 2009: 34-49). Konfucjańskie reguły objaśniają, dlaczego w kulturze Dalekiego Wschodu tak istotny jest szacunek dla osób starszych: od respektu wynikającego ze starszeństwa rozpoczyna się wszelka harmonia. Konfucjańskie metody rozwiązywania sporów są poddawane próbie i sprawdzane w łonie rodziny, która zgodnie z konfucjanizmem jest kamieniem węgielnym ładu i pokoju na świecie (Yao 2009: 182). Konfucjanizm był znany na Półwyspie Koreańskim już w okresie Trzech Królestw (I w. p.n.e.–VII w. n.e.). W epoce Joseon (XIV–XIX w. n.e.) dynastia Yi ustanowiła konfucjanizm ideologią narodową (Lisowski 2007: 402). Od tego momentu konfucjanizm jest podstawą kultury koreańskiej. Dlatego i koreańska grzeczność (językowa oraz pozajęzykowa) opiera się na tej doktrynie.

2.2. ‘Agrzeczność’ w języku koreańskim

W celu rozpoczęcia rozmowy Koreańczycy muszą najpierw wybrać spośród 4 rodzajów sposobu mówienia (zależnego od odbiorcy, np. czy rozmówcy się znają; jeżeli się znają, to jak blisko; czy i który rozmówca jest starszy lub młodszy; czy i który rozmówca ma wyższe albo niższe stanowisko zawodowe):

- 1) wyrażenie grzecznej równej obcości;
- 2) wyrażenie wywyższające odbiorcę;
- 3) wyrażenie spoufalenia między sobą;
- 4) wyrażenie uniżające odbiorcę (You 2018: 195-198).

Te typy uzewnętrznienia w Korei Południowej są współzależne z czterema rodzajami relacji międzyludzkich. Koreańskie powiązania interpersonalne są podzielone szerzej niż relacje jakiegokolwiek innego kraju (większość języków europejskich ma dwie relacje, jak np. „na ty” i „na pan, pani” w Polsce) ze względu na honoryfikatyność. W honoryfikatyność koreańskiej nadawca może celowo zaznaczyć, że odbiorca lub osoba trzecia ma niższą lub wyższą rangę społeczną od nadawcy. Z tego powodu zrozumienie grzeczności koreańskiej oraz jej stosowanie nie jest łatwe nawet dla Koreańczyków.

W Polsce, kiedy nie posiada się informacji o rozmówcy (np. w restauracji, na ulicy), można używać form *pan*, *pani* jako neutralnej i uniwersalnej formy adresatywnej⁸⁷. Natomiast w języku koreańskim nie istnieje taka neutralna formuła⁸⁸, są w nim różne sposoby okazywania szacunku. Oprócz różnych form adresatywnych (jak w języku polskim) można zastosować honoryfikatywne końcówki: *-yo*, *-ni-da/-ni-kka?* (forma oznajmująca/pytająca) lub honoryfikatywny przyrostek *-(u)si-* dodawany do orzeczenia w zdaniu. Koreańczycy, używając różnych sposobów gramatycznych bądź leksykalnych, wybierają jedno z czterech wyrażen szczególnych w zależności od sytuacji.

Tabela 4. Sposoby mówienia w relacjach międzyludzkich w honoryfikatywności koreańskiej

Rodzaj wyrażenia	Rodzaj wyrażenia szczególny	Stopień szacunku	Poufałość	Typ komunikacji	Relacja między rozmówcami
<i>jon-dae-mal</i> wyrażenie honoryfikatywne (+HON)	<i>nop-im-mal</i> wyrażenie wywyższające odbiorcę	szacunek dla odbiorcy	nie ma znaczenia ⁸⁹	asymetryczny	niższa ranga do wyższej rangi
	<i>jon-jung-eo</i> wyrażenie grzecznej równej obcości	wzajemny szacunek	niepoufały	symetryczny	niebliska
<i>bi-jon-dae-mal</i> wyrażenie bezhonoryfikatywne (-HON) ⁹⁰	<i>pyeon-geo</i> wyrażenie spoufalenia między sobą	wzajemny szacunek/ bez szacunku	poufały	symetryczny	bliska

⁸⁷ Na przykład forma adresatywna „obsługująca” absolutnie różnorodne sytuacje: *proszę pana*, *proszę pani*, *proszę państwa* (Marcjanik 2007: 45).

⁸⁸ Z tego powodu Koreańczycy wolą zwracać się do siebie, używając tytułu zawodowego. Oczywiście, w języku polskim formy *pan*, *pani* są uważane za najbardziej neutralne i uniwersalne, nie są formami absolutnie uniwersalnymi (za: Łaziński 2006: 96-97).

⁸⁹ Niezależnie od bliskości rozmówców, ranga społeczna odbiorcy jest wyższa od rangi nadawcy.

⁹⁰ +HON oznacza występowanie formy honoryfikatywnej, -HON oznacza brak formy honoryfikatywnej (Huszczka 2006: 45).

	<i>nat-chum-mal</i> wyrażenie uniżające odbiorcę	bez szacunku	nie ma znaczenia ⁹¹	asymetryczny	wyższa ranga wobec niższej rangi
--	---	-----------------	-----------------------------------	--------------	--

Źródło: Opracowanie własne na podst.: Huszcza 2006: 45⁹²; You 2018: 195.

Opierając się na powyższej tabeli, można zdefiniować koreańskie wyrażenie jako sposób rozmowy następująco: (You 2018: 195-198):

1. Wyrażenie wywyższające odbiorcę (+HON): jako forma grzeczna.

Stosowane, gdy w komunikacji jest już ustanowiona pewna hierarchia. Nadawca używa wyrażenia grzecznego, które ma na celu wywyższenie wartości odbiorcy. W tym przypadku nadawca oczekuje, że odbiorca zwracać się będzie do niego, używając formy bez szacunku i nie czuje się tym obrażony, np. gdy odbiorca ma wyższą pozycję społeczną (wiek, stanowisko zawodowe) niż nadawca, młodszy członek rodziny wobec starszych członków rodziny itp.

2. Wyrażenie grzecznej równej obcości (+HON): jako forma neutralna grzeczna.

Stosowane, gdy w komunikacji nie ma ustanowionej pewnej hierarchii lub między rozmówcami nie ma zbyt bliskich powiązań. Podobną relację możemy zaobserwować w polskiej komunikacji z formą grzecznościową jako szacunek na odległość, np. gdy rozmówcy nie znają się nawzajem, gdy nadawca jest starszy od odbiorcy, ale ma niższe stanowisko itp.

3. Wyrażenie spoufalenia między sobą (-HON): jako forma neutralna a grzeczna

Ten rodzaj wyrażenia jest stosowany kiedy rozmówcy są sobie bliscy i mają podobną pozycję społeczną. Podobna relacja do polskiej bez formy grzecznościowej. W tej sytuacji we współczesnym społeczeństwie koreańskim, jeśli rozmówcy nie są w tym samym wieku, rzadko kiedy zwracają się do siebie po imieniu, np. w rozmowie między kolegami będącymi w tym samym wieku lub do starszego przyjaciela, z którym ktoś ma bardzo bliskie relacje⁹³, w rozmowie między bliskimi członkami rodziny (szczególnie między rodzicami a dziećmi lub

⁹¹ Niezależnie od bliskości rozmówcy, ranga społeczna odbiorcy jest niższa od rangi nadawcy.

⁹² Huszcza analizował jako jeden rodzaj honoryfikatywności = honoryfikatywność ze względu na słuchacza.

⁹³ Mimo bliskich relacji, do starszego przyjaciela nie można mówić po imieniu. W tym przypadku używa się formy adresatywnej rodzinnej: starszy brat lub starsza siostra (zob. s. 130-131).

między rodzeństwem).

4. Wyrażenie uniżające odbiorcę (-HON): forma agrzeczna

Osoba mówiąca wyraża umniejszenie wartości odbiorcy. Mimo że nadawca nie okazuje szacunku wobec adresata i występuje relacja asymetryczna, teoretycznie odbiorca odczuwa „odpowiednią formę rozmowy”⁹⁴, np. gdy odbiorca ma niższą pozycję społeczną (wiek, stanowisko zawodowe) niż nadawca, starszy członek rodziny wobec młodszych członków rodziny, nauczyciel szkoły średniej do uczniów itp.

Koreańczycy odróżniają wyrażenie honoryfikatywne (+HON) i wyrażenie bezhonoryfikatywne (-HON) w zależności od pojawienia się elementów honoryfikatywnych w zdaniu. Pierwszą grupę można jeszcze podzielić na wyrażenie wywyższające odbiorcę (+HON) i wyrażenie grzecznej równej obcości (+HON). Drugą grupę także można podzielić na wyrażenia spoufalenia (-HON) i wyrażenia uniżające odbiorcę (-HON). Każde dwa zdania, które z pozoru wyglądają tak samo, Koreańczycy i tak odróżniają poprzez kontekst. To znaczy, że w Korei nie można stworzyć całkiem neutralnej formy, ponieważ zależy ona od honoryfikatywności i zawsze wyraża tyle szacunku, na ile zasługuje odbiorca (stopień honoryfikatywności). W języku koreańskim nie można mówić, tak jak w języku polskim, *jem śniadanie* do dowolnej osoby. Kiedy nadawca zwraca się formą bezhonoryfikatywną, niby to samo zdanie może mieć dwa sposoby wyrażenia: „wyrażenie spoufalenia między sobą (-HON)” albo „wyrażenia uniżające odbiorcę (-HON)”⁹⁵. To zależy od sytuacji, kontekstu i pozycji społecznej rozmawiających osób. Kiedy rodzice mówią do dzieci „na ty” w języku koreańskim, to czynią to poprzez „wyrażenie uniżające odbiorcę (-HON)”, bo dzieci zwracają się do rodziców grzeczniejszą formą jako „wyrażenie wywyższające odbiorcę (+HON)”. Ich komunikacja ma charakter asymetryczny. W języku polskim można to zobrazować następująco: matka pyta dziecko: *zjesz obiad później?*, a dziecko odpowiada: *tak, pani matko, bardzo chciałbym zjeść/spożyć*. Jeżeli dziecko spróbuje odpowiedzieć takim samym sposobem wyrażenia, jakim rodzice zwrócili się do niego, wówczas rodzice mogą uważać, że dziecko zachowuje się niegrzecznie. Muszę tu zauważyć, że ze względu na wpływ kultury zachodniej dzieci w Korei coraz częściej zwracają się jednak do rodziców bez honoryfikatywności. Zwłaszcza młode pokolenie popiera tę zmianę (NIJK 2018: 126). Z tego powodu, niektórzy koreańscy rodzice akceptują to, gdy dziecko zwraca się do nich formą bez

⁹⁴ Choć, w zależności od sytuacji, odbiorca może czuć się urażony, a nawet obrażony.

⁹⁵ Także kiedy nadawca okazuje szacunek.

szacunku, w tym przypadku w ich rozmowie pojawia się „wyrażenie spoufalenia między sobą (-HON)” jak w Polsce. W innym przykładzie młodsza osoba pyta o wiele starszą osobę⁹⁶ na ulicy: *która godzina?*, używając formy honoryfikatywnej. W tej relacji starsza osoba może zwrócić się do pytającego na dwa sposoby – wyrażenie grzecznej równej obcości (+HON) lub wyrażenia uniżające odbiorcę (-HON)⁹⁷. Jeśli zwraca się pierwszą formą, starsza osoba wyraża szacunek wobec młodszej osoby, jednak między rozmówcami występuje duża różnica wieku, więc może to nie być naturalne (nawet młodsza osoba może poczuć się niekomfortowo). Można to zobrazować porównaniem do sytuacji, w której Polacy zwracaliby się *pan/pani* do dziecka. W Korei wszakże podobne uczucie może pojawić się też między dorosłymi ludźmi. W tym przypadku można wybrać drugą formę, starsza osoba od razu mówi *per ty* do młodszej osoby, wyrażając relację: ‘masz niższą pozycję ode mnie’.

Z tego powodu ani termin „forma niegrzeczna”, ani „forma neutralna” nie definiują wystarczająco komunikacji bez honoryfikatywności w języku koreańskim. W takiej sytuacji, gdy brakuje odpowiedniej formy honoryfikatywnej w zdaniu, proponowałbym użycie pojęcia ‘forma agrzeczna’.

Podsumowując, Koreańczycy mają trójstopniowe czy może trójpoziomowe możliwości przystępowania do komunikacji w języku koreańskim:

- 1) powinni poznać lub zbierać odpowiednie informacje poza merytorycznymi na temat interlokutora, czyli muszą poznać rangę społeczną (wiek i stanowisko zawodowe) rozmówcy; jeżeli to niemożliwe, muszą starać się „czytać” w kontekście;
- 2) muszą wybrać odpowiednie elementy gramatyczne z systemu honoryfikatywności koreańskiej wobec rozmówcy (lub odnoszące się do dopełnienia) z trzech rodzajów: podmiotowa, obiektowa, ze względu na odbiorcę.
- 3) muszą umieć czytać kontekst (atmosferę, (samo)poczucie rozmówcy itp.) w trakcie rozmowy oraz wybierać właściwe formy językowe i dostosować do sytuacji sposób zachowania.

2.3. Komponenty współczesnej mentalności koreańskiej związane z grzecznością

Tradycyjne kultury (konfucjańska oraz buddyjska) zetknęły się i poprzemikały z kulturami zachodnimi (szczególnie amerykańską) sprowadzonymi do naszego kraju w XX

---

⁹⁶ Różnica ponad kilkadziesiąt lat.

⁹⁷ Nie znają się nawzajem, więc nie można używać formy wyrażenia spoufalenia między sobą.

wieku, co w rezultacie wytworzyło wyjątkową kulturę. Mimo że w dobie globalizacji kultura i zwyczaje stopniowo zmieniają się w Korei Południowej, jednak sporo przejawów w mentalności pozostało niezmiennych.

2.3.1. Współczesna historia Korei Południowej i sukces rozwoju gospodarczego

Od końca XIX wieku przez cały wiek XX Korea przechodziła gwałtowne przemiany historyczne. Straciła niepodległość na 35 lat (od 1910⁹⁸ do 1945 roku) i została japońską kolonią. Japonia wprowadziła w Korei europejską strukturę społeczną i zainwestowała w infrastrukturę koreańską. Miało to na celu ułatwienie dominacji japońskiej w Korei (Dziak, Strnad 2011: 14). Korea odzyskała wolność po kapitulacji Japonii⁹⁹, lecz nadal trwały konflikty i istniały problemy, które wywołały zamęt tuż przed wojną koreańską (lata 1946-1950). Po II wojnie światowej na całym świecie panował konflikt ideologiczny, który nie ominął także Korei. Mimo iż Korea była ofiarą w II wojnie światowej, ze względu na swoją geopolityczną ważną strategiczną lokalizację¹⁰⁰ Korea Południowa znalazła się pod okupacją USA, a Korea Północna pod okupacją ZSRR. Następnym etapem historii Korei była wojna koreańska (lata 1950-1953). Wzięło w niej udział 16 państw, więc można powiedzieć, że stała się niemal kolejną wojną światową. Ten konflikt zbrojny bywa także nazywany „zapomnianą wojną”, ponieważ wybuchła ona między II wojną światową a wojną wietnamską, dlatego wzrok innych krajów skupiał się właśnie na tylko tych dwóch konfliktach. Od tego czasu aż do dziś Korea jest podzielona na część południową oraz północną. Po wojnie koreańskiej (27 lipca 1953 roku) została ustanowiona linia demarkacyjna (ang. *Military Demarcation Line*¹⁰¹) między Koreą Południową a Koreą Północną. Wzdłuż tej linii, 2 km na południe i 2 km na

---

⁹⁸ W 1392 roku Seong-Gye Yi przejął władzę i zmienił nazwę kraju na Jo-seon (조선). Wcześniej istniał kraj zwany Go-ryeo. Państwo Jo-seon istniało przez prawie 600 lat, od 1392 do 1897 roku (Goban-Klas 2006: 37). Jednak pod koniec XIX wieku rozpoczęła się inwazja mocarstw na Jo-seon. Młodzi intelektualiści z Joseon próbowali się zmodernizować. W tym czasie Joseon zmienił się na Cesarstwo Dae-han (대한제국), które trwało od 1897 do 1910 roku. Jednak wszystkie próby reform i rozwoju nie powiodły się, w końcu Japonia dokonała aneksji Korei, stając się prowincją Cesarstwa Wielkiej Japonii (Goban-Klas 2006: 52-53).

⁹⁹ W dniu 14 sierpnia 1945 roku cesarz zdecydował się na kapitulację w drugiej wojnie światowej. Następnego dnia (15 sierpnia 1945 roku) japoński cesarz w przemówieniu radiowym poinformował, iż Cesarstwo Japońskie poddało się aliantom. Z tego powodu Koreańskie Narodowe Święto Niepodległości obchodzone jest 15 sierpnia. Oficjalnie jednak II wojna światowa skończyła się 2 września 1945 roku, kiedy Cesarstwo Wielkiej Japonii podpisało akt bezwarunkowej kapitulacji (Hall 1979: 287; Tubielewicz 1984: 422-423).

¹⁰⁰ W historii lokalizacja Półwyspu Koreańskiego zawsze miała znaczenie jako wejście do Pacyfiku dla Chin lub Rosji, dla Japonii wręcz przeciwnie ma znaczenie wejścia na kontynent. Z tego powodu, kiedy Japonia najeżdżała Koreę, najpierw wezwiała ją do otwarcia drogi do Chin.

¹⁰¹ W języku koreańskim *gun-sa bun-gye-sun* (군사분계선) lub *hyu-jeon-sun* (휴전선). *Hyu-jeon-sun* ma znaczenie ‘linia rozejmu’. Przebiega ona w poprzek Półwyspu Koreańskiego wzdłuż 38. równoleżnika (Rurarz 2009: 380). „Linia 38. równoleżnika (kor. *sam-pal-sun*)” istniała od zakończenia II wojny światowej do wybuchu wojny koreańskiej.

północ, ustanowiono łącznie 4-kilometrową strefę zdemilitaryzowaną. Zadaniem strefy jest ograniczenie fizycznego i wzrokowego kontaktu sił między dwiema stronami, co ma zmniejszać ryzyko, czyli hamować niekontrolowane ponowienie konfliktu (Rurarz 2009: 380-381). Ten obszar nazywany jest „koreańską strefą zdemilitaryzowaną” (ang. *Korean Demilitarized Zone*¹⁰²), chociaż zawsze na tym terytorium były i są posterunki straży z uzbrojonymi żołnierzami¹⁰³.

Wojna odcisnęła znaczące piętno i zostawiła dużą ranę na duszy koreańskiej, dlatego ponad pół wieku od zakończenia działań zbrojnych, ślady tego konfliktu nadal tkwią w świadomości Koreańczyków. Po wojnie Korea Południowa była jeszcze krajem pod dyktandem wojskową przez 27 lat (okres 1961-1988). Takie wydarzenia historyczne kształtowały współczesną mentalność koreańskiego społeczeństwa poprzez różne czynniki (politykę, religię, ekonomię, język itp.). Na ów proces ogromny wpływ miał również przebieg rozwoju gospodarczego Korei Południowej w XX wieku. Rozwój gospodarczy kraju był oparty na tradycyjnej mentalności Koreańczyków, na kulturze wynikającej z filozofii konfucjańskiej. Jednak te dawne elementy także ulegały przemianom w toku współczesnej historii.

Korea Południowa po wojnie koreańskiej należała do z najbiedniejszych krajów na świecie. Była krajem gospodarczo bardzo zrujnowanym, tradycyjną gospodarką pozostawało drobne rolnictwo. Ubóstwo w Korei Południowej trwało aż do początku lat 60. XX wieku (Kightley 2012: 369). Natomiast dziś Korea Południowa stała się członkiem grupy G20¹⁰⁴, w 2016 roku Korea Południowa zajmowała 11 miejsce na świecie pod względem generowanego PKB¹⁰⁵ i ma kilka firm z najsilniejszymi koncernami na świecie, np.: Samsung, Hyundai, LG i KIA¹⁰⁶.

W 1955 roku, krótko po zakończeniu wojny koreańskiej, Komitet ONZ ds. Dalekiego Wschodu opublikował raport zatytułowany *Raport ekonomiczny Azji i Dalekiego Wschodu*¹⁰⁷.

---

¹⁰² W języku koreańskim *bi-mu-jang ji-dae* (비무장지대), natomiast często Koreańczycy mówią o strefie: 디엠제트 [D-M-Z] z języka angielskiego w skrócie DMZ.

¹⁰³ Korea Południowa i Korea Północna rozpoczęły wycofywanie sił bezpieczeństwa ze strefy od końca 2018 r. w celu osiągnięcia pokoju. „Dziennik Chosun”, *Ministerstwo Obrony Narodowej ‘Demonstracja wycofania oddziałów GP i sprzętu. W trakcie demilitaryzacji JSA’*, http://news.chosun.com/site/data/html_dir/2018/07/24/2018072401299.html (dostęp: 20.01.2019).

¹⁰⁴ To grupa krajów, do której należy 19 państw (Arabia Saudyjska, Argentyna, Australia, Brazylia, Chiny, Francja, Indie, Indonezja, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Meksyk, Niemcy, Republika Południowej Afryki, Rosja, Stany Zjednoczone, Turcja, Wielka Brytania, Włochy) i Unia Europejska. Grupa ma na celu dyskusję nad wspólną polityką finansową (zwłaszcza w kontekście międzynarodowego kryzysu gospodarczego). Obecnie łączny PKB tych krajów wynosi 85% łącznej wartości światowej i odpowiada za 80% światowego handlu, dlatego kwestie określone w G20 mają duży wpływ na cały świat.

¹⁰⁵ Bank Światowy, *World Development Indicators: GDP (current US\$)*, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=&series=NY.GDP.MKTP.CD&period=> (dostęp: 04.01.2018).

¹⁰⁶ W latach 1960–2016 liczba mieszkańców Korei Południowej wzrosła z 25 mln do 51,2 mln.

¹⁰⁷ UN., 1955: *Economic Commission for Asia and the Far East*, New York.

Według raportu, w 1955 roku w Azji znajdowały się tylko trzy kraje o dużym potencjale przemysłowym: Chiny, Indie i Japonia. W tym czasie produkt krajowy brutto Korei Południowej wynosił niecałe 100 dolarów na osobę (Lasocka 2012: 431). W latach 50. XX w. większa część importu była finansowana z pomocy zagranicznej (głównie Stany Zjednoczone). W maju 1961 r. koreańska armia dokonała zamachu stanu. Dyktatura wojskowa trwała od tego czasu aż do 1987 roku. Korea Południowa miała pierwszego cywilnego prezydenta dopiero w 1993 roku (Goban-Klas 2006: 69). Dyktatura spowodowała brak wolności politycznej, jednak z drugiej strony, okazała się korzystna dla wzrostu ekonomicznego. Rząd wojskowy zdecydował, że absolutnym priorytetem kraju jest rozwój gospodarczy. W tym okresie Koreańczycy uważali działanie na rzecz rozwoju kraju za swój najważniejszy obowiązek. Pokolenie, które urodziło się w latach 50.–60. XX wieku jest zwane „pokoleniem industrializacji”. Korea Południowa rozpoczęła realizację strategii ukierunkowanej na eksport i przyciągała inwestycje zagraniczne oraz zachęcała Koreańczyków do oszczędności. Na początku lat 70. kraj zaczął swoją gospodarkę przedstawiać na przemysł lekki (przemysł włókienniczy, odzieżowy itp.). Następnie przemysł lekki zaczęto zmieniać bazowo na przemysł ciężki (przemysł budowlany, stoczniowy, chemiczny, elektromaszynowy itp.). Przed początkiem XXI wieku rząd Korei postanowił, żeby otworzyć nowe pole industrialne (przemysł *high-tech*, przemysł badawczo-rozwojowy) poza klasycznym rozwojem przemysłowym (przemysł wytwórczy: produkowanie samochodów, sprzętu telewizyjnego, audio-wideo itp.).

Raport OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) z 1979 roku¹⁰⁸ wprowadził nowe określenie „kraje nowo uprzemysłowione”. Ta grupa krajów charakteryzuje się czterema głównymi cechami:

- 1) wzrostem stopy produkcji i zatrudnienia w krajowym sektorze przemysłowym;
- 2) wysoką stopą wzrostu PKB (Produkt Krajowego Brutto) na mieszkańca (ale siła robocza w tych krajach nadal nie jest adekwatnie wynagradzana);
- 3) przyjęciem strategii wzrostu gospodarczego jako industrializacji napędzanej przez eksport;
- 4) szybką ekspansją udziału w światowej produkcji przemysłowej i eksporcie przemysłowym.

---

¹⁰⁸ OECD., 1979: *The Impact of Newly Industrializing Countries in Production and Trade in Manufactures*, Paris.

W tymże raporcie Korea Południowa, Tajwan, Singapur i Hongkong zostały nazwane „azjatyckimi tygrysami”, które należą do „krajów nowo uprzemysłowionych” na terytorium Azji¹⁰⁹. Te kraje określa się też jako: „cztery azjatyckie smoki”. W zachodnich krajach częściej używa się tego pierwszego określenia, gdyż to w Azji znajduje się siedlisko tygrysa i tygrys stanowi ikonę Azji dla zachodnich krajów. Tygrys symbolizuje siłę rozwoju gospodarki. Natomiast w Korei Południowej oraz w krajach Dalekiego Wschodu bardziej popularna nazwa to „cztery azjatyckie smoki”.

Tygrys zawsze był obiektem strachu¹¹⁰ i podziwu dla Azjatów (Goban-Klas 2006: 27). Tygrysy żyły prawie we wszystkich częściach Półwyspu Koreańskiego, z tego powodu często pojawiają się one w różnych bajkach ludowych, w tym także mitach założycielskich – np. w micie Dangun.

Ilustracja 4: Oficjalny portret Danguna

Źródło: Centrum Informacji Kultury Koreańskiej (KCISA).

¹⁰⁹ Można określić to także jako „azjatycki model rozwoju” (Lee 2011: 81).

¹¹⁰ Koreańczycy czasami używają zdania „Jest bardziej przerażający niż *ho-hwan* (호환)”, kiedy mówią o czymś strasznym. *Ho-hwan* oznacza ‘atak tygrysa’.

Dangun (단군) był potomkiem syna Boga oraz założycielem Korei. Bóg miał syna, który chciał spróbować życia między ludźmi. Syn Boga zstąpił na ziemię. Żyjące na tych ziemiach tygrys i niedźwiedź poprosiły syna Boga, by pomógł im przybrać ludzką postać. Dał każdemu z nich wiązkę piołunu i garść ząbków czosnku, zalecając, by jadły to i przez sto dni nie wychodziły poza jaskinię na światło dzienne. Tygrys nie wytrzymał zbyt długiego pobytu w ciemnej jaskini, uciekł na zewnątrz i niezmiennie był nadal zwierzęciem. Niedźwiedź, wykonując pilnie zalecenia syna Boga, po kilkudziesięciu dniach przemienił się w kobietę. Syn Boga przybrał ludzką postać i spłodził z nią syna. Nadano mu imię Dangun Wanggeom. Syn założył państwo Korea (dawna nazwa *Go-jo-seon*) (Ogarek-Czój 1994: 15).

Smok jest w Azji dalekowschodniej postrzegany podobnie jak tygrys, ale jest bardziej święty. Smok był symbolem cesarstwa w Chinach oraz królestwa w Korei. Należy przy tym pamiętać, że azjatyckie smoki różnią się od smoków zachodnich. Zachodnie smoki (ang. *dragon*) są przedstawiane jako negatywne stworzenia o kształcie uskrzydłonych jaszczurek. Natomiast azjatyckie smoki (kor. *yong*) pomagają ludziom boską mocą¹¹¹. Europejski bohater to łowca smoka, lecz azjatyckim bohaterem jest właśnie sam smok. Na przykład w Polsce popularna jest legenda o smoku wawelskim, który jest „potworem”, zjada ludzi i trzeba go zgładzić. Na Dalekim Wschodzie smoka się czci. W Korei istnieje przysłowie: „smok rodzi się w strumieniu”, które ma znaczenie: ‘osoba, która odniosła sukces w trudnych warunkach’¹¹². Z tego powodu Azjaci wolą owe szybko rozwijające się kraje raczej utożsamiać ze ‘smokiem’ niż z ‘tygrysem’.

Taki termin był często używany do końca XX wieku. Potem używanie tej metafory osłabło, ponieważ w 1997 roku w Azji wschodniej zaczął się kryzys finansowy.

2.3.2. Konfucjańska wartość w społeczeństwie

Tradycyjne „konfucjańskie wartości” w Korei Południowej miały niewątpliwie silny wpływ na rozwój gospodarczy. Koreańskie społeczeństwo zawsze było częścią kultury konfucjańskiej. Wprawdzie wśród Koreańczyków nie funkcjonuje konfucjanizm jako religia, ale jest bardzo ważną ideą dla Korei Południowej i do dziś wyraźnie odczuwa się jej panowanie nad kulturą. Większość Koreańczyków w Korei Południowej (56,1%) nie ma formalnego związku z religią. Wśród osób identyfikujących się jakąś religią protestantyzm stanowi (19,7%), buddyzm (15,5%) i katolicyzm (7,9%). Nieduży odsetek Koreańczyków z

¹¹¹ W języku koreańskim zachodnie smoki to 드래곤(*d-rae-gon*), a azjatyckie smoki to 용(*yong*).

¹¹² Pisownia w języku koreańskim 개천에서 용 난다.

Korei Południowej (ogółem 0,8%) należy do innych religii (w tym do prawosławia itp.)¹¹³. W Korei zapewniona jest wolność religijna i w wielu rodzinach występują różne wyznania. Na przykład rodzice są buddystami, natomiast dzieci są chrześcijanami (nawet między rodzeństwem może wystąpić inna religia).

Czy Koreańczycy wyznają jakąś religię, czy też nie, ich myślenie i działanie i tak jest pod silnym wpływem konfucjanizmu. Wynika to z filozoficznego aspektu konfucjanizmu. Bardzo trudno jest wyjaśnić konfucjanizm jednym zdaniem, jednak można spróbować, posługując się następującymi słowami: gdy wszyscy kochają swych bliskich i darzą szacunkiem starszych, w rezultacie na całym świecie panuje pokój (Yao 2009: 182). Staranie się o taką „wszelką harmonię” jest powszechnym wymaganiem w każdym aspekcie życia w krajach Dalekiego Wschodu. Lee Hae-Sung, uwzględniając wymagania konfucjanizmu, określił charakter gospodarczo-kulturowy krajów Dalekiego Wschodu następująco:

- 1) wysoki poziom wykształcenia ludności;
- 2) silne więzi rodzinne;
- 3) wysokie wskaźniki oszczędności;
- 4) niski poziom konfliktów klasowych i pracowniczych;
- 5) współpraca między sektorem publicznym i prywatnym (Lee 2011: 129-130).

W krajach, w których panuje konfucjanizm, życie i kontakty oparte się także na trzech ważnych elementach: wiek, dystans i kolektywizm. Dzięki tym elementom społeczeństwo spełnia swój cel (tj. bycie w harmonii). W przypadku Korei Południowej nawet sam język koreański doskonale to obrazuje, idee konfucjanizmu wypełnia bowiem system grzeczności zwany „honoryfikatywnością”. Koreańczycy odpowiednio komunikują się werbalnie albo niewerbalnie dzięki honoryfikatywności. W języku koreańskim – jak to już przedstawiałem – stosowane są różne formy gramatyczne i leksykalne w zależności od wieku, stanowiska rozmówcy oraz dystansu do jego osoby. Z tego powodu starsza osoba i osoba mająca wyższe stanowisko mają większą władzę w społeczeństwie koreańskim. Dzięki takiej pionowej relacji rząd koreański mógł doprowadzić do szybkiego wzrostu gospodarczego w uporządkowanym społeczeństwie.

Ponadto dla Koreańczyków bardzo ważne jest odczuwanie wspólnotowości i patriotyzmu. Gdy rozmawiamy na wspólne tematy (np. rodzina, szkoła, kraj, firma itp.),

---

¹¹³ Portal statystyk krajowych (KOSIS), *Ludność według płci, wieku, religii*, http://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1PM1502&conn_path=I2 (dostęp: 16.10.2019).

używamy zaimka dzierzawczego „nasz” zamiast „mój”. To jednoznacznie ukazuje koreańską kolektywistyczną mentalność. Koreańczyk nie mówi „moja mama je” lub „Korea jest moim krajem”, w tym wypadku zwyczaj nakazuje użycie zaimka „nasz”, więc mówi „nasza babcia je” i „Korea jest naszym krajem”. Jeśli rozmawia się w języku koreańskim o żonie lub mężu, dla Polaków może brzmieć to nienaturalnie, a nawet wręcz dziwnie: „nasz mąż pracuje”. Natomiast w Korei Południowej wspólnota jest bardzo istotna, a pokazuje to fakt, w jak nawet nieświadomy sposób używają takiego nawyku językowego.

Ponadto kiedy Koreańczycy rozmawiają z obcymi ludźmi na ulicy (np. pytanie o czas, drogę), również używają formy adresatywnej związanej z rodziną. W Polsce do nieznajomej osoby zwraca się z użyciem form „pani” lub „pan”. W Korei natomiast, jeżeli owa obca osoba jest ‘starszą panią’ lub ‘starszym panem’, można pozwolić sobie na zwrot „babciu” i „dziadku”, co w Polsce z kolei mogłoby wywołać oburzenie.

Dla Koreańczyków bowiem ważniejsze jest ‘my’ niż ‘ja’. Takie językowe (wyrastające z konfucjańskiego myślenia) czynniki oddziałują na otaczającą rzeczywistość, więc i na wzrost gospodarczy, ponieważ koreańskie społeczeństwo przez poczucie solidarności oraz wspólnoty chętnie poświęca i podporządkowuje swoje życie pracy. Koreańczycy są przekonani, że miejsce pojedynczej osoby jest w zespole oraz że efekt finalny przynosi tylko praca całej grupy (Mościcka 2012: 143).

2.3.3. Ambicja i sukces

Dla Koreańczyków bardzo ważny jest entuzjazm w stosunku do sukcesu. Pragnienie sukcesu jest w Korei Południowej ogromnie wysokie od połowy XX wieku do dziś. Kiedy Korea Południowa była kompletnie zrujnowana i bardzo dużo ludzi umierało w wyniku wojny koreańskiej, to tradycyjna klasa szlachecka i rodzinny biznes (np. rolnictwo) także zanikały. Stan koreańskiego państwa i koreańskiej gospodarki był niczym próżnia. Obszar państwa był i jest mały, a ponadto charakteryzuje się brakiem zasobów naturalnych. Koreańczycy mogli odnieść sukces tylko dzięki swojemu „dyplomowi”.

Zatem nacisk na edukację stał się siłą napędową rozwoju gospodarczego Korei Południowej. Dla pokoleń starszych Koreańczyków szkolnictwo wyższe stało się nowym obligatoryjnym systemem społecznym. Wszyscy rodzice chcieli, by ich dzieci poszły na studia i zostały lekarzami albo prawnikami. Taka moda nadal panuje w Korei Południowej. W 2016 roku w Korei 69,8% absolwentów szkół średnich zaczynało studiować na studiach

pierwszego stopnia¹¹⁴. Wywindowało to Koreę na pierwsze miejsce wśród państw członkowskich OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju). Warto dla porównania wskazać, że na przykład w 2014 roku w Japonii podjęło studia 37%, a w Niemczech tylko 28% uczniów. To zjawisko, czyli preferencyjne traktowanie wykształconych osób, było właściwe także dla wcześniejszych społeczeństw koreańskich. Konfucjański system zawodowy został sprowadzony z Chin do Korei w późnym okresie *Goryeo*¹¹⁵. Ten system nazwano 士農工商, czyli „cztery kategorie ludzi”: *shi* (士) – uczeni, *nong* (農) – rolnicy, *gong* (工) – rzemieślnicy, *shang* (商) – handlowcy (Brook 1998: 72)¹¹⁶. Mimo tego podziału ludzi miały łączyć wzajemne i równorzędne relacje. W rzeczywistości jednak w Korei grupa ludzi *shi* (士), czyli osób wykształconych była traktowana jako najważniejsza.

Przez takie wyraźne preferencje wykształcenia, spowodowane wpływami historii i hasłami konfucjanizmu, w obecnym społeczeństwie koreańskim narodziło się zjawisko zwane „ambicją sukcesu”¹¹⁷.

2.3.4. Etos nauki w Korei Południowej

Koreańscy uczniowie są zmuszani do intensywnego uczenia się. Od dzieciństwa Koreańczycy słyszą: „chcesz być człowiekiem sukcesu, to musisz mieć dobry zawód, dlatego idź na dobry uniwersytet”. Kiedy dzieci mają „trudny okres”, słyszą, że brakuje im *no-lyeog* (努力)¹¹⁸, które można tłumaczyć jako ‘staranie się’, ‘wysiłek’, ‘dążenie’. Społeczeństwo koreańskie nieustannie przykładą wagę do wysiłku. Taka atmosfera społeczna wokół nauki i pracy jest dobrą motywacją dla ludzi, jednak bardzo często funkcjonuje również jako pretekst, aby problem struktury społecznej stał się problemem jednostki.

Już bardzo małe koreańskie dzieci wysyłane są do prywatnych szkół, by uczyły się w wymiarze ponadprogramowym matematyki, języka angielskiego itp. Według raportu Państwowego Instytutu ds. Opieki nad Dziećmi stwierdził, że 35,5% dzieci w wieku 2 lat i 83,6% dzieci w wieku 5 lat korzysta z edukacji prywatnej (Korea Institute of Child Care & Education 2016: 195-198).

¹¹⁴ „Dziennik Jungang”, *Dyplom nie jest gwarancją sukcesu*, <http://news.joins.com/article/21110864> (dostęp: 02.01.2018).

¹¹⁵ Królestwo *Goryeo* istniało na Półwyspie Koreańskim od roku 918 do roku 1392. Po raz pierwszy oficjalnie przyjęto wtedy konfucjanizm jako ideę narodową.

¹¹⁶ W języku koreańskim *sa* (사), *nong* (농), *gong* (공), *sang* (상).

¹¹⁷ Psychologowie i socjologowie w Korei Południowej cały czas badają to zjawisko (Park, Kim 2002).

¹¹⁸ Pisownia w języku koreańskim 노력. W Korei istnieje wiele frazeologizmów z wyrazem *no-ryeog*.

Ilustracja 5: Młodsza klasa licealistów wspiera maturzystów¹¹⁹ w dniu matury koreańskiej

Źródło: „Dziennik Chosun”, *‘Śmiech, płacz, zniecierpliwienie’ scena rano w dniu matury 2020 r.*

W przypadku uczniów w starszym wieku zajęcia te odbywają się w szkołach publicznych i trwają aż do późnej nocy, ponieważ celem życia uczniów jest matura koreańska (*su-neung*¹²⁰). Co roku, po źle zdanej maturze wielu licealistów popełnia samobójstwo i, niestety, nie jest to już szokująca wiadomość dla Koreańczyków¹²¹. OECD przeprowadził w 2015 r. badania porównawcze umiejętności i uwarunkowań nauczania uczniów, którzy ukończyli piętnasty rok życia¹²². 23,2% koreańskich uczniów stwierdziło, że uczy się co najmniej 60 godzin tygodniowo (w szkole lub poza nią), a to dwukrotnie więcej niż średnia OECD (13,3%). Korea Południowa jest także krajem, w którym dzieci najwcześniej (bo już od dziewiątego roku życia) zaczynają dodatkowe zajęcia na prywatnych korepetycjach i zajęciach pozaszkolnych. Według badań koreańscy studenci wykazują silną motywację do osiągania celów i stawania się coraz lepszymi. Ponad 80% uczniów stwierdziło, że chce być najlepszym uczniem w swojej klasie, co stanowi znacznie wyższy odsetek niż średnia OECD

¹¹⁹ Oni mają relację *seon-bae* i *hu-bae* (jako senior i junior) – zob. s. 132-133.

¹²⁰ Pisownia w języku koreańskim 수능. Koreańska matura odbywa się w listopadzie każdego roku.

¹²¹ Istnieje artykuł o ryzyku samobójstwa po maturze. Moneytoday, 2012: *Uczeń z dobrymi ocenami, wysokie ryzyko samobójstwa po maturze*, <https://news.mt.co.kr/mtview.php?no=2012110713535612612> (dostęp: 06.01.2018).

¹²² OECD., 2015: *Programme for International Student Assessment (PISA): results from pisa 2015 students' well-being*, Paris.

(59%). Mimo że koreański rząd przez długi czas walczył z przesadnym skłanianiem do nauki pozaszkolnej¹²³, w 2016 roku aż 67,8% uczniów nadal korzystało z dodatkowych zajęć¹²⁴.

W zachodnich społeczeństwach to głównie uczniowie z niskimi osiągnięciami uczestniczą w nauce prywatnej, ale w Korei im uczeń na lepsze osiągnięcia w dodatkowej nauce, tym większy ma obowiązek ponadprogramowej nauki, aby spełnić wysokie oczekiwania otoczenia lub swoje własne.

Etos nauki koreańskiej ma dwie strony. Z jednej, wspomógł wzrost gospodarczy. Natomiast z drugiej strony, obecnie wielu koreańskich uczniów i studentów jest zmęczonych nadmiernymi wobec nich oczekiwaniami oraz presją społeczeństwa. Takie zalety i wady etosu nauki mają odzwierciedlenie w etosie pracy.

2.3.5. Etos pracy w Korei Południowej

Na Dalekim Wschodzie istnieje stereotyp pracy (szczególnie w dużych firmach) mówiący, iż „pracownik jest jak mrówka”, czyli że pracuje bardzo intensywnie cały dzień w zespole. Kultura koreańska nie tylko uznaje to za słuszne, ale także zachęca do praktykowania takiego podejścia do pracy. Tabela przedstawia liczbę przepracowanych godzin w roku przez Koreańczyków:

Tabela 5. Porównanie roczne godziny pracy w Korei Południowej i w Polsce

kraj/rok	2000 r.	2001 r.	2002 r.	(....)	2014 r.	2015 r.	2016 r.
Korea	2512	2499	2464		2075	2082	2069
Polska	1988	1974	1979		1923	1963	1928

Źródło: OECD., *Average annual hours actually worked per worker 2004 – 2016*

Korea do 2004 roku była krajem, w którym pracowało się najdłużej spośród wszystkich krajów na świecie. Mimo że koreańskie społeczeństwo próbowało ograniczyć przesadzoną liczbę godzin w pracy, w 2016 r. Korea nadal była pod tym względem na trzecim miejscu

¹²³ Już w 1980 roku koreański rząd zakazał korepetycji prywatnych. Od tego czasu rządy koreańskie powtarzały zakazy zaprzestania nauki pozaszkolnej. W 2017 roku rząd koreański wprowadził zakaz korepetycji po godz. 22.00.

¹²⁴ Krajowy Urząd Statystyczny, *Status prywatnej edukacji uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich w Korei*, http://www.index.go.kr/potal/main/EachDtlPageDetail.do?idx_cd=2697 (dostęp: 06.01.2018).

zaraz po Meksyku i Kostaryce. 1.07.2018 r. koreański rząd ogłosił nową ustawę (*Ustawa o normach pracy*¹²⁵ art. 51) o standardach pracy, która informuje o przeciętnej tygodniowej liczbie 52 godzin (wcześniej było 68 godzin w tygodniu). W Polsce zgodnie z art. 129 k.p. czas pracy nie może przekraczać 8 godzin dziennie i 40 godzin tygodniowo w pięciodniowym tygodniu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym.

To wcale nie znaczy, że Koreańczycy lubią spędzać dużo czasu w pracy. Przyczyny tego zjawiska są także zakorzenione w konfucjanizmie. W konfucjanizmie istnieją ważne relacje zależnościowe: ‘ojciec – syn’, ‘starszy brat – młodszy brat’, ‘mąż – żona’, ‘kolega – kolega’, ‘władca – podwładny’ (Lee 2011: 40–41). Według zasad konfucjanizmu, jeżeli każda z tych relacji jest zachowywana z odpowiednim wzajemnym szacunkiem, wtedy wszelkie konflikty i problemy zostaną rozwiązane. Te zasady mogą być zastosowane także we współczesnym społeczeństwie. Relacje ‘ojciec – syn’ lub ‘władca – podwładny’ można zastąpić relacją ‘szef – pracownik’. Wówczas firma także staje się odbiciem domu w konfucjańskiej kulturze. Z tego względu powstało popularne w Korei Południowej określenie, które mówi, że „praca jest rodziną”. Firmy koreańskie charakteryzuje o wiele mocniejsza relacja zwierzchnictwa dyrektorów nad swoimi pracownikami niż w firmach amerykańskich czy europejskich:

Na skutek paternalistycznego nastawienia do pracowników nie uczestniczą oni w ogóle lub są bardzo ograniczeni w procesie decyzyjnym (Grycuk 2005: 6).

Charakter koreańskiej firmy można zdefiniować takimi terminami, jak: hierarchiczność, przywództwo, zależność (Terefenko 2018: 169-170). Pragnienie sukcesu Koreańczyków nie kończy się tylko na indywidualnych celach życiowych. Bardzo silnie rozwinięte jest u Koreańczyków poczucie patriotyzmu Koreańczyków. Ich pragnienie sukcesu (nauka i praca) ma swe źródło, ale także efekt w chęci bycia dobrym pracownikiem dla ojczyzny (Bong 2008: 325).

Jednak dziś, wśród młodego pokolenia, sytuacja zmieniła się. Przed kryzysem gospodarczym (1997 r.) w Korei Południowej, kiedy pracownik zaczynał pracować w jednej firmie, zazwyczaj pracował w niej do emerytury. Z tego powodu pojawiła się koncepcja „praca całego życia (평생직장)”.

---

¹²⁵ Pisownia w języku koreańskim 근로기준법 제 51 조.

Jednak dziś ta koncepcja prawie nie jest już powszechnie panująca¹²⁶. W 2018 r. to koncepcja „WLB” jako „Równowaga pracy i życia (ang. *Work and Life Balance*¹²⁷)” stała się popularna w społeczeństwie koreańskim. „WLB” oznacza równowagę pomiędzy życiem zawodowym a prywatnym, ponieważ wydajność pracy spada pomimo częstych nadgodzin, długich godzin pracy. W związku z tym zaistniało nowe zjawisko wśród nowych pracowników poszukujących pracy, dla których elastyczność czasu pracy staje się ważniejsze niż wysokie wynagrodzenie¹²⁸.

W koreańskiej firmie obiad jest jedzony wspólnie z pracownikami. Ponieważ praca kończy się zwykle bardzo późno, należy zjeść także wspólnie kolację. Bardzo często po pracy pracownicy wciąż są zobowiązani do *hoe-sik*¹²⁹, co oznacza ‘obiad personelu’ (Ahrens 2017: 119)¹³⁰, podczas którego całe firmy idą do baru lub restauracji. Dla Koreańczyków *hoe-sik* jest rozumiany jako „firmowa integracja” (obiad lub kolacja z pracownikami z alkoholem po regularnych godzinach pracy). Takie kolacje zazwyczaj są sponsorowane przez firmę lub szefa. Przez długi czas „firmowa integracja” była symbolem życia w koreańskiej firmie. *Hoe-sik* ma pewne aspekty ludzkiej współpracy i jedności, ale można go również rozumieć jako przedłużenie pracy (Jeon 2018: 35). Obecnie młodsze pokolenie nie chce już zgadzać się na to, więc wyjścia z szefem stają się mniej popularne. Wedle raportu Ministerstwa Kultury, Sportu i Turystyki czterech na dziesięciu pracowników w Korei Południowej uważa kulturę *hoe-sik* za nieprzyjemny obowiązek (Ministerstwo Kultury, Sportu i Turystyki 2014: 23). Takie spotkania Koreańczyków zwykle okraszone są sporą ilością alkoholu, podczas nich rozmawia się o konfliktach w pracy i nawiązuje lepsze relacje między współpracownikami. W koreańskiej firmie pracownicy chcący pozbyć się kłopotów z osobą mającą wyższe stanowisko, mają do tego okazję właśnie podczas takich spotkań (Ahrens 2017: 119).

---

¹²⁶ Dziennik „Edaily”, *Gdzie jest praca całego życia? 80% nowych pracowników przygotowuje się do zmiany pracy*, <https://www.edaily.co.kr/news/read?newsId=01197206622487280&mediaCodeNo=257> (dostęp: 6.10.2019).

¹²⁷ W języku koreańskim to pojęcie nazwa się *war-ra-bel* (워라벨). Wyróżnione są tylko pierwsze sylaby słów: *Work, Life, Balance*, czyli *wor, li, bal*.

¹²⁸ „WLB” zaczęło pojawiać się w koreańskich mediach ok. 2017 roku.

¹²⁹ Pisownia w języku koreańskim 회식.

¹³⁰ W słowniku koreańskim to słowo jest definiowane jako ‘kilka osób zbiera się, aby jeść razem lub takie spotkanie’. Natomiast Koreańczycy myślą o nim jako o „firmowej integracji”: pracownicy muszą wraz z prezesem jeść posiłki zakrapiane alkoholem, po regularnych godzinach pracy.

2.3.6. Kultura picia

W Korei Południowej istnieje kilka zasad picia alkoholu. Te zasady są traktowane jako niewypowiedziane prawo. Powinno się je zachowywać nie tylko na spotkaniach firmowych, ale także na spotkaniach rodzinnych czy akademickich. Koreańczycy nazywają tę regułę „kulturą picia” (Ahrens 2017: 119) lub „zasadami picia”. Zazwyczaj uczą się ich od starszych członków rodziny. Muszą być przestrzegane od momentu wejścia na miejsce spotkania. Goście powinni zostać posadzeni z zachowaniem ich rangi. Najważniejszy z nich otrzymuje honorowe miejsce (zazwyczaj na środku lub najwygodniejsze). Podczas spotkań biznesowych szefowie siedzą naprzeciw siebie (Grycuk 2005: 3).

Do kultury picia alkoholu w Korei Południowej należą zasady:

1. Alkohol nalewa się w kolejności zależnej od hierarchii w danej firmie. Podczas picia nie można samemu sobie nalewać alkoholu. Trzeba czekać do czasu, gdy ktoś ma pusty kieliszek, by dolać alkoholu. Starsza osoba czasami może pozwolić sobie nalewać samemu, jednak młodsza osoba nie może nalewać sobie samej. To wyraża symbolicznie wzajemną dbałość braci o siebie (Janicka 2009: 19).
2. Osobie starszej lub osobie o wyższym stanowisku należy nalewać alkohol dwiema rękami, a w sytuacji, gdy ktoś taki nalewa alkohol nam, wówczas trzeba podać swój kieliszek także oburącz (Wierzchoń 2007: 114). Jeśli mamy napełnić kieliszek osoby o podobnej randze lub niższej rangą, możemy to zrobić jedną ręką. Drugą rękę można położyć w pobliżu, żeby gest nie był odczytany jako arogancki.
3. Kiedy pijemy ze starszą osobą alkohol, należy obrócić głowę w przeciwną stronę przy przechylaniu kieliszka.

Taka kultura picia wyraża jest kolejnym przykładem znaczenia wartości konfucjańskich w społeczeństwie koreańskim:

Etykieta picia i gestów towarzyszących spożywaniu alkoholu szczególnie wyraziście ukazuje panowanie zasad konfucjańskich w codziennym życiu. Należy przy tym odróżnić sytuację towarzyską rówieśniczą od formalnej sytuacji zhierarchizowanej. W tym drugim przypadku bowiem nalewanie i picie alkoholu to czynność obwarowana określonymi rytuałami (Janicka 2009: 18).

2.3.7. Służba wojskowa

Od wojny koreańskiej do chwili obecnej w Korei Południowej służbę wojskową obowiązkowo odbyć muszą prawie wszyscy mężczyźni (od 18 roku życia) posiadający obywatelstwo koreańskie¹³¹. Ten obowiązek opiera się na art. 3 ust. 1 *Ustawy o prawie służb wojskowych* w Konstytucji Korei Południowej. Korea nie pozwala na posiadanie wielokrotnego obywatelstwa, co jest związane m.in. z obowiązkiem wojskowym. Koreańczycy muszą zobowiązać się do posiadania tylko jednego obywatelstwa. Wybierając obywatelstwo koreańskie, zgadzają się na obowiązek służby wojskowej. Dorośli Koreańczycy automatycznie są włączeni do służby wojskowej bez względu na swój zawód albo rodzaj pracy (kobiety nie są do tego zobowiązane, tylko ochotniczo). Nie ma znaczenia, czy dana osoba jest studentem, aktorem, pracownikiem fizycznym, sportowcem czy sławnym piosenkarzem. Służba ochrony państwa jest jednym z czterech obowiązków narodu Republiki Korei (art. 31 ust. 1 i ust.2 w konstytucji koreańskiej)¹³². W ostatnich latach znacznie osłabła wśród obywateli (Kim., Kim., Cho 2013: 238-239) ochota na wstępowanie do wojska, ale jednak nadal wiele osób twierdzi, że służba wojskowa jest „najważniejszym obowiązkiem dla mężczyzn wobec Korei Południowej”. W Korei jest wiele rodzajów służby wojskowej obowiązkowej, ale podstawowe są wojska lądowe i marynarka wojenna, wojska lotnicze oraz piechota morska¹³³. Służba w wojskach lądowych i piechocie morskiej wynosi 21 miesięcy, w marynarce wojennej 23 miesiące, w wojskach lotniczych obowiązuje najdłuższy okres służby, bo aż 24 miesiące.

Służba wojskowa ma ogromny wpływ na modelowanie współczesnej kultury koreańskiej oraz mentalności Koreańczyków. To ona najbardziej wpłynęła na kształtowanie silnych zależności hierarchii w koreańskim społeczeństwie, bardziej niż inne elementy, wydaje się, że nawet bardziej niż konfucjanizm. Przez to koreańska kultura różni się od innych kultur Azji Dalekiego Wschodu. Większość męskich członków społeczeństwa służyło w wojsku i doświadczyło relacji pionowej w stylu militarnym. Sposób myślenia charakterystyczny dla wojska odnosi się również do późniejszego myślenia w pracy. Z tego powodu relacje pracy w Korei Południowej mają charakter militarny. Społeczeństwo

---

¹³¹ Jeśli mężczyzna cierpi na ciężką chorobę, musi wziąć odpowiedzialność za utrzymanie swojej rodziny lub odbywać karę pozbawienia wolności na okres ponad 1,5 roku, wtedy może wnioskować o zwolnienie ze służby wojskowej.

¹³² Pozostałe trzy to: obowiązek edukacji (art. 31 ust. 2 w konstytucji koreańskiej), obowiązek pracy (art. 32 ust. 2 w konstytucji koreańskiej) i obowiązek podatku (rt.. 38 w konstytucji koreańskiej).

¹³³ Ponadto można spełnić ten obowiązek jako policjant i pracownik straży pożarnej. W zależności od wielu innych sytuacji (na przykład zły stan zdrowia), można go odpracować w służbie zastępczej (pomocnik w administracji publicznej, wojskowa drużyna sportowa itp.).

koreańskie często stwierdza, że obywatele po wojsku są „przygotowani”¹³⁴ do pracy. Koreańczycy uważają, że pracownicy po wojsku są cierpliws i bardziej skłonni do poświęceń. Taka tendencja społeczna jest widoczna także w organizacjach składających się wyłącznie z kobiet. Całe społeczeństwo przyzwycza iło się do organizacji wojskowej. Z tego powodu grupa, która składa się tylko z kobiet, także ma charakter militarny.

Podsumowując, służba wojskowa kształci „unikalną kulturę” w Korei Południowej. W tak uformowanym koreańskim społeczeństwie widzimy zalety i wady. Zaletą jest synergia, która łączy się z innymi elementami kulturowymi (konfucjanizm, kolektywizm, patriotyzm). Z tego powodu Koreańczycy pracują bardzo skutecznie pod przywództwem lidera:

Charakterystyczny dla korporacyjnej Korei autokratyczny styl zarządzania wymaga silnego i zdecydowanego przywództwa (Grycuk 2005: 1).

Nawet jeśli są traktowani trochę niesprawiedliwie, są bardziej tolerancyjni niż ci, którzy nie doświadczyli życia w wojsku. Jest to jeden z wielu powodów, dzięki którym gospodarka Korei Południowej rozwinęła się tak gwałtownie w drugiej połowie XX wieku. Natomiast nie zawsze można spotkać dobrego i sprawiedliwego lidera. W takiej sytuacji usztywnienie relacji społecznych działa negatywnie. Często podwładni muszą postępować zgodnie nawet z niewłaściwymi instrukcjami udzielonymi przez dowódcę.

Poza tym nauka oraz doświadczenia w wojsku nie wpływają również pozytywnie na wszystkich Koreańczyków. Niestety, co jakiś czas różne media informują o wielorakich tragicznych wydarzeniach. Żołnierze popełniają samobójstwa lub mordują współtowarzyszy, wielu osobników z wyższą rangą wykorzystuje swoją władzę do karygodnych rozkazów (opartych na przemocy).

2.3.8. Okcydentalizacja

Korea Południowa jest popularnym przykładem dynamicznego rozwoju gospodarczego od zera do kraju wysoko rozwiniętego w bardzo krótkim czasie. Kraj osiągnął sukces gospodarczy w ciągu pół wieku. Równocześnie wzrosła szybko populacja, a demokracja zachodnia została pomyślnie przeszczepiona. Taki rozwój gospodarczy nastąpił niewątpliwie pod wpływem kultury zachodniej, zwłaszcza amerykańskiej. Jest to sytuacja

---

¹³⁴ Do pierwszych lat XXI wieku koreańskie firmy faworyzowały pracowników po wojsku, nawet w przypadku pracy dorywczej.

podobna do sytuacji Polski po upadku komunizmu. Spośród trzech krajów Dalekiego Wschodu: Chiny, Japonia i Korea, to właśnie Korea Południowa najbardziej się zokcydentalizowała. To nie odnosi się do systemu społecznego ani skali ekonomicznej, oznacza to zerwanie z tradycyjną kulturą. Ironicznie mówiąc, Korea Południowa osiągnęła szybki rozwój dzięki oparciu się na tradycji kultury konfucjańskiej, ale równie szybko straciła swoją kulturę przez ów rozwój. Wraz z nadejściem ery internetu to zjawisko zostało jeszcze przyspieszone (Wierzchoń 2007: 112). Społeczeństwo koreańskie jest pod silnym wpływem Internetu¹³⁵.

Taka westernizacja ma ogromny wpływ także na język. Mimo iż honoryfikatywność odgrywa najważniejszą rolę w kulturze koreańskiej, to westernizacja także i tu doprowadziła do wielu zmian. We współczesnej rodzinie koreańskiej tradycyjna grzeczność językowa występuje już w bardziej ograniczonych formach niż kiedyś. Na przykład w latach 90. XX w. dzieci zazwyczaj musiały się zwracać do rodziców z użyciem grzecznościowej formy. Natomiast obecnie rzadko spotyka się dzieci, które używają honoryfikatywnych form wobec rodziców. Przykładowe zdania:

1) *eo-meo-ni, jeo-neun bae-go-pa-yo* 어머니, 저는 배고파요.

2) *eom-ma, na-neun bae-go-pa* Ø엄마, 나는 배고파.

Oba zdania można przetłumaczyć na język polski jako ‘mamo, jestem głodny’. Pierwsze zdanie jest grzeczniejsze, w nim honoryfikatywność obejmuje adresata: ‘mama’ i podmiot ‘ja’ oraz orzeczenie ‘być głodnym’.

Przez użycie honoryfikatywności koreańscy rodzice odczuwają dystans ze strony dziecka, jednak dla nich jest to odpowiednio grzeczne zachowanie. Przyczyną akceptacji takich form jest relacja między Koreańczykami, która opiera się na „bliskości ze względu na dystans”. Różni się od „bliskości opartej na bezpośredniości”, która jest podstawą stosunków polskich. Z tego powodu dla Koreańczyków ważna jest odległość w stosunkach międzyludzkich.

Z kolei w drugim zdaniu nie występuje żadna z form grzecznościowych. Teoretycznie takie zwrócenie się ze strony dziecka do rodziców jest niegrzeczne, jednak dziś już stało się akceptowalne w społeczeństwie. Chociaż jeszcze „bliskość ze względu na dystans” panuje w

---

¹³⁵ Internet Korei Południowej ma jedną z najszybszych prędkości na świecie (Akamai, *Q1 2017 State of the Internet - Connectivity Report*, <https://www.akamai.com/de/de/multimedia/documents/state-of-the-internet/q1-2017-state-of-the-internet-connectivity-report.pdf> (dostęp 29.07.2019))

innych sytuacjach społecznych w Korei Południowej, ta relacja rodzinna zamienia się na „bliskość opartą na bezpośredniości”. Zmiany te mają również wpływ na nazywanie pokrewieństwa rodzinnego. Koreańskie relacje rodzinne są również upraszczane na podobieństwo europejskich.

Mimo że konfucjańska mentalność w tak szybko zmieniającym się i rozwijającym społeczeństwie spowodowała różne negatywne skutki (przepaść między bogatymi a biednymi, konflikty między pokoleniami, klasami i płciami, przesadzona obsesja na punkcie pieniędzy lub sukcesu, męczące nastawienie do pracy i nauki), nadal wielu naukowców ocenia rolę konfucjanizmu jako pozytywną i uważa go za pomocny w rozwoju Korei Południowej.

Rozdział III

Imię w kulturze koreańskiej (teoria i uzus)

Człowiek musi mieć nazwę/miano, która jest istotnym składnikiem jego tożsamości. Wedle łacińskiego zwrotu *nomen omen* lub *nomen est omen*, czyli po polsku ‘imię jest wróżbą’ lub ‘imię stanowi znak’. Do zbioru nazw ludzi należą różne elementy: nazwiska, imiona, przezwiska, przydomki, pseudonimy (Handke 2008: 307). W kulturze koreańskiej (czy ogólniej w kulturze Dalekiego Wschodu) wewnętrzny podział tych składników jest wyraźniejszy i mają one specyficzny charakter, co jak zwykle jest związane z honoryfikatowością.

Imiona i nazwiska odgrywają ważną rolę w poznawaniu kultury danego kraju. Widać to m.in. w imionach nadawanych nowo narodzonym dzieciom. Na przykład, w pełnych imionach i nazwiskach Arabów występuje nazwisko trzech poprzednich pokoleń (od dziadka do wnuka), Mjanmańczyki natomiast mają tylko samo imię bez nazwiska, podobnie Mongołowie (Min 2007: 48). Dla celów funkcjonowania w społeczeństwach europejskich, które wymagają w wielu sytuacjach oficjalnych dwuczłonowych nazw ludzi, Mongołowie np. dopisują do swojego imienia imię ojca.

Koreańska kultura używania imion i nazwisk pełni ważną funkcję dla zrozumienia grzeczności koreańskiej. Koreańczycy bardzo rzadko zwracają się do innych ludzi po imieniu. W relacjach międzyludzkich używają imienia zazwyczaj tylko w trzech przypadkach: rodzice do dzieci (lub dziadkowie do wnuków), nauczyciele do uczniów (lub wykładowcy do studentów), kolega do kolegi. Do osoby starszej oraz do osoby mającej wyższą rangę społeczną mówienie po imieniu jest niedozwolone. W polskim społeczeństwie można zaobserwować podobne zjawisko, choć jest ono, oczywiście, w Polsce bardziej fakultatywne. Często ludzie w Polsce zadają sobie pytanie, czy zwracanie się po imieniu w danej sytuacji

jest odpowiednim zachowaniem. Natomiast w Korei jest to po prostu niemożliwe i tej kwestii nie poddaje się pod dyskusję. Wobec osób o wyższej randze Koreańczycy używają wyłącznie – co już było omawiane – formy adresatywnej z nazwą zawodu.

3.1. Nazwisko i imię w języku koreańskim

Nazwiska i imiona koreańskie składają się z określonych sylab. Taka struktura jest podobna do imion japońskich (Mente, Botting 2017: 29). Zazwyczaj nazwisko ma jedną sylabę, a imię dwie sylaby lub więcej¹³⁶. Oznacza to, że w sumie imię i nazwisko składa się z co najmniej trzech sylab. W koreańskiej kulturze nie nadaje się drugiego imienia, jak bywa to w kulturach europejskich, w tym także w polskiej. Koreańskie nazwisko występuje zawsze przed imieniem na przykład *Kim Cheol-su* (김철수¹³⁷): *Kim* to nazwisko, *Cheol-Su* to imię. Przykładem może być też moje własne imię i nazwisko – *You Chang-il* (유창일): *You* to nazwisko, *Chang-il* to imię¹³⁸.

W Korei każda osoba musi posiadać nazwisko. Zamężna kobieta używa swojego rodzowego nazwiska, nie zmienia go po ślubie. Nazwisko koreańskie opiera się na patrylinearnym systemie pokrewieństwa wywodzącym się z konfucjanizmu, z tego powodu Koreanki otrzymują nazwisko po ojcu i posługują się nim nawet po zamążpójściu. W przeszłości koreańskie dzieci, których rodzice rozwiedli się, musiały nadal pozostać przy nazwisku biologicznego ojca i nie miały możliwości jego zmiany. Jednak od 2008 roku znowelizowano prawo cywilne i aktualnie można zmienić w takiej sytuacji nazwisko dziecka na nazwisko matki lub – gdy ta wyszła ponownie za mąż – dzieci mogą zmienić nazwisko na nazwisko aktualnego męża matki.

Półwysep Koreański bardzo długo pozostawał w orbicie wpływów kultury chińskiej. Ten wpływ widoczny jest także w systemie nadawania nazwisk. Tradycyjnie w Korei wyłącznie arystokracja mogła mieć nazwisko i zawsze opierało się ono na chińskich znakach. Naukowcy twierdzą, że koreański system nadawania nazwisk został sprowadzony z Chin¹³⁹, ale dokładny czas ich sprowadzenia na Półwysep Koreański nie jest znany, wiemy jednak, że

¹³⁶ Imię koreańskie może się składać z sekwencji od jednej do pięciu sylab. Wcześniej rodzice mogli nadawać dzieciom bardzo długie imiona, jednak rząd Korei Południowej od 1993 roku zakazał imion mających powyżej pięciu sylab (oprócz nazwiska).

¹³⁷ *Cheol-su* to najpopularniejsze męskie imię w Korei. *Young-hee* jest najczęściej używanym żeńskim koreańskim imieniem. Imiona *Cheol-su* i *Young-hee* najczęściej były nadawane w okresie po wojnie koreańskiej (MBN news, *Imiona mężczyzn i imiona kobiet*, http://mbn.mk.co.kr/pages/news/newsView.php?news_seq_no=404888&category=mbn00009 (dostęp: 25.09.2018)).

¹³⁸ zob. s. 93-94.

¹³⁹ Krajowy Urząd Statystyczny, 2012, *Zabawna historia świata w statystykach*, Seul, s. 269.

w „okresie trzech państw”¹⁴⁰ już używano nazwisk. Od tego okresu do czasów współczesnych (w późnym okresie Joseon¹⁴¹) w Korei nazwisko wskazywało na członków stanu szlacheckiego. Pełniło ono podobną funkcję, jak niektóre polskie nazwiska: -ski, -cki, -dzki (Handke 2008: 308).

Oprócz zaledwie kilku¹⁴², większość koreańskich nazwisk została sprowadzona z Chin. Nazwisko (ang. *surname*, *family name* lub *last name*) w języku koreańskim to *seong-ssi*¹⁴³ (姓氏). Dziś w Korei używa się *seong-ssi* jako nazwiska, lecz pierwotnie *seong* i *ssi* odgrywały inną rolę. *Seong* (姓) wskazuje na ‘pokrewieństwo’ (ang. *consanguinity*) i można je określić jako ‘nazwisko po kądzieli’ lub ‘nazwisko rodowe’. Według najstarszego¹⁴⁴ chińskiego słownika etymologicznego *Shuowen Jiezi* (說文解字¹⁴⁵), *seong* jest definiowane jako: ‘od urodzenia człowieka’¹⁴⁶. W chińskim dziele adnotacyjnym *Zuozhuan* (左傳)¹⁴⁷ znajdziemy zapis: „Cesarz¹⁴⁸ nadaje tytuł szlachecki cnotliwej osobie i nadaje nazwisko (姓) związane z miejscem urodzenia przodka¹⁴⁹”. *Seong* jest znakiem określającym przynależność każdej osoby.

Z upływem czasu ludzie pochodzący z tej samej rodziny zaczęli tworzyć własne grupy w różnych miejscach. Z tego powodu pojawiło się pojęcie *ssi* (氏), które oznacza ‘różne grupy składające się z krewnych, czyli osób od wspólnego przodka’. Można je określić jako ‘nazwisko po mieczu’¹⁵⁰ lub ‘nazwisko klanowe’. W kolejnej części *Zuozhuan* znajdziemy

¹⁴⁰ W tym okresie istniały trzy królestwa: Go-gu-ryeo, Baek-je i Sil-la, które zajmowały tereny Półwyspu Koreańskiego i części Mandżurii między I wiekiem p.n.e. a VII wiekiem n.e. (Rurarz 2009: 82-85).

¹⁴¹ System kastowy został zniesiony po ruchu rewolucyjnym *Gab-o* (w roku 1894). Rozpoczęła się popularyzacja posiadania nazwiska wśród różnych warstw społecznych, w tym plebejskiej. Ruch rewolucyjny *Gab-o* był wysiłkiem dynastii Joseon ponoszonym na rzecz modernizacji społeczeństwa. Ten ruch dotyczył całego społeczeństwa i różnych aspektów życia: zniesienia systemu kastowego (niewolnictwa), zniesienia tortur i zbiorowej kary, zakaz wczesnego małżeństwa oraz zakaz handlu ludźmi itp. Ruch rewolucyjny *Gab-o* trwał od końca lipca 1894 roku do połowy 1895 roku.

¹⁴² *Park* (박), *Seok* (석), *Kim* (김), *Lee* (이), *Choi* (최), *Jeong* (정), *Son* (손), *Bae* (배), *Seol* (설) itp. Te nazwiska są również popularne dzisiaj. Oprócz nich istniały także inne unikalne koreańskie nazwiska, natomiast nie są już one tak często używane lub całkiem wyszły z użytku.

¹⁴³ Pisownia w języku koreańskim 성씨.

¹⁴⁴ Z 100 roku.

¹⁴⁵ W języku koreańskim nazywa się *Seol-mun-hae-ja* (설문해자).

¹⁴⁶ 姓, 人所生也 (說文解字 Online text version dictionary, 姓, <http://www.shuowenjiezi.com/result4.php?unicode=59D3> (dostęp: 21.04.2019).

¹⁴⁷ Najstarsze chińskie dzieło opisujące wydarzenia historyczne w sposób narracyjny, obejmuje okres od 722 do 468 r. p.n.e. Jest on jednym z najważniejszych źródeł pozwalających zrozumieć historię epoki Wiosen i Jesieni (Słupski 2001: 104). W języku koreańskim nazywa się *Jwa-jeon* (좌전).

¹⁴⁸ Pismem chińskim można zapisać 天子 (*Tian Zi*) jako ‘Syn Nieba’.

¹⁴⁹ 天子建德 因生以賜姓 (Chinese Text Project, 春秋左傳 - *Chun Qiu Zuo Zhuan*, <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan?searchu=%E8%83%99%E4%B9%8B%E5%9C%9F%E8%80%8C%E5%91%BD%E4%B9%8B%E6%B0%8F> (dostęp: 21.04.2019).

¹⁵⁰ Pokrewieństwo w linii męskiej, ze strony ojca.

zapis: „ponadto Cesarz nadaje ziemię jako terytorium tej cnotliwej osobie oraz nakazuje *ssi* związane ze swoim terytorium”¹⁵¹. *Ssi* było nadawane zgodnie z nazwą miejsca, w którym dana grupa mieszkała¹⁵². Natomiast dziś *seong-ssi* jest traktowane wyłącznie jako nazwisko i często występuje w skróconej formie jako samo *seong*. *Seong-ssi* jest grzeczniejszą formą od samego *seong* (KNKLD 1987: 1087).

W języku koreańskim imię to *i-reum*, ta forma należy do słownictwa rodzimego¹⁵³. W słownikach koreańskich definiowana jest następująco: 1) imię występujące za nazwiskiem osoby, 2) wyraz lub termin określający przedmiot lub organizację (KNKLD 1987: 1561). Istnieje także forma *myeong*¹⁵⁴ (名), wywodząca się ze znaków chińskich, która często pojawia się jako morfem znaczący ‘imię’ (KNKLD 1987: 633).

I-reum zazwyczaj funkcjonuje w kulturze koreańskiej jako ‘pełne imię i nazwisko człowieka’, jak w języku angielskim *full name*. W szerokim sensie można przełożyć to na ‘nazwę’ (ang. *name*).

W pierwszym znaczeniu można używać także wyrazu *seong-myeong*¹⁵⁵. *Seong-myeong* pochodzi z języka chińskiego 姓名. Znak 姓 oznacza ‘nazwisko’, a 名 oznacza ‘imię’, czyli pełne imię i nazwisko (KNKLD 1987: 1085). Ten wyraz jest przeznaczony wyłącznie dla człowieka i przez Koreańczyków raczej jest używany w sytuacjach formalnych (np. w dokumentach).

Jak podaje Narodowy Instytut Języka Koreańskiego, w języku koreańskim istnieją różne wyrazy związane z imionami i nazwiskami ze względu na charakter kultury (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 1993: 33). Można je podzielić kategorialnie: 1) imię i nazwisko jako grzeczniejsza forma ze względu na użycie honoryfikatywności: *ham-ja*, *i-reum*, *jon-ham*, *seong*, *seong-myeong*, *seong-ssi*, *seong-ham* itp.; 2) imię i nazwisko pseudonimiczne: *A-ho*, *byeol-myeong*, *si-ho* itp..

---

¹⁵¹ 胙之土而命之氏 (Chinese Text Project, 春秋左傳 - *Chun Qiu Zuo Zhuan*, <https://ctext.org/chun-qi-u-zuo-zhuan?searchu=%E8%83%99%E4%B9%8B%E5%9C%9F%E8%80%8C%E5%91%BD%E4%B9%8B%E6%B0%8F> (dostęp: 21.04. 2019).

¹⁵² Ta koncepcja trwa aż do dziś, by w rezultacie stać się *bon-gwan*. W kulturze koreańskiej każde nazwisko ma swoje pochodzenie. Mimo że ludzie mają nazwisko o takim samym brzmieniu (np. Kim), mogą pochodzić z innych miejscowości (zob. s. 97-98). *Ssi* (씨) było jeszcze używane jako forma grzecznościowa po nazwie danej grupy pokrewieństwa. Z tego powodu dziś *ssi* odgrywa rolę w języku koreańskim jako ‘pan’ lub ‘pani’ występujące po imieniu. Na przykład do pana Michała można odnieść się po koreańsku jako „*Mi-cha-lu ssi*” (미하루 씨).

¹⁵³ Pisownia w języku koreańskim 이름.

¹⁵⁴ Pisownia w języku koreańskim 명.

¹⁵⁵ Pisownia w języku koreańskim 성명.

seong-ham (성함)

Pierwsza forma to *seong-ham* pochodząca z języka chińskiego 姓銜. Drugi znak 銜 oznacza ‘imię’, ‘nazwę zawodu’, ‘tytuł’, ale tłumaczone jest także jako ‘knebel’. Znaczenie owego chińskiego znaku ‘knebel (銜)’ od razu daje sygnał osobie, która wypowiada imię osoby mającej wyższy status społeczny, że musi uważać ze zwracaniem się do adresata z użyciem jego imienia.

Według koreańskiego opisu słownikowego jest to ‘grzeczniejsza forma (*nopimmal*)¹⁵⁶ od *seong-myeong*’ (KNKLD 1987: 1090). *Seong-ham* stosuje się, gdy rozmówca jest osobą starszą albo ma wyższe stanowisko. Natomiast generalnie, jeśli pierwszy raz spotkamy się z kimś w oficjalnej sytuacji i ta osoba nie wygląda na wiele od nas młodszą, wówczas także używamy *seong-ham*.

Kiedy Koreańczyk podaje imię i nazwisko osoby mającej wyższy status społeczny, musi dodać dodatkowy honoryfikacyjny element *ja* (字¹⁵⁷) po każdej sylabie imienia. Znak 字 oznacza ‘wyraz’ lub ‘imię’. Jednak nie dodajemy tego znaku po nazwisku, ponieważ gdy nadawca i przedstawiana osoba mają takie samo nazwisko (np. syn i ojciec), wówczas może to sprawiać wrażenie, jakbyśmy okazywali szacunek sami sobie, a nie jest to odpowiednie zachowanie¹⁵⁸. Na przykład ojca, który nosi imię i nazwisko (czyli wedle koreańskiej kolejności: nazwisko i imię) *Kim Cheol-Su* (김철수), powinniśmy przedstawić w następujący sposób: „mój ojciec nazywa się *Kim Cheol ja Su ja*”. W ten sposób okazujemy szacunek wobec starszych, w tym przypadku wobec swojego ojca. W Korei za pomocą cząstki *ja* dodawanej po imieniu można wypowiadać imię starszej osoby w sytuacji jej przedstawiania, prezentacji.

jon-ham (존함)

Następna forma to *jon-ham* (尊銜¹⁵⁹) odnosząca się do znaczenia ‘szanowane, honorowe imię (bez nazwiska)’¹⁶⁰. Używa się go wówczas, kiedy rozmówca jest od nadawcy o wiele starszy albo ma wyższe stanowisko. Jednakże w kulturze koreańskiej zazwyczaj nie

¹⁵⁶ *Nop-im-mal* można przełożyć na język polski jako ‘wyrażenie wywyższające odbiorcę’. Kiedy nadawca używa ‘wyrażenia grzecznego’, które jest umniejszeniem wartości swojej wobec odbiorcy (You 2018: 196).

¹⁵⁷ Pisownia w języku koreańskim 자.

¹⁵⁸ Honoryfikacyjności zazwyczaj nie stosuje się wobec samego siebie.

¹⁵⁹ Rzadziej jest używane niż *jon-ham*, ale jeszcze można się spotkać z formą *jon-myeong* (존명). *Jon-myeong* występuje w kontekście historycznym.

¹⁶⁰ W słowniku koreańskim definiowana jako: ‘wywyższająca forma wywoływania imienia rozmówcy’ (KNKLD 1987: 1764).

wypowiada się tylko imienia bez nazwiska osoby mającej wyższy status społeczny, w zasadzie zawsze podaje się całe imię i nazwisko¹⁶¹, więc użycie *jon-ham* jest więcej niż rzadkie.

***ham-ja* (함자)**

Ham-ja (銜字) także funkcjonuje jako grzeczniejsza forma wyrażająca tylko imię. W grzeczniejszej formie wypowiadanie nazwisk i imion w języku koreańskim ciągle pojawia się cząstka *ham* jako ‘knebel’. *Ham-ja* także może zastępować formy *seong-ham* i *jon-ham*. *Jon-ham* i *ham-ja* uważane są za grzeczniejsze formy niż *seong-ham*, mimo iż oficjalnie nie stanowi tak norma. Koreańczycy wciąż zastanawiają się, która forma jest faktycznie grzeczniejsza. Narodowy Instytut Języka Koreańskiego wszakże stwierdził, iż form *jon-ham* i *ham-ja* można używać zamiast *seong-ham*, i nie wskazał, która forma jest pod względem grzeczności najlepsza i najwłaściwsza (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 2011: 190)¹⁶². Na język polski trzy omawiane dotąd grzeczne formy imienia: *seong-ham*, *jon-ham* oraz *ham-ja* można by przetłumaczyć jako ‘pańskie imię’ lub ‘pańska godność’.

***men-i-reum* (맨이름)**

Kultura, w której unika się wypowiadania imion innych osób, wykształciła pojęcie *men-i-reum*. *Men-* to prefiks, oznaczający ‘bez niczego’, a całe określenie można definiować jako ‘imię bez nazwiska’. Określenia tego używa się, kiedy ktoś wypowiada cudze imię w nieodpowiedniej formie lub w nieodpowiedniej sytuacji (np. „dzień dobry, *Cheol-Su*” zamiast „dzień dobry, Prezesie Kim: podczas spotkania biznesowego), co zwykle rodzi reakcję: „Dlaczego zwracasz się do mnie tylko poprzez *men-i-reum*?”. Taka fraza często pojawia się przy konfliktach międzyludzkich, np. podczas kłótni.

3.2. Pytanie o nazwisko i imię

Kiedy w Polsce pierwszy raz spotykamy się z osobą nam nieznaną, można zadać dwa pytania:

¹⁶¹ Kiedy rozmówca wie, kto ma jakie nazwisko (np. w spotkaniu rodzinnym), w tym przypadku można mówić bez nazwiska. Także trzeba używać *ja* po imieniu.

¹⁶² Narodowy Instytut Języka Koreańskiego, (*Pytanie,*) *Kiedy wywoływać po imieniu starszą osobę*, https://www.korean.go.kr/front/onlineQna/onlineQnaView.do?mn_id=216&qna_seq=115974 (dostęp: 20.04.2019).

- 1) a. ‘jak się Pani/Pan nazywa; jak się nazywasz?’¹⁶³;
- b. ‘jak Pani/Pan ma na imię; jak masz na imię?’.

Na pierwsze pytanie można odpowiedzieć: „Nazywam się Kowalski” lub „Nazywam się Piotr Kowalski”, czyli podać nazwisko lub imię i nazwisko¹⁶⁴. Na drugie pytanie należy odpowiedzieć podając wyłącznie imię, np. „Mam na imię Piotr”.

W Korei także można zadać podobne pytania:

- 2) a. *i-leum-i mu-eo-sib-ni-kka?* (이름이 무엇입니까?)
- b. *seong-i mu-eo-sib-ni-kka?* (성인 무엇입니까?)

Pierwsze zdanie można przetłumaczyć jako ‘jak masz na imię’, aczkolwiek trochę inaczej ono funkcjonuje. W Korei jeśli ktoś pyta o imię, zazwyczaj w odpowiedzi podaje się pełne nazwisko i imię¹⁶⁵. Z tego powodu Koreańczycy, rozmawiając po polsku i słysząc pytanie: „jak masz na imię?”, zwykle odpowiadają, podając całe swoje koreańskie imię i nazwisko. Drugie zdanie można przetłumaczyć jako ‘jak się nazywasz’ na język polski, jednak po tym pytaniu Koreańczycy podają wyłącznie swoje nazwisko. To pytanie wskazuje oczekiwanie w odpowiedzi tylko nazwiska, na przykład w urzędzie¹⁶⁶.

---

¹⁶³ Współcześnie w Polsce bardzo często spotyka się odpowiedź zawierającą samo imię na pytanie: *Jak się nazywasz?* Podział na formuły: nazywać się i mieć na imię jest już w sporej mierze książkowy (w poradnikach kultury języka, etykiety i grzeczności oraz w podręcznikach języka polskiego dla obcokrajowców itp.). Jest to akceptowane nawet przez współczesne porady językoznawcze, przytaczam jedną z porad Mirosława Bańki z Internetowej Poradni Językowej PWN: „PYTANIE: »Chciałbym się dowiedzieć, jak prawidłowo powinno odpowiedzieć się na pytanie *Jak się nazywasz?*. Od wielu lat uważałem, że na tak zadane pytanie odpowiada się nazwiskiem lub naraz imieniem i nazwiskiem. Jednak Państwa słownik tłumaczy wyraz *nazywać* w następujący sposób: ‘mieć, nosić jakieś imię, nazwisko; mieć na imię: Nazywa się Teodor’. Czy zatem można na to pytanie odpowiedzieć *Nazywam się Paweł?*«. ODPOWIEDŹ: »Jeśli nie dowierza Pan słownikowi, to może uwierzy Pan Andrzejowi Szczypiorskiemu, z którego powieści przytoczę fragment:

Jak się nazywasz? – pytała siostra Weronika.

– Januszek – odpowiadał czarny, kędzierzawy chłopczyk z uśmiechem starego hurtownika skór cielęcych.

– A nazwisko? – Wiśniewski.

Widać stąd, że osoba, która zadaje pytanie *Jak się nazywasz?*, może się spodziewać nazwiska, ale jeśli usłyszy samo imię, nie powinna się czuć zawiedziona. Po pierwsze bowiem, nie każdy ma nazwisko (nazwiska to późny wynalazek), po drugie, nie każdemu jest nazwisko potrzebne (w małych społecznościach, zwłaszcza zagubionych gdzieś na końcu świata, wystarczy imię), po trzecie, nie każdy zna swoje nazwisko (choćby małe dzieci). W razie potrzeby pytający może zadać pytanie dodatkowe, tak właśnie jak w cytowanym dialogu: „Mirosław Bańko”; <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Jak-sie-nazywasz;4073.html>.

¹⁶⁴ W rzeczywistości nadzwyczaj rzadko możemy spotkać się z sytuacją, w której odpowiada się tylko „nazwiskiem”. Według Mirosława Bańki przyczyny są takie same, jak w odpowiedzi samym imieniem na pytanie *Jak się nazywasz?* W celu poznania nazwiska można zadać pytanie: „jak masz na nazwisko?”. «Mirosław Bańko”; <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Jak-sie-nazywasz;4073.html>.

¹⁶⁵ Czyli w zasadzie odwrotnie niż w Polsce – zob. przyp. 163.

¹⁶⁶ Podobnie używane jest jak polskie pytanie: „jak masz na nazwisko”.

Język koreański jest uwarunkowany honoryfikatywnością, co również ma duży wpływ na dialog, w którym podają pytania o imię i nazwisko. W Polsce wprowadzie także można zapytać o „nazwę” człowieka na różne sposoby ze względu na grzeczność:

- 1) Jak się pan/pani nazywa?
- 2) Jak pan/pani ma na imię?
- 3) Jaka jest pana/pani godność?

Jednak w Korei możliwość pytania o imię i nazwisko są o wiele bardziej różnorodne ze względu na honoryfikatywność. Najbardziej charakterystyczną cechą honoryfikatywności koreańskiej jest jej pluralistyczność i kontekstowość, które są wyraźnie widoczne w rodzajach honoryfikatywności: honoryfikatywność podmiotowa, honoryfikatywność obiektowa, honoryfikatywność ze względu na odbiorcę.

W koreańskiej rozmowie trzeba wszystkie elementy honoryfikatywne (partykułę jako przypadek, zaimek, tytuł honorowy, orzeczenie) dopasować do stopnia okazywania szacunku. Przykładowe zdanie to: „jak masz na imię?” – *i-reum-i mu-eo-sib-ni-kka?*¹⁶⁷. *I-reum* jest oficjalnym słowem oznaczającym ‘imię’ w języku koreańskim, w rozmowie ma funkcję formy neutralnej w nieformalnej sytuacji. Z tego powodu używa się w tym pytaniu zakończenia orzeczenia *-ib-ni-kka?* (grzeczniejsza oficjalna forma: *-입니까?*). Pytanie *I-reum-i mu-eo-sib-ni-kka?*, którego używa się w sytuacji nieoficjalnej, kiedy nadawca myśli, iż rozmówca ma obligatoryjnie niższą rangę społeczną: jest młodszy lub zajmuje niższe stanowisko zawodowe. Jeżeli rozmówca ma wyższą rangę społeczną, wówczas trzeba stosować grzeczniejsze formy: *seong-ham* czy *jon-ham* na oznaczenie ‘imienia’. W tym przypadku *seong-ham-i mu-eo-sib-ni-kka?*¹⁶⁸ zastępuje *i-reum-i mu-eo-sib-ni-kka?*

Tabela przedstawia różne formy zwracania się do adresata z pytaniem „jak masz na imię?” w języku koreańskim ze względu właśnie na elementy honoryfikatywne:

---

¹⁶⁷ Zapis w alfabecie koreańskim 이름이 무엇입니까?

¹⁶⁸ Zapis w alfabecie koreańskim 성함이 무엇입니까?

Tabela 6. Rodzaje zwrotu ‘jak masz na imię? (pełne imię i nazwisko)’ w języku koreańskim

Transkrypcja oraz zapis w języku koreańskim	Proponowany przekład na język polski
<i>i-reum-i mo-ya?</i> 이름이 뭐야?	Jak masz na imię?
<i>i-reum-i mo-ye-yo?</i> 이름이 뭐예요?	Jak masz na imię?
<i>i-reum-i mu-eot-ib-ni-kka?</i> 이름이 무엇입니까?	Jak masz na imię?
<i>i-reum-i eo-tteoh-ge doe?</i> 이름이 어떻게 돼?	Jak masz na imię?
<i>i-reum-i eo-tteoh-ge doe-yo?</i> 이름이 어떻게 돼요?	Jak masz na imię?
<i>i-reum-i eo-tteoh-ge doe-se-yo?</i> 이름이 어떻게 되세요?	Jak pan/pani ma na imię?
<i>i-reum-i eo-tteoh-ge doe-sib-ni-kka?</i> 이름이 어떻게 되십니까?	Jak pan/pani ma na imię?
<i>seong-ham-i mu-eot-ib-ni-kka?</i> 성함이 무엇입니까?	Jaka jest pana/pani godność?
<i>seong-ham-i eo-tteoh-ge doe-se-yo?</i> 성함이 어떻게 되세요?	Jaka jest pana/pani godność?
<i>seong-ham-i eo-tteoh-ge doe-sib-ni-kka?</i> 성함이 어떻게 되십니까?	Jaka jest pana/pani godność?
<i>jon-ham-i eo-tteoh-ge doe-sib-ni-kka?</i> 존함이 어떻게 되십니까?	Jaka jest pana/pani godność?

Tabela przedstawia dopasowanie elementów honoryfikatywnych (podmiot – orzeczenie). Im dłuższe zdanie, tym grzeczniejsze wyrażenie.

I-reum jest najogólniejszą formą dla znaczenia: ‘imię’, więc pasuje do różnych zakończeń: agrzeczna forma bez końcówki -Ø, grzeczna forma -yo bez przyrostka honoryfikatywnego -(u)si-¹⁶⁹, grzeczna forma -seyo z przyrostkiem honoryfikatywnym -(u)si-, najgrzeczniejsza forma -ni-kka. Natomiast stopień okazywania szacunku jest ograniczony przez *i-reum*. Podmiot bardziej determinuje wyrażanie szacunku niż orzeczenie. Grzeczniejsze formy *seong-ham* i *jon-ham* już wymagają także grzeczniejszej formy w miejscu orzeczenia. Mimo że nie ma ustalonej takiej zasady, Koreańczycy uważają, że *jon-ham* okazuje najwyższy stopień szacunku wobec rozmówcy. Z tego powodu forma ta łączy się tylko z najgrzeczniejszą formą orzeczenia, z innymi formami brzmieniowo nie współgra.

Polska różnicuje ludzi ze względu na nazwisko, ale Korea odróżnia ich po imieniu. W Korei często można spotkać kogoś o tym samym nazwisku i bardzo trudno zidentyfikować różne osoby dzięki samemu tylko nazwisku. Można powiedzieć, że sytuacja jest odwrotna niż w Polsce. Istnieje nawet w związku z tym zjawiskiem powiedzenie: „poszukiwanie pana Kima w Seulu”¹⁷⁰. Oznacza to, że poszukiwanie czegoś jest bardzo trudne, graniczy z niemożliwością, ponieważ Seul to ogromne miasto, a Kim to najpopularniejsze koreańskie nazwisko. Polskim odpowiednikiem tego powiedzenia jest frazeologizm: „szukanie igły w stogu siana”. Dlatego Koreańczycy nie nazywają ludzi tylko samym nazwiskiem, z wyjątkiem przypadków, w których przypisana jest do nazwiska ranga lub tytuł (na przykład profesor Kim itd.). Z tego powodu imię ma ogromne znaczenie dla identyfikacji danej osoby.

Użycie pojęcia ‘imię i nazwisko’ jest obecne w języku koreańskim także w innych sferach niż tylko antroponicznych. Imię w słownictwie prawnym to *myeong-ching*¹⁷¹ (名稱). Znak -稱 oznacza ‘wołać’, a całe wyrażenie można rozumieć jako ‘przywoływanie po imieniu’. Z kolei nazwa firmy lub sklepu to *sang-ho*¹⁷² (商號). 商 oznacza ‘handel’, 號 oznacza ‘imię’.

¹⁶⁹ Honoryfikatywny przyrostek -(u)si- może występować w każdym czasowniku koreańskim, zmienia on ten czasownik na grzeczniejszą formę. Na przykład w czasowniku *ga-da* – ‘iść’ występuje (u)si- jako *ga-si-da*. W tym przypadku *ga-si-da* wyraża więcej szacunku wobec podmiotu lub dopełnienia niż *ga-da*. W podręczniku języka koreańskiego -(u)si- definiowane jest następująco: -(u)si- łączy się z tematem czasownika lub przymiotnika i komunikuje szacunek w stosunku do bohatera wypowiedzi (Kim, Jang, Janasik, Jun, Paradowska 2011: 148).

¹⁷⁰ Zapis w alfabecie koreańskim 서울에서 김 서방 찾기.

¹⁷¹ Zapis w alfabecie koreańskim 명칭.

¹⁷² Zapis w alfabecie koreańskim 상호.

3.3. System nadawania imion i nazwisk we współczesnym społeczeństwie południowokoreańskim

W Korei wśród arystokracji i ludu¹⁷³ obowiązywały inne systemy nadawania imion i nazwisk. Imię i nazwisko wśród arystokracji zwykle opierało się na chińskich znakach i pozostawało pod silnym wpływem chińskiej kultury. Natomiast człowiek z ludu miał tylko imię opierające się na języku rodzimym (wywodzące się z koreańskiego słownictwa) i nie miał nazwiska.

Można wciąż obserwować ślady obu systemów, choć system kastowy już zanikł. We współczesnym społeczeństwie koreańskim nazwisko nadal opiera się na chińskich znakach, natomiast sposób nadawania imienia jest stosunkowo dowolny. Koreańskie imię może opierać się na chińskich znakach lub na języku rodzimym.

Zakres chińskich znaków używanych w nazwie własnej jest określony przez prawo (Ustawa o rejestracji relacji rodzinnych, art. 44 ust. 3¹⁷⁴, przepisy dotyczące rejestracji relacji rodzinnych art. 37 ust. 1 oraz ust. 2¹⁷⁵). Jeżeli Koreańczycy chcą dać swojemu dziecku imię opierające się na chińskich znakach nieobecnych w oficjalnym rejestrze prawnym, to nie mogą go zapisać w oficjalnych dokumentach i będzie ono używane tylko nieoficjalnie. W tym przypadku takie imię jest uznawane jak imię z języka rodzimego. Z tego powodu Sąd Najwyższy Republiki Korei, wprowadzając modyfikacje prawne, ciągle dodaje nowe znaki chińskie służące nadawaniu imion. Najnowsza wersja rejestru ma 8142 znaków (stan na dzień 28.1.2018¹⁷⁶). Każdy chiński znak ma swoje znaczenie, z tego powodu koreańskie imię i nazwisko, opierające się na chińskich znakach, ma także swoje znaczenie. Przykładowe nazwisko *Kim* pochodzi z języka chińskiego 金, w którym oznacza ‘złoto’. Natomiast znaczenie koreańskiego imienia interpretuje się bez nazwiska. Moje nazwisko *You*¹⁷⁷ pochodzi z języka chińskiego 俞¹⁷⁸ i oznacza ‘czystość’. Imię *Chang-Il* pochodzi także z języka chińskiego 創逸, a znaki mają sensy: ‘zaczynać’ i ‘przewyższać’. Całe imię znaczy:

¹⁷³ Innymi słowy: chudopacholek, plebejusz.

¹⁷⁴ 가족관계의 등록 등에 관한 법률 제 44 조제 3 항.

¹⁷⁵ 가족관계의 등록 등에 관한 규칙 제 37 조제 1 항·제 2 항

¹⁷⁶ Sąd Najwyższy Republiki Korei, *Tablica chińskich znaków dla nadawanie imion (według przepisy dotyczące rejestracji relacji rodzinnych art. 37)*, <http://scourt-file.cache.cdn.cloudn.co.kr/hanja/hanja.pdf> (dostęp: 20.04.2019).

¹⁷⁷ Można jeszcze zapisać je w różnych formach romanizacji *Yoo* lub *Yu* itp. (zob. tab. 9).

¹⁷⁸ Oprócz 俞, do nazwiska *You* jeszcze można zastosować chińskie znaki: 由, 油, 酉, 有, 猶, 唯, 遊, 柔, 遺, 幼, 幽, 惟, 維, 乳, 儒, 裕, 誘, 愈, 悠, 侑, 洵, 宥, 庾, 喻, 楡, 瑜, 猷, 濡, 愉, 柚, 攸, 柚, 璫, 紬, 孺, 揄, 櫛, 游, 癰, 臾, 莠, 諛, 諭, 踰, 蹂, 逾, 鋤, 嚚, 矮, 囿, 牖, 迫, 娟, 聊, 蕤, 玼, 羨, 臻, 需, 揉, 帷, 兕, 叻, 墮, 洩, 馳, 顛, 癰, 痼, 瘰, 窠, 窳, 顛, 糅, 綏, 腴, 莠, 蕤, 蚰, 蚰, 蝨, 黠, 譴, 鞣, 鮪.

‘udane życie’.

Kiedy koreańsko-polskie małżeństwo zastanawia się, jakie imię nadać swojemu dziecku, zazwyczaj mają duże możliwości i szerokie pole wyboru. Pierwszy sposób to nadanie dwóch imion (koreańskiego i polskiego), następny sposób to nazwanie dziecka koreańskim imieniem (lub polskim), które brzmieniowo nie jest dziwne dla drugiego kraju. Na przykład polskie żeńskie imię *Hanna*, *Anna* lub męskie polskie imię *Dawid* są często spotykane w społeczeństwie koreańskim¹⁷⁹. Oczywiście, jeżeli rodzice chcą nadać dziecku bardziej polskie imię, także nie ma z tym problemu, ponieważ dziś w Korei Południowej coraz bardziej popularyzuje się nadawanie imion z języka rodzimego albo nawet adaptowanie ich z języka obcego. Natomiast ktoś, kto posiada imię opierające się na znakach chińskich, zyskuje dodatkowe ułatwienia w koreańskim społeczeństwie (np. kiedy wypełnia dokumenty¹⁸⁰ w urzędzie, podczas rozmowy z Koreańczykami¹⁸¹). Dlatego rodzice mogą starać się szukać znaków chińskich dopasowanych do mającego polski charakter imienia dziecka. Przykładowo żeńskie imię *Lena* w języku koreańskim można zapisać ‘*Le-na*’. ‘*Le*’ można napisać alfabetem koreańskim jako: 레 lub 래¹⁸². Obie sylaby tak samo się wymawia jako [le]. Natomiast pierwszego *le* (레) zazwyczaj się używa, kiedy adaptuje się wyraz obcy do języka koreańskiego (np. koreańskie słowo ‘cytryna’ pochodzi z języka angielskiego *lemon*, co koreańskim alfabetem można napisać: 레몬 i wymawia się jako [le-mon]). Pierwsze *le* nie ma swojego znaku chińskiego w rejestrze nadawania imion¹⁸³, więc gdy rodzice chcą dać chiński znak do imienia z częstką ‘*le*’, wówczas trzeba użyć drugiej sylaby 래¹⁸⁴. Według prawa ‘*le* (래)’ dla nadawania imion może bazować na jednym spośród 7 znaków chińskich:

¹⁷⁹ Hanna to 한나 (Han/Na), Anna to 안나 (An/Na), Dawid to 다비드 (Da/Wi/D). W Korei takie imiona zazwyczaj używane są w chrześcijańskich rodzinach. Bardzo często można poznać religię danej rodziny na podstawie imienia dziecka.

¹⁸⁰ Nawet kiedy rejestrują swoje małżeństwo.

¹⁸¹ Starsze pokolenie Koreańczyków często pyta: „jakie chińskie znaki posiada twoje imię?”.

¹⁸² 레 jest składana z spółgłoski ㄹ [r/l] i samogłoski ㅔ [e]. 래 jest składana z spółgłoski ㄹ [r/l] i samogłoski ㅞ [ae]. Natomiast we współczesnym języku koreańskim praktycznie nie ma różnicy o wymowie między tymi.

¹⁸³ Sąd Najwyższy Republiki Korei, *Tablica chińskich znaków dla nadawanie imion (według przepisów dotyczących rejestracji relacji rodzinnych art. 37)*, <http://scourt-file.cache.cdn.cloudn.co.kr/hanja/hanja.pdf> (dostęp: 20.04.2019).

¹⁸⁴ Jeżeli nie chcą użyć znaków chińskich do imienia ‘*Lena*’, wówczas 래나 będzie imieniem opierającym się na języku rodzimym.

Tabela 7. ‘le (래)’ dla nadawania imion koreańskich¹⁸⁵

來	萊	峽	徠	来	駭	涑
przyjść	komosa biała, lebiada ¹⁸⁶	nazwa góry	przyjść/ pocieszenie	przyjść	duży koń	nazwa rzeki

Następna część imienia to ‘na’ i można zapisać tę część tylko jedną sylabą koreańską jako ‘나’, lecz ją z kolei można wybierać spośród 15 znaków chińskich:

Tabela 8. ‘na (나)’ dla nadawania imion koreańskich¹⁸⁷

那	奈	柰	娜	拏	儼	喇	訥
jaki, który	jaki, który	jaki, który	piękny	wziąć/ złapany	rytuały	trąbka	wziąć/ złapany
懦	拿	柸	朶	挈	挪	糯	
tchórzliwy /słaby	wziąć	nazwa drzewa	silny	wziąć/ złapany	przesuwać	ryż kleisty	

Jeżeli ojciec jest Koreańczykiem i ma nazwisko *Kim* (金), a rodzice wybierają dla córki imię (*Lena*), mogą użyć chińskich znaków ‘le’ jako 來, ‘na’ jako 奈. W tym przypadku całe imię i nazwisko dziecka to *Kim Le-na*¹⁸⁸ (金來奈). Jeżeli rodzice wybierają inne znaki chińskie, wówczas wymowa imienia i nazwiska nie zmienia się, a tylko znaczenie będzie inne. Nawet ten sam znak chiński miewa różne znaczenia, więc mogą istnieć różne interpretacje znaczenia poszczególnych imion.

¹⁸⁵ Słownik chiński dla nadawania imion według Sądu Najwyższego Republiki Korei (Naver), <https://hanja.dict.naver.com> (dostęp: 20.04.2019); Słownik polsko-chiński i chisko-polski (Słownik Bohan), <http://www.bohan.pl/index.php/pl/> (dostęp: 20.04.2019)

¹⁸⁶ Po koreańsku *myeong-a-ju* (명아주).

¹⁸⁷ Słownik chiński dla nadawania imion według Sądu Najwyższego Republiki Korei (Naver), <https://hanja.dict.naver.com> (dostęp: 20.04.2019); Słownik polsko-chiński i chisko-polski (Słownik Bohan), <http://www.bohan.pl/index.php/pl/> (dostęp: 20.04.2019)

¹⁸⁸ Zapis w alfabecie koreańskim 김래나.

Taka złożoność spowodowała rozwój dyscypliny poświęconej analizie imion w Korei (oraz w Chinach). Nazwa tej dyscypliny to *seong-myeong-hag* (姓名學¹⁸⁹), można ją bezpośrednio przetłumaczyć na języki polski jako ‘nauka o nazwiskach i imionach’. Natomiast *seong-myeong-hag* nie jest równoznaczna z antroponimią. W języku koreańskim antroponimy to *in-myeong-hag* (人名學¹⁹⁰). *Seong-myeong-hag* należy do koncepcji ‘czterech filarów przeznaczenia (四柱八字¹⁹¹)’ w astrologii chińskiej. ‘Cztery filary przeznaczenia’ to analizowanie przeszłości lub przewidywanie przyszłości na podstawie liczby narysowanych kresek w znaku (w chińskim znaku albo koreańskim alfabecie), dokładnego czasu i miejsca urodzenia oraz wyglądu danej osoby. W historii Dalekiego Wschodu dziedzina *seong-myeong-hag* była traktowana jako subdyscyplina w neokonfucjanizmie¹⁹². *Seong-myeong-hag* polega na analizie imion w poszukiwaniu „dobrych” lub „złych” imion i wyborze dobrych imion, żeby życie danej osoby zostało skierowane na korzystną drogę.

Mimo iż we współczesnym społeczeństwie koreańskim *seong-myeong-hag* nie jest już traktowane tak poważnie i powszechnie jak kiedyś (nawet wielu ludzi uważa to tylko za przesąd), to ciągle trwa dyskusja społeczna, czy jednak jest w tym ziarno prawdy i wciąż wielu Koreańczyków korzysta z takiej analizy imion, żeby nadać dobre imię dziecku lub zmienić swoje już istniejące imię.

W Korei Południowej zmiana imienia jest popularnym zjawiskiem, ponieważ imię ma dla Koreańczyków ogromne znaczenie. W Korei oraz w krajach z dominującym konfucjanizmem nadawanie imion miało (i częściowo wciąż ma) na celu ukierunkowanie losu danej osoby. Istnieje wiele powodów, dla których można zmienić imię, np.:

1. Imię, które ma nieodpowiednie brzmienie dla społeczeństwa. Na przykład *Ko Lil-la*. *Ko* to nazwisko *Lil-la* to imię. Imię brzmi tak samo jak słowo „goryl” po koreańsku. Zazwyczaj takie „dziwne” imiona to pozostałości dawnych zwyczajów (np. imię mleczne; zob. s. 102). W Polsce również można się spotkać z podobną sytuacją. Jeżeli ktoś ma niekorzystnie brzmiące (np. obraźliwe) nazwisko, które może spowodować noszącej je osobie nieprzyjemności, to można je zmienić¹⁹³.

2. Osoby poszukujące pracy zmieniają swoje imię, aby znaleźć wymarzoną pracę.

¹⁸⁹ Zapis w alfabecie koreańskim 성명학.

¹⁹⁰ Zapis w alfabecie koreańskim 인명학.

¹⁹¹ Zapis w alfabecie koreańskim 사주팔자.

¹⁹² W epoce dynastii Joseon zatrudniano ludzi, którzy dobrze znają ‘Cztery filary przeznaczenia’, a ich wiedza była sprawdzana podczas państwowego egzaminu.

¹⁹³ Według ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska art 4. można zmienić imię lub nazwisko z ośmieszającego albo nieliczącego z godnością człowieka na inne.

3. Osoby zdające egzamin maturalny zmieniają imię, żeby dostać się na dobry uniwersytet.
4. Sportowcy zmieniają imię, aby osiągnąć wielką karierę sportową. Gracze w baseball w Korei bardzo często zmieniają swoje imiona. Np. miotacz w drużynie *Kia Tigers Kim Se-hyeon* (金勢炫) zmienił imię z *Kim-Yeong-min* (金榮敏)¹⁹⁴ na *Kim Se-hyeon* właśnie. Niektórzy zmieniają tylko znaki chińskie z zapisu, zostawiając swoje imię bez zmian w koreańskim alfabecie, np. miotacz w drużynie *LG Twins Sim Su-chang*: 沈秀昶→沈秀昌 (wymowa w języku koreańskim jest taka sama¹⁹⁵).
5. Gwiazdy lub artyści. Generalnie używają pseudonimów, lecz czasami także zmieniają swoje prawdziwe imię itp.

Jeżeli Koreańczyk chce zmienić swoje imię, potrzebuje zgody Sądu Najwyższego Republiki Korei. Kiedyś Sąd zgadzał się na zmianę imienia tylko z pierwszego z wymienionych powodów (źle brzmiące, brzydkie imię) i to kryterium było ściśle stosowane. Natomiast w 2005 r. Sąd Najwyższy orzekł, że człowiek powinien mieć prawo do zmiany imienia, co do zasady.

Obcokrajowcy często naturalizują się w Korei i otrzymują koreańskie nazwiska oraz imiona, zapisywane alfabetem koreańskim. W Chinach takie zjawisko znane było od dawna, na przykład nazwisko *Ma* (馬) pochodzi od ‘Muhammada’, nazwisko *Hab* (哈) pochodzi od ‘Hasana’ i traktowane jest już jak zwyczajne chińskie nazwisko (te dwa nazwiska istnieją także w Korei). W Korei w wielu przypadkach imiona obcokrajowców są pisane alfabetem koreańskim i w pewien sposób koreanizowane. Na przykład brytyjski misjonarz Horace Grant Underwood miał swoje koreańskie imię *Won-Du-U*¹⁹⁶, które pochodzi od jego oryginalnego imienia ‘Underwood’. *Won* stało się nazwiskiem, a *Du-U* imieniem.

Kanadyjski misjonarz i lekarz Oliver Avison także miał koreańskie imię *Eo-Bi-Sin*¹⁹⁷. Ono również pochodzi od jego imienia ‘Avison’. Taki sposób był stosowany od końca XIX wieku do końca XX wieku. Te imiona często miały nienaturalne brzmienie dla Koreańczyków. W Korei można było zarejestrować imię w urzędzie, tylko opierając je na chińskich znakach,

---

¹⁹⁴ Baseballista opowiadał o zmianie swojego imienia podczas wywiadu w gazecie: „złożyłem wniosek o zmianę pod koniec tego sezonu, a ukończenie tego procesu zajęło mi około trzech miesięcy. Nie ma specjalnego powodu. Na początku sezonu nie było tak dobrze i rok 2015 zakończyłem z chorobą. W mojej karierze często dochodziło również do wypadków. Chciałem zacząć od nowa i utrzymać zdrowie”. „Dziennik Jungang”, „*Kim Se-hyun*” zmienił imię z „*Kim Young-min*”, 2016 rok jest najważniejszym rokiem w karierze baseballowej, <https://news.joins.com/article/19292887> (dostęp: 15.06.2019).

¹⁹⁵ Joynews, Nowy początek z nowym imieniem i nowym umysłem, <http://www.inews24.com/view/787969> (dostęp: 15.06.2019).

¹⁹⁶ Zapis w alfabecie koreańskim 원두우, opierał się na znakach chińskich: ‘元杜尤’.

¹⁹⁷ Zapis w alfabecie koreańskim 어비신(魚丕信).

z tego powodu imigranci w Korei musieli mieć takie, a nie inne imiona. Natomiast pod koniec XX wieku reguła została zmieniona i obecnie można zarejestrować w urzędzie imię wyłącznie w języku koreańskim, czyli zapisane alfabetem koreańskim. Zwiększa się również liczba przypadków, w których zagraniczne imiona są pisane po koreańsku, bez użycia formy z chińskimi znakami.

3.3.1. Romanizacja nazw koreańskich

Ustawa o romanizacji języka koreańskiego, która została uchwalona przez Narodowy Instytut Języka Koreańskiego w 2000 roku, opisuje sposób romanizacji nazw koreańskich i stanowi ona oddzielny rozdział (opublikowany w komunikacie Ministerstwa Kultury i Turystyki nr 2000-8, art. 4 ust. 2). Jednak do dziś jeszcze nie ma dokładnego, ścisłego, ustawowego sposobu romanizacji nazw. Koreańczycy używają własnego alfabetu *hangul* i z tego powodu pojawiają się różne problemy podczas zapisywania koreańskich nazw w alfabecie łacińskim. Według raportu Ministerstwa Kultury w Korei nie ma konkretnej zasady romanizacji nazwisk koreańskich, dlatego pojawiają się problemy:

- 1) niektóre nazwiska koreańskie mają wiele sposobów romanizacji, co powoduje kłopoty z identyfikacją osób. Na przykład moje nazwisko 俞, można zapisać *you*, *yoo*, *yu* itp.¹⁹⁸, z tego powodu, gdy ktoś podczas rozmowy telefonicznej (w innym kraju) musi zapisać moje nazwisko, wówczas może pojawić się problem.
- 2) tłumaczenie dzieł koreańskich na języki obce i zamieszanie w wymianie międzynarodowej w każdej dziedzinie (kwestie socjologiczne i socjalne, kultura, ekonomia, współpraca akademicka itp.) (Lee 2012: 6).

Pierwszy problem jest bardzo uciążliwy i powszechny i Koreańczycy codziennie go doświadczają. Na przykład najpopularniejsze nazwisko koreańskie *Kim* (김) ma 3 sposoby romanizacji: *Kim*, *Gim*, *Kym*. Z tych trzech sposobów najbardziej dominujący to *Kim* (99.8%), więc nie stwarza zbyt dużych problemów (Lee 2012: 158). Natomiast sytuacja innych nazwisk jest o wiele bardziej skomplikowana. Sposoby zapisywania mojego koreańskiego nazwiska *You* (유) w romanizacji przedstawia tabela nr 9:

---

¹⁹⁸ zob. tab. 9.

Tabela 9. Sposoby romanizacji koreańskiego nazwiska Yoo

Zapis nazwiska	Liczba ludzi je noszących	Procent populacji (%)
YOO	17098	38.15
YU	12605	28.12
YOU	8264	18.44
RYU	4922	10.98
RYOO	492	1.10
LYU	345	0.77
RYOU	236	0.53
RU	76	0.17
LEW	70	0.16
LIU	53	0.12
RHYU	48	0.11
ROU	46	0.10
LYOO	43	
REW	30	0.07
LYOU	29	0.06
RUE, YUH	27	
RHU, YOOU	26	
ROO	22	0.05

EU	21	
YO	18	0.04
REU	17	
RHEW, YEU	16	
LU, RUY, YUE	13	0.03
YEW	12	
RYO, YUU	11	0.02
RHEU	10	
LOU	8	
RIEW, RYEW	7	
LIEW, RIU, YHU, YUO	6	0.01
LEU, LUE, RHYOO, WOO, YOUH	5	
LOO, LUY, OU, RYUH, U, YIU	4	
RHIEU, RHYUE	3	
LIEU, LUI, REYU, RHYOU, RUW, RYE, RYEU, RYOH, RYUR, UOO, YEOU, YUI	2	0.00
EUYU, HU, LAU, LEOW, LHYU, LIOU, LIW, OUU, RAU, REUW, REY, RHOO, RHOU, RHUE, RHUY,	1	

RHY, RIEU, RJU, RLYU, ROH, RUH, RUI, RUU, RY, RYHU, RYOL, RYUE		
--	--	--

Źródło: Opracowanie własne na podst.: Lee 2012: 179

Jedno nazwisko *You* jest zarejestrowane w urzędzie Korei Południowej wieloma różnymi sposobami. Jeśli Koreańczyk rejestruje swoje dziecko w inny sposób, wówczas dziecko może mieć nazwisko różniące się pisownią od nazwiska ojca.

Badacze koreańscy twierdzą, że praktycznie nie ma możliwości stworzenia zintegrowanej zasady romanizacji nazwisk koreańskich (Lee 2012: 91; Kang 2012: 235). Koreańscy naukowcy zaproponowali dwie propozycje rozwiązania problemu romanizacji:

- 1) zachowanie istniejących sposobów, które do tej pory były używane;
- 2) używanie romanizacji zgodnie ze sposobem stosowanym przez największą liczbę osób (Kang 2012: 237).

Jeżeli Europejczyk przedstawia się w Korei, zachowuje europejską kolejność: ‘imię + nazwisko’, np. Piotr Kowalski. Dlatego często Europejczycy w Korei (ale też np. w Chinach) nawet w bardzo oficjalnych sytuacjach są przedstawiani swoim imieniem, np. pan Adam, pani Estera, profesor Janusz, profesor Jolanta – Koreańczycy bowiem automatycznie przyjmują pierwszy element całej „nazwy człowieka” jako ten oficjalny, skoro w ich tradycji na pierwszym miejscu stoi nazwisko, a poza tym w przypadku Polaków imiona są często znacznie łatwiejsze do wymówienia i częstokroć o wiele krótsze niż nazwiska.

Koreańczycy z kolei mają problem przy przedstawianiu się w Europie. Czasami przedstawiają się wedle koreańskiej kolejności: ‘nazwisko + imię’: 1) *Kim Cheol-Su*, 2) *You Chang-Il*, a czasami po europejsku: 1) *Cheol-Su Kim*, 2) *Chang-Il You*. Powoduje to zamieszanie w różnych sytuacjach, ponieważ nie ma przyjętej powszechnie określonej zasady. Według ustawy¹⁹⁹ koreańskiej jest ustalone:

¹⁹⁹ Ustawa pt. *transkrypcja języka koreańskiego*, opublikowana w komunikacie Ministerstwa Kultury i Turystyki nr 2000-8, rozdział 3. art. 4).

1. Imię i nazwisko zapisuje się w kolejności najpierw nazwisko, a następnie imię.
2. Zasadniczo imię zapisuje się łącznie, ale pozwala się także na stosowanie myślnika między sylabami.

Przykładowe imiona i nazwiska w ustawie są następujące:

- 1) 민용하 Min Yongha (Min Yong-ha);
- 2) 송나리 Song Nari (Song Na-ri).

Jednak w tej samej ustawie jest napisane ‘można także używać dotychczasowych sposobów zapisu romanizacji, które dotyczą nazwiska i imienia człowieka, nazw firm, nazw grup itp’. Z tego powodu, gdy na Zachodzie pisane są imiona i nazwiska ludzi z Dalekiego Wschodu, jest dołączony komentarz wyjaśniający, co jest nazwiskiem lub zaleca się ostatnio pisanie nazwiska wersalikami.

Tabela 10. Różne sposoby romanizacji koreańskich imion i nazwisk

Sposób zapisu z nazwiskiem na początku	Sposób zapisu z imieniem na początku
<i>Kim Cheol-Su, Kim Cheol-su, Kim CheolSu, Kim Cheolsu, Kim Cheol Su, Kim C.S</i>	<i>Cheol-Su Kim, Cheol-su Kim, CheolSu Kim, Cheolsu Kim, Cheol Su Kim, C.S. Kim</i>
<i>You Chang-Il, You Chang-il, You ChangIl, You Changil, You Chang Il, You C.I</i>	<i>Chang-Il You, Chang-il You, ChangIl You, Changil You, Chang Il You, C.I. You.</i>

W Korei istnieje niewiele rodzajów nazwisk w porównaniu do innych krajów (nawet do krajów Dalekiego Wschodu). Krajowy Urząd Statystyczny w Korei wydał w 2012 roku publikację pt. *Zabawna historia świata w statystykach*, w której czytamy, że istnieje (tylko) 290 nazwisk w Korei Południowej²⁰⁰. Jest to znacznie mniej niż w Japonii (ok. 108 tys. nazwisk²⁰¹) albo w Chinach (ok. 2600 nazwisk²⁰²). Inną wyjątkową sytuacją jest fakt, że w

²⁰⁰ Krajowy Urząd Statystyczny, 2012, *Zabawna historia świata w statystykach*, Seul, s. 269.

Natomiast z badań nazwisk w 2015 roku wynika, że koreańskich nazwisk jest 5582, ponieważ wielu obcokrajowców naturalizowało się w Korei Południowej. Istnieją 153 nazwiska, które posiada ponad 1000 osób, stanowią one 99,8% całkowitej populacji (Krajowy Urząd Statystyczny, 2015, *Raport prasowy o wynikach ogółem spisu powszechnego ludności i mieszkań z 2015 r.* Seul, s. 9).

²⁰¹ Nazwisko w Japonii, *Liczba ostatnich nazwisk* (苗字数), <http://www2s.biglobe.ne.jp/~suzakihp/yurai-2.htm> l#%E8%8B%97%E5%AD%97%E6%95%B0 (dostęp: 10.09.2018).

Korei Południowej mniej niż 10% wszystkich nazwisk używanych jest przez 3/4 populacji. Najbardziej znane nazwisko *Kim* nosi ponad 20% populacji. *You* (俞) nosi tylko 0,32% Koreańczyków (167927 osób) dane z 2015 roku. Takie zjawisko – bardzo małej liczby nazwisk – można zaobserwować tylko w Korei i w Wietnamie. W Wietnamie nazwisko *Nguyễn* nosi 40% całej populacji.

W różnych krajach na świecie zwykle to szlachta monopolizowała nazwiska, później stopniowo rozprzestrzeniały się one na mieszczaństwo i chłopstwo w procesie demokratyzacji społecznej (po rewolucji obywatelskiej lub upadku feudalizmu nadawano mieszkańcom i chłopom nazwiska). Natomiast do XIV wieku 40% populacji w Korei stanowiła klasa najniższa (podobna klasa jak w Indiach „niedotykalni”) i tylko 10% ludzi stanowiło arystokrację i mogło mieć nazwisko (Łupińska 2010: 239; Jo 2015: 242). Od XVII wieku, w epoce przednowoczesnej bogaci ludzie, którzy nie mieli pochodzenia szlacheckiego kupowali lub fałszowali księgi genealogiczne²⁰³, aby uniknąć podatków oraz służby wojskowej lub chcieli stać się/być szlachcicami. Nie otrzymywali nowego nazwiska, musieli pożyczać jakieś szlacheckie nazwisko, które już istniało. W 1909 roku wszyscy ludzie, którzy należeli do niskiej klasy społecznej (niewolnicy, rzeźnicy²⁰⁴ itp.) otrzymali nazwisko od rządu. Niewolnicy dziedziczyli nazwisko właściciela. Rezultatem okupacji japońskiej oraz wojny koreańskiej był fakt, iż niełatwo już było rozpoznać prawdziwe korzenie (oraz pochodzenie nazwiska) z powodu prześladowań i licznych śmierci.

Najpopularniejsze nazwiska w Korei Południowej są następujące (nie da się ujednolicić koreańskich nazwisk w alfabecie rzymskim, więc tabela przedstawia formy, które są najczęściej wybierane np. *Yoo* zamiast *You*):

---

²⁰² Krajowy Urząd Statystyczny, 2012, *Zabawna historia świata w statystykach*, Seul, s. 269.

²⁰³ Jest to księga genealogiczna, która podsumowuje związek linii rodzinnej (rodu) w patriarchacie. W języku koreańskim nazywa się to *jog-bo* (족보). Ta księga odgrywa ważną rolę w społeczeństwie Korei Południowej. Prawie każdy dom ma swoją księgę genealogiczną. Każdy klan nazwiska ma swój sposób na zarządzanie genealogią. Opiera się na konfucjańskiej zasadzie, dotyczącej jedności rodziny i szacunku dla przodków. Pochodzi z księgi rodu królewskiego w Chinach.

²⁰⁴ Do XIX wieku (nawet początku XX wieku) rzeźnik był jedną z najniższych klas społecznych w Korei. Nazywali byli oni *baeg-jeong* (백정).

Tabela 11. Statystyka nazwisk w Korei Południowej (wg kryterium odsetka populacji)

	Nazwisko koreańskie ²⁰⁵ – (w nawiasie znak chiński), poza nawiasem zapis alfabetem koreańskim	Procent populacji
1.	<i>Kim</i> (金) 김	21,5%
2.	<i>Lee</i> (李) 이	14,7%
3.	<i>Park</i> (朴) 박	8,4%
4.	<i>Choi</i> (崔) 최	4,7%
5.	<i>Jeong</i> (鄭) 정	4,3%
6.	<i>Kang</i> (姜) 강	2,4%
7.	<i>Jo</i> (趙) 조	2,1%
8.	<i>Yun</i> (尹) 윤	2,1%
9.	<i>Jang</i> (張) 장	2,0%
10.	<i>Im</i> (林) 임	1,7%
suma		63,9%

46	<i>Yoo</i> ²⁰⁶ (兪) 유	0.32%
----	---------------------------------	-------

Źródło: Opracowanie własne na podst.: Krajowy Urząd Statystyczny 2015: 9.

3.4. Elementy kulturowe związane z imieniem i nazwiskiem w społeczeństwie koreańskim

W tradycyjnym systemie nazwisk koreańskich istnieje kilka ważnych elementów: *bon-gwan*, *pi-hui* itp. Bez znajomości tych czynników kiedyś Koreańczycy w ogóle nie mogli się

²⁰⁵ Nie da się ujednolicić koreańskich nazwisk w alfabecie rzymskim, więc zapisałem formy, które są najczęściej wybierane.

²⁰⁶ *Yoo* to najczęściej występująca forma romanizacji wśród nazwiska 유

odpowiednio zachowywać w społeczeństwie (nazewnictwo, poznawanie człowieka, przywoływanie kogoś itp.), dziś te elementy nie mają tak bezwzględnego wpływu na społeczeństwo jak dawniej, mimo to nadal istnieją i mają wielkie znaczenie dla Koreańczyków.

***bon-gwan* (본관)**

W systemie koreańskich nazwisk istnieje ważny element *bon-gwan* (本貫). *Bon-gwan* można przetłumaczyć na język polski jako ‘miejsce rodzinne protoplasty’. Często *bon-gwan* jest tłumaczone na język polski jako „klan”, jednak to polskie słowo nie do końca temu odpowiada. *Bon-gwan* można tłumaczyć jako miejsce reprezentujące rezydencję przodka, który osiadł na danym obszarze. Przykładowo, Koreańczyk, który nosi nazwisko *Kim* i ma protoplastę pochodzącego z miasta *Gang-neung* (강릉), ma swoje *bon-gwan*²⁰⁷ z nazwą *Gang-neung Kim-ssi*²⁰⁸. Koreańczycy, nawet jeśli mają takie samo nazwisko, ale inne *bon-gwan*, nie traktują tych „innych” jako członków tego samego rodu. W pojęciu *bon-gwan* istnieje jeszcze ważny element *pa*²⁰⁹ (派), stanowiący jego uszczegółowienie. Jeżeli liczba członków klanu nazwiska *Kim* w *Gang-neung* zwiększa się, wówczas powstaje nowa grupa *pa* wewnątrz klanu. Dla krajów Dalekiego Wschodu te pojęcia są bardzo ważne. Głównym powodem ich powstania miało być wyjaśnienie własnej linii rodzinnej, aby skonsolidować więź wśród krewnych, czyli grupy ludzi o wspólnej krwi (w rodzinie). Nawet w dzisiejszych czasach większość koreańskich nazwisk ma swój *bon-gwan* oraz *pa*. Chociaż użycie tych systemów staje się coraz mniej popularne, Koreańczycy nadal pytają: „jaki Pan ma *bon-gwan*?”. W tym przypadku Koreańczyk odpowiada „mój *bon-gwan* to *Gang-neung*”. Można jeszcze zadać podobne pytanie: „skąd i kim jesteś?”. Odpowiadamy wówczas „jestem *Kim-ssi* z *Gang-neung*”. *Bon-gwan* i nazwisko są traktowane przez koreańskie prawo rodzinne jako zespolony układ. Kiedy Koreańczyk wypełnia formularz przy rejestracji swojego małżeństwa lub formularz powiadomienia o narodzinach, ma w nim specjalną rubrykę dotyczącą *bon-gwan*.

Z tego powodu warto tu dodać, iż dziś mogą powstawać nowe *bon-gwan*, jeśli np. Polka wyjdzie za mąż za Koreańczyka o nazwisku *Lee* i przyjmuje jego nazwisko (choć generalnie w Korei kobieta po ślubie nie zmienia swojego dotychczasowego nazwiska), czyli

²⁰⁷ Nazwisko *Kim* ma wiele *bon-gwan* z innych miast oprócz miasta *Gang-neung*.

²⁰⁸ Zapis w alfabecie koreańskim 강릉 김씨. Koreańczycy, mówiąc o swoim nazwisku, dodają cząstkę *-ssi*, które ma znaczenie ‘nazwisko’.

²⁰⁹ Zapis w alfabecie koreańskim 파.

chce się znaturalizować w Korei, wówczas musi stworzyć swoje własne *bon-gwan*, aby się lepiej odnaleźć w koreańskim społeczeństwie. Przyjmując nazwisko po mężu, kobieta nie wchodzi automatycznie do *bon-gwan* swojego męża, ponieważ *bon-gwan* otrzymuje się po urodzeniu z linii ojca, więc powinna mieć ona odmienny *bon-gwan* od swojego męża. W takiej sytuacji to ona staje się protoplastką nowego *bon-gwan* w zasadzie jednoosobowego, ponieważ dzieci z tego małżeństwa będą w *bon-gwan* swojego ojca. W takich przypadkach cudzoziemcy zazwyczaj wybierają *bon-gwan* od miejsca, gdzie zamieszkali. Na przykład Polka mająca nazwisko *Lee* po mężu, która mieszka w Seulu, może stworzyć nowy *bon-gwan* jako *Seul Lee-ssi* (jeśli takowy dotąd nie istniał).

Znaczenie *bon-gwan* w przeszłości wiązało się z przynależnością do danego klanu czy rodu. Miało to również zapobiegać małżeństwom pomiędzy krewnymi (ang. *consanguineous marriage*). Z tego powodu od czasów dynastii Joseon do 2005 roku w Korei kobieta i mężczyzna pochodzący z tego samego *bon-gwan*, nie mogli zawrzeć ślubu²¹⁰. Taka sytuacja jest nazwana *dong-seong dong-bon*²¹¹ (同姓同本): „to samo nazwisko i ten sam *bon-gwan*”.

Natomiast w toku rozwoju społeczeństwa coraz więcej osób przeprowadzało się ze swoich rodzinnych miast i zamieszkało w innych miejscach. Zatem ta zasada straciła swój pierwotny cel, ale była utrzymywana przez długi czas jako zwyczaj, choć nieco stracił rację bytu, gdyż od czasu Joseon Koreańczycy kupowali lub fałszowali księgi genealogiczne, dokumenty administracyjne znikwały lub mieszały się w chaotycznych czasach w okresie okupacji japońskiej oraz podczas wojny koreańskiej. Pomimo tego, że zakaz wzięcia ślubu *dong-seong dong-bon* już nie miał realnego znaczenia, w 1958 roku rząd koreański uchwalił ustawę w tej kwestii. Ten nowy przepis prawny to „artykuł 809 ustawy cywilnej”²¹². Był to bardzo szeroki zakaz małżeństw osób z tego samego klanu (nie tylko osób wyraźnie spokrewnionych), co doprowadziło do dalszych poszukiwań oraz protestów (Yune 2005: 200-203; Cho 2002: 243-245). Wiele osób miało problemy w relacji z ukochaną osobą w wyniku tego zakazu. Kilka par nawet popełniło samobójstwa z tego powodu, bo chociaż nie byli spokrewnieni, to jednak należeli do tego samego klanu i nie mogli żyć razem jako małżeństwo²¹³. Wiele mediów i artystów poprzez nie krytykowało to prawo. Zakaz został zlikwidowany 2 marca 2005 r. poprzez zmianę prawa cywilnego²¹⁴.

²¹⁰ Ta zasada przywędrowała z Chin (dynastia Zhou), która miała ścisły system patriarchalny.

²¹¹ Zapis w alfabecie koreańskim 동성동본.

²¹² Constitutional Court of Korea 2012: 242

²¹³ „Dziennik Kobiety”, „Śmierć zamiast pożegnania”. *Sprawa zakazu małżeństwa o tym samym imieniu i pochodzeniu zlikwidowano po 40 latach*, <http://www.womennews.co.kr/news/articleView.html?idxno=66151> (dostęp: 05.05.2019).

²¹⁴ W Korei Północnej już dawno zlikwidowano *bon-gwan*. *Bon-gwan* taktowany jest tam jako „dziedzictwo

pi-hui (피휘)

Pi-hui (避諱) to określenie pochodzące z języka chińskiego: drugi znak 諱 znaczy ‘niechętny’, zazwyczaj używany był jako: ‘imię, którego nie można wypowiadać (np. imię króla)’, a 避 oznacza ‘unikać’, czyli 避諱 można przetłumaczyć na język polski jako ‘unikanie wypowiadania imienia’ lub ‘słowa zakazane przez tabu’ (Afek 2013: 65).

W przeszłości w kulturze konfucjańskiej (zwłaszcza w okresie dynastii Joseon²¹⁵, która wybrała konfucjanizm jako ideologię narodową) istniał okres, w którym niechętnie nazywano drugiego człowieka w zwrocie bezpośrednim prawdziwym imieniem *bon-myeong* (本名)²¹⁶. To było uznawane za nieodpowiednie zachowanie. Znaki chińskie, składające się na imię króla nie mogły być używane, a przywoływanie imienia króla uznawano za przestępstwo (Lee 2013: 75). Nawet między przyjaciółmi starano się nie wypowiadać swoich prawdziwych imion. Z tego powodu Koreańczycy posługiwali się pseudonimami. Taki zwyczaj nazywa się *sil-myeong-gyeong-pi-sog*²¹⁷ (實名敬避俗).

Paradoksalnie to przez takie zjawisko szybko rozprzestrzenił się katolicyzm w Korei, gdyż Koreańczycy mieli niewielki opór przed ‘imieniem chrzestnym’, nawet chętnie takie imię przyjmowali. Zwyczaj ten kontynuowany jest w obecnym społeczeństwie koreańskim. Współcześni Koreańczycy nie mogą zwracać się po imieniu do starszej osoby lub do osoby mającej wyższe stanowisko, wówczas używają tytułu zawodowego (np. Profesor Kim, Prezes Lee itp.) lub rodzinnego (wujek, ciocia itd.).

W rodzinie także używa się tytułów rodzinnych zamiast prawdziwych imion. Zjawisko to można spotkać i w Polsce, ale w Korei jest bardziej obligatoryjne i powszechniejsze. Na przykład w obu krajach rodzice czasami mówią do dzieci ‘synu’ lub ‘córkę’, jednak w Polsce jest to kwestia tradycji konkretnej rodziny, a nie obligatoryjnej powinności. W Polsce można spotkać się z sytuacją, kiedy do wujka lub do cioci mówi się po imieniu i mówiąc o tych osobach do innych też używa się imienia (np. *gdzie jest Krzysiu?*), a w Korei jest to całkowicie zabronione. Nie wolno wypowiadać imion członków rodziny koreańskiej. Ciocia to ciocia, a wujek to wujek. W Korei nie używa się także imienia jako dodatku uszczegółowiającego do nazwy pokrewieństwa członków rodziny, jak robi się to w Polsce: dziadek Adam, ciocia Marysia. Kiedy Koreańczycy chcą odróżniać rodzinę ze strony matki lub ojca, dodają specjalny przedrostek do nazwy rodzinnej: *oe-* do nazw osób ze strony

---

epoki feudalnej”.

²¹⁵ Od 1392 do 1897 roku.

²¹⁶ Zapis w alfabecie koreańskim 본명, jako ‘imię podstawowe’.

²¹⁷ Zapis w alfabecie koreańskim 실명경피속.

matki, *chin-* do nazw osób ze strony ojca (Lisowski 2007: 405). Na przykład babcia ze strony matki (czyli mama mamy) to *oe-hal-meo-ni*, czyli przedrostek znaczący stronę mamy *oe-* łączy się ze słowem *hal-meo-ni* (babcia)²¹⁸.

„Zawołanie” kogoś po imieniu ma wielkie znaczenie w kulturze koreańskiej. Z tego powodu nie istnieje zdrobnienia imion. Użycie zdrobnienia jest niezręcznym faktem (nie ma zresztą nawet takiego pojęcia jak zdrobnienie), ponieważ bliskość koreańska wynika z zachowania uprzejmości (tj. „bliskość ze względu na dystans”), a zdrobnienie zakłada bezpośredniość.

Z tego powodu w przeszłości w koreańskim społeczeństwie stosowano wiele rodzajów imion, co pozwalało uniknąć używania czyjegoś prawdziwego imienia.

3.4.1. Różne rodzaje imion (wraz z pseudonimami i przydomkami itp.) w kulturze koreańskiej

W historii zawsze ważne było dla Koreańczyków posiadanie różnych rodzajów imion i pseudonimów. One nadal odgrywają ważną rolę w zrozumieniu grzeczności koreańskiej, szczególnie wśród współczesnej młodzieży. Utrzymało się jeszcze unikanie przywoływanie prawdziwego imienia, nawet między przyjaciółmi. Koreańska młodzież bardzo często zwraca się do siebie, używając pseudonimów. W języku polskim istnieją różne wyrazy, które należą do tej kategorii: pseudonim, przydomek, przezwisko, ksywa²¹⁹, kryptonim, nick itp. Nie są one jednak tożsame w znaczeniu i uzusie z koreańskimi nibyodpowiednikami. Pragmatyka różni się tu dość wyraźnie.

Zacznijmy od słowa *pseudonim* w polskich słownikach:

- 1a. imię, nazwisko lub inna nazwa, których używa ta osoba zamiast prawdziwego imienia i nazwiska, aby ukryć swoją tożsamość (ISJP II 2000: 390);
- 2a. zmyślane imię i nazwisko, albo tylko jedno z nich, używane zamiast właściwego przez pisarzy, aktorów, dziennikarzy, działaczy konspiracyjnych itp. (NSJP 2002: 810).

---

²¹⁸ Cały zestaw nazw pokrewieństwa w koreańskiej rodzinie przedstawił w artykule pt. *Determinizm kulturowy a leksyka. Pięć powinności konfucjańskich a koreańskie nazwy stopni pokrewieństwa*, opublikowanym w 2007 roku Tomasz Lisowski.

²¹⁹ Potoczny wyraz lub w gwarze przestępczej (np. w więzieniu) jako pseudonim lub przezwisko (ISJP I 2000: 724); (NSJP 2002: 381).

W języku koreańskim można znaleźć odpowiednik pseudonimu w znaczeniu jak w 1a, czyli ukrycie prawdziwej tożsamości i jest to *ga-myung*²²⁰. Samo słowo *ga-myung* jest używane przez osoby, które chcą zataić swoją tożsamość (np. śledczy, przestępcy, agenci rządowi itp.). Oprócz tego istnieje jeszcze pseudonim literacki (*pil-myeong*) oraz pseudonim artystyczny (*ye-myeong*). W Polsce pseudonim literacki jest traktowany jako podkategoria pseudonimu artystycznego, natomiast w Korei pseudonim artystyczny (*ye-myeong*) raczej używany jest przez osoby pracujące w show biznesie. Większość piosenkarzy K-popu używa pseudonimu artystycznego.

Przydomek

1a. dodatkowa nazwa nadana tej osobie, często podkreślająca charakterystyczne jej cechy, używana zamiast imienia i nazwiska (np. Don Kichota). b. nazwa dodawana do imienia lub nazwiska tej osoby, często dla wyróżnienia jednej z gałęzi rodu (ISJP II 2000: 359);

2a. Nadane komuś charakterystyczne miano (NSJP 2002: 798);

3a. Charakterystyczne miano, przezwisko nadane komuś przez innych (WSJP 2008: 681).

Przezvisko ma podobne znaczenie do przydomka, choć zwykle jest nadawane złośliwie albo żartobliwie (ISJP II 2000: 349), czyli ma charakter o zabarwieniu ujemnym (NSJP 2002: 793).

byeol-myeong (별명)

Byeol-myeong teoretycznie oznacza ‘imię fikcyjne używane w miejscu prawdziwego imienia’. Pojęcia *ja* lub *ho* należą do tej kategorii (jako przydomek), natomiast *byeol-myeong* jest używany jako ‘imię, które ktoś tworzy na podstawie cech wyglądu lub charakteru osoby’ we współczesnym społeczeństwie koreańskim. Na język angielski można je przetłumaczyć jako *nickname*²²¹, na język polski jako ‘przezvisko’ lub ‘ksywa’, a nawet ‘nick’²²².

Koreańczycy często nadają sobie *byeol-myeong* wśród przyjaciół. Uczniowie zawsze obdarowują siebie nawzajem ciekawymi *byeol-myeong*, dzięki czemu bardzo rzadko zwracają się do siebie prawdziwym imieniem. Jeżeli ktoś jest wysoki, jego koledzy mogą nadać mu

²²⁰ Zapis w alfabecie koreańskim 가명. W słowniku koreańskim oznacza: ‘imię, które nie jest prawdziwym imieniem’.

²²¹ Istnieje jeszcze w języku koreańskim bezpośrednio adaptowane z angielskiego *nickname* słowo *nik-nae-im* (닉네임).

²²² Czytane jako *nik* w języku polskim. Oznacza pseudonim, pod którym występuje uczestnik czatu lub innych form bezpośredniego kontaktu w Internecie (WSOT 2001: 544).

*ki-da-ri*²²³ jako jego *byeol-myeong*, co oznacza ‘wysoki człowiek’. Przez *byeol-myeong* można okazywać bliskość albo kogoś obrazić.

***se-rye-myeong* (세례명)**

We współczesnym społeczeństwie koreańskim istnieje jeszcze *se-rye-myeong*. *Se-rye* oznacza ‘chrzest’, czyli cały wyraz można przetłumaczyć jako ‘imię chrzestne’. Jest używany głównie przez katolików w Korei Południowej. Imię chrzestne w Korei Południowej nie jest traktowane jako drugie imię, jak w Polsce. W Korei nie występuje pojęcie drugiego imienia. *Se-rye-myeong* używane jest jako pseudonim w społeczeństwie katolickim. Czasami koreańscy katolicy nadają swojemu dziecku imię, które mogłoby funkcjonować jako imię chrzestne. Przykładowymi imionami są *Kim Ma-ri-a* (Maria) lub *Kim Mi-ka-el* (Michał) itp.

***beob-myeong* (법명)**

Istnieje również imię buddyjskie podobne do imienia chrzestnego, które nazywa się *beob-myeong*. Można je otrzymać, gdy dana osoba zostaje mnichem lub po ceremonii przykazań (dla zwykłych ludzi). Ceremonia przykazań w buddyzmie jest podobna do katolickiej ceremonii chrztu. Imię buddyjskie odgrywa podobną rolę, jak imię chrzestne.

***a-myeong* (아명)**

To wyrażenie można definiować jako ‘imię mleczne’ (乳名²²⁴) (Afek 2013: 59) i ‘imię dziecięce’. Kiedy rodziło się dziecko, rodzice nadawali mu prawdziwe imię *bon-myeong*, ale równocześnie dawali mu drugie imię, które miało być używane tylko w dzieciństwie, czyli *a-myeong*. Chociaż nie było to oficjalne imię (nie rejestrowano go w urzędzie), Koreańczycy używali tego imienia w domu. Nie ma ono nic wspólnego z oryginalnym imieniem. Jest ono stosowane przed ceremonią wejścia w pełnoletność. Celem jego używania było nieujawnianie do pewnego momentu prawdziwego imienia danej osoby, ponieważ w dawnych czasach Koreańczycy wierzyli, że prawdziwe imię jest narażone na niebezpieczeństwa świata zewnętrznego i jego używanie jest bardzo niebezpieczne i przyciąga choroby, zachęca duchy oraz dzikie zwierzęta do ataku na osobę posiadającą dane imię²²⁵.

---

²²³ Zapis w alfabecie koreańskim 키다리.

²²⁴ W języku koreańskim *yu-myeong* (유명).

²²⁵ W Korei żyło wiele tygrysów, wzbudzały one strach. Wiąże się z tym wiele przysłów. Tygrys był zrównywany z demonami.

Koreańczycy uważali, że duchy lubią cenne imiona, dlatego nazywali swoje dzieci „haniebnie”. Szlachta używała chińskich znaków, a zwykli ludzie wybierali proste imiona w alfabecie koreańskim. Najbardziej znanym imieniem mlecznym było imię ‘kupa psa’²²⁶.

Podobnym rodzajem imienia było *cho-myeong*²²⁷ (初名). Ono także spełniało podobną rolę jak ‘imię z dzieciństwa’, jednak miało inny sens. *A-myeong* celowo (unikanie niebezpieczeństwa) było ‘brzydkie’, ‘brudne’, ‘wstydlive’, natomiast *cho-myeong* było imieniem normalnym lub łagodniejszym. Imię *cho-myeong* było głównie używane wśród szlachty.

Współcześnie *a-myeong* występuje już rzadko, jego miejsce zajął *tae-myeong*²²⁸ (胎名). *Tae-myeong* jest tymczasowym imieniem używanym przed narodzeniem dziecka. Istnieje na to też określenie z rodzimego koreańskiego *bae-naet-i-reum* (배냇이름). Gdy matka jeszcze jest w ciąży, rodzice nadają dziecku w jej łonie imię mające ładne brzmienie lub imię będące życzeniem dobrego zdrowia. Rodzice używają *tae-myeong* tylko, kiedy dziecko jest jeszcze w łonie matki. Po urodzeniu dziecka nazywają je już prawdziwym imieniem.

***gwan-myeong* (관명)**

Kiedy Koreańczyk obchodził ceremonię wejścia w pełnoletność, dostawał drugie imię *gwan-myeong*. Po tej uroczystości już nie mógł używać swojego *a-myeong*, czyli imienia z dzieciństwa. To imię zostaje nadane po ceremonii wejścia w dorosłość. Po tym wydarzeniu mężczyzna symbolicznie dostawał koreański kapelusz *gat*. Morfem *gwan* (冠) oznacza w języku chińskim ‘kapelusz’, *gwan-myeong* można przetłumaczyć na język polski jako ‘imię urzędowe’. Ten rodzaj imienia miał na celu poinformowanie, że dana osoba stała się dorosła i została włączona do społeczeństwa jako nowa istota. Jednak było rzadziej wykorzystywane niż imię, które zostało opisane dalej jako *ja*.

***ja* (자)**

To imię było szeroko stosowane w kulturze używającej pisma chińskiego²²⁹. Kiedy rodziło się dziecko, rodzice nadawali mu dwa imiona. Pierwsze imię to prawdziwe imię *bon-myung*, a drugie to ‘imię dzieciństwa’ *a-myung*. Kiedy dziecko dorastało, dostawało nowe

²²⁶ W języku koreańskim *gae-ttong-i* (개똥이): *gae* oznacza ‘psa’, *ttong* oznacza ‘kupę’.

²²⁷ Zapis w alfabecie koreańskim 초명.

²²⁸ Zapis w alfabecie koreańskim 태명.

²²⁹ Oprócz Korei to Chiny, Japonia, Wietnam.

imię *ja* jako pseudonim. Zazwyczaj Koreańczycy nie zwracali się do siebie prawdziwym imieniem. W tym przypadku używali *ja*, by nie wypowiadano cennego prawdziwego imienia od rodziców. *Ja* zniknęło w Korei Południowej po wojnie koreańskiej.

ho (호)

Ho można określić jako ‘przydomek’. Pokazuje on dotychczasowe życie danego człowieka lub kierunek życia, w którym dana osoba chce zmierzać. Znani ludzie otrzymywali ów przydomek przez innych, ale często także sami sobie go wybierali. Znane postacie historyczne w Korei zazwyczaj mają *ho*. W tym przypadku, zwracając się do danej osoby, używano: *ho* + całe imię i nazwisko.

si-ho (시호)

Si-ho to imię będące tytułem ocennym, służącym uczczeniu życia i osiągnięć zmarłej osoby. Można je zdefiniować jako ‘imię pośmiertne’. Przy jego nadawaniu stosowano bardzo surowe kryteria przy wyborze chińskich znaków, ponieważ to imię konotacyjnie obrazuje życie danej zmarłej osoby. Zazwyczaj król nadawał *si-ho* poprzedniemu królowi. Także bohaterowie narodowi otrzymywali *si-ho*. Na przykład dowódca floty podczas wojny japońsko-koreańskiej, *Yi Sun-sin*²³⁰, który przeprowadził wiele zwycięskich bitew o prawdziwym imieniu *Sun-sin*, miał *ja* – *Yeo-hae*, *ho* – *gi-gye* lub *deog-am*, a po śmierci zyskał *si-ho* w brzmieniu *Chung-mu-gong*.

Dziś rząd Korei Południowej zrezygnował już z używania *si-ho*, w zamian nadając honorowe odznaczenia i medale.

W kulturze koreańskiej imię i nazwisko są nienaruszalne w swej formie, więc Koreańczycy mają problem kiedy po raz pierwszy spotykają się z odmienioną przez przypadki formą imienia w kulturze polskiej (np. *Piotr idzie do domu, spotkam się z Piotrem, Dam Piotrowi* itp.) lub zdrobnieniem imienia (np. *Piotruś, Piotrusiek, Piotrek* itp.). W języku koreańskim nigdy nie odmienia się imion i nazwisk. Z tego powodu Koreańczycy, słysząc swoje odmienione bądź zdrobnione imię np. w języku polskim, mogą odebrać je jako inne i całkiem nowe. Koreańczycy także używają innych nazw ludzi, np. pseudonimów – co tym bardziej może sugerować, że *Piotrem* to zupełnie inne imię niż *Piotr*. Z tego powodu Polak

---

²³⁰ Yi Sun-sin był koreańskim admirałem, dowódcą marynarki wojennej w wojnie z Japończykami z rodu *Im-jin*. Podczas bitwy pod Myeong-ryang, 26 października 1597, dysponując tylko 12 okrętami, wygrał z ponad 200 japońskimi okrętami (Rurarz 2009: 257). Jego zwycięstwa stały się inspiracją do nakręcenia filmu zatytułowanego *Myeong-ryang* (angielski tytuł: *The Admiral: Roaring Currents*), który miał największą liczbę widzów (około 1,7 mln) w Korei Południowej.

przedstawiający siebie zdrobieniem może wprowadzić w błąd Koreańczyka, który nie wie, że to odmiana oficjalnego imienia. Natomiast, jeżeli pozna polską kulturę oraz użycie zdrobnień, wówczas bardzo szybko może to zaakceptować, bo jest przyzwyczajony do różnych nazw dla jednego człowieka zależnych od sytuacji.

Rozdział IV

Systemy adresatywne w honoryfikatywności koreańskiej

System adresatywny języka odnosi się do wielu zagadnień dotyczących kultury i tych jej zasad, które definiujemy mianem grzecznościowych. Możliwości zastosowania form adresatywnych są dokładnie połączone z kulturą społeczności używającej danego języka w komunikacji oraz wynikającej z niej uprzejmości językowej. Forma adresatywna jest najbardziej reprezentatywnym narzędziem językowym i składnikiem interakcji społecznej, które odzwierciedla relacje społeczne między rozmówcami (Chung 2011: 219). Formy adresatywne są definiowane jako: „formy zwracania się do drugiej osoby, drugich osób” (Tomiczek 1983: 3) czy „sposoby zwracania się do określonych osób w konkretnych sytuacjach” (Żmigrodzki 2012: 193).

W stosowaniu systemu adresatywnego współdziałają takie czynniki, jak wiek, płeć, pozycja, bliskość i pokrewieństwo rozmówcy. Koreański system adresatywny jest bardzo rozwinięty. Koreańczycy mają wiele trudności z użyciem systemu adresatywnego. Dla osób z najbliższego otoczenia mają już określone formy, jednak gdy spotykają się z nowymi ludźmi, często muszą się zastanowić, jak zwracać się do nich (jakiej formy adresatywne użyć). W każdej sytuacji używa się wielu różnych form adresatywnych, na przykład podczas spotkania członka rodziny znajomych, do obcych osób w miejscu publicznym (na ulicy lub w restauracji itp.). W grzeczności koreańskiej okazywanie odczucia miejsca w hierarchii jest ważnym elementem, lecz nie ma konkretnych, ścisłych, bezwzględnych zasad i kryteriów ich stosowania. Z tego powodu w społeczeństwie koreańskim często rodzą się konflikty między ludźmi, jeśli ktoś użyje niezamierzenie niewłaściwej formy adresatywnej. Mimo iż formy adresatywne są bardzo ważną częścią koreańskiej honoryfikatywności, to jednak ze względu na ich złożoność badania tychże form są co najmniej osłabione (Lee, Lee, Chae 2008: 238).

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego do dziś w pewnej mierze kontynuuje działania w celu osiągnięcia społecznego konsensusu co do właściwego używania form adresatywnych. Na przykład w roku 2011 wydano raport pt. *Standardowa grzeczność językowa*, a w roku 2018 raport pt.: *Badania polityki językowej w komunikacji społecznej – ze szczególnym uwzględnieniem etykiety językowej*, które skupiają się wyrażnie na osiągnięciu konsensusu w sprawie dyskryminacji ze względu na płeć, co jest dziś szczególnie ważne²³¹. W porównaniu z chińską i japońską kulturą konfucjańską nazwy pokrewieństwa w języku koreańskim wykazują silną asymetrię płciową i dyskryminację kobiet (Lee 2018: 71-72)²³². Badania porównawcze języka koreańskiego z innymi językami są skoncentrowane głównie na języku angielskim, japońskim i chińskim.

4.1. Odniesienia terminu *forma adresatywna* do języka koreańskiego

Termin *forma adresatywna* (ang. *terms of address, forms of address*; Huszcza 2006: 15) można przełożyć na język koreański jako: *ho-ching-eo*²³³ i zdefiniować jako: 1) ‘forma zwracania się bezpośrednio do adresata’ (Son 2010: 99) lub 2) ‘słowo, fraza lub wyrażenie używane przez nadawcę do wskazywania adresata podczas rozmowy’ (Wang 2005: 17). W koreańskim systemie adresatywnym istotną formą są jeszcze ‘zwroty stosowane do opisanie osób trzecich (ang. *terms of reference*)’, w języku koreańskim nazywane *ji-ching-eo*²³⁴. W szerokim znaczeniu terminologia obejmuje od *ji-ching-eo* do *ho-ching-eo*²³⁵, jednak w języku koreańskim zwroty wskazujące osoby trzecie (*ji-ching-eo*) są istotne, ponieważ w Korei rzadko używane są zaimki lub imiona w odniesieniu do kogoś. W większości przypadków *ho-ching-eo* i *ji-ching-eo* odnoszą się do takiej samej formy, więc gdy nie jest konieczne rozróżnienie, zazwyczaj jest używane *ho-ching-eo* (Chae 2018: 9).

Wiedza o formach adresatywnych, ich znajomość i umiejętność użycia jest bardzo ważna w koreańskim świecie i nie dotyczy tylko zakresu grzeczności. Brak ich znajomości skutkuje niemożnością zrozumienia honoryfikatywności oraz ograniczeniem szans odpowiedniego zachowania werbalnego.

²³¹ Ze względu na zmiany formy rodziny tradycyjnej (kiedyś: rodziny trzypokoleniowe oraz zdominowane przez mężczyznę) we współczesnym społeczeństwie koreańskim, formy adresatywne w rodzinie również się zmieniają (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 2018: 3).

²³² Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 2018: 26.

²³³ Zapis w alfabecie koreańskim: 호칭어.

²³⁴ Zapis w alfabecie koreańskim: 지칭어.

²³⁵ Te dwa terminy (*ho-ching-eo* i *ji-ching-eo*) łącznie nazywa się *ching-ho* (칭호) (Choi 2014: 50).

W języku koreańskim tytuły grzecznościowe występują w formie przyrostków grzecznościowych (inaczej sufiksów honoryfikatywnych) i mogą być dołączane do nazwisk, imion, a także tytułów zawodowych.

4.2. Rodzaje koreańskich form adresatywnych

Język koreański jest pod względem systemu adresatywnego bardzo skomplikowany i zróżnicowany, a wielu badaczy klasyfikuje składniki tego systemu na różne sposoby. Różni koreańscy językoznawcy prowadzili badania i próbowali sklasyfikować rodzaje form adresatywnych (np. Park 1989; Lee 1994; Lee 2002; Yang 2009; Son 2010). Zasadniczo opierali je na badaniach anglojęzycznych (np. Brown, Gilman 1960; Brown, Ford 1961; Braun 1988). Na ich podstawie²³⁶ koreańscy naukowcy zdefiniowali rodzaje koreańskich form adresatywnych, wydzielając: formy zaimkowe, formy rzeczownikowe, formy sufiksalne (Yang 2009: 33). Yang Young-Hee pogrupowała bardziej szczegółowo rodzaje form adresatywnych (Yang 2009: 34) w następujący sposób:

1. *myeong-sa-hyeong*²³⁷: forma rzeczownikowa

1.1. *i-leum ho-ching-eo*²³⁸: forma adresatywna imion i nazwisk

1.2. *jig-ham ho-ching-eo*²³⁹: forma adresatywna w środowiskach zawodowych

1.3. *tong-ching-jeog ho-ching-eo*²⁴⁰: forma adresatywna społeczna²⁴¹

2. *dae-myeong-sa-hyeong*²⁴²: forma zaimkowa

3. *jeob-sa-hyeong*²⁴³: forma afiksalna²⁴⁴

Nie ma wśród nich „form adresatywnych pokrewieństwa”²⁴⁵, ponieważ system form pokrewieństwa w Korei jest bardzo złożony i rozwinięty. Yang Young-Hee proponowała

---

²³⁶ Zwłaszcza badanie Brauna pt. *Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures* (1988 r.).

²³⁷ Zapis w alfabecie koreańskim 명사형. *Myeong-sa* oznacza ‘rzeczownik’, *hyung* oznacza ‘typ’ lub ‘styl’.

²³⁸ Zapis w alfabecie koreańskim 이름 호칭어.

²³⁹ Zapis w alfabecie koreańskim ‘직함 호칭어’.

²⁴⁰ Zapis w alfabecie koreańskim ‘통칭적 호칭어’.

²⁴¹ Oznacza formy adresatywne, które mogą być użyte do osób niemających określonej pozycji społecznej w ramach systemu społecznego.

²⁴² Zapis w alfabecie koreańskim 대명사형. *Dae-myeong-sa* oznacza ‘zaimek’.

²⁴³ Zapis w alfabecie koreańskim 접사형. *Jeob-sa* oznacza ‘afiks’.

²⁴⁴ W tym rodzaju formy adresatywnej afiks pojawia się po rzeczowniku.

²⁴⁵ *Chin-jog ho-ching-eo*. Zapis w alfabecie koreańskim 친족 호칭어.

oddzielne klasyfikowanie rodzinnych form adresatywnych (Yang 2009: 34-35), podobnie zresztą jak wielu innych badaczy w Korei.

4.2.1. Formy rzeczownikowe

i-reum hoching-eo jako forma adresatywna imion i nazwisk

Formy adresatywne tej grupy dodawane są po imieniu²⁴⁶. Najbardziej podstawową formą jest partykuła ***-a/-ya*** pełniąca funkcję wołacza. Kiedy imię kończy się na spółgłoskę, po imieniu można dodać ***-a***. Pokażmy to przykładowo na polskim imieniu Karol, zapisywanym sposobem koreańskim sylabicznie *Ka-rol*. Jeżeli chcemy się zwrócić do kogoś *Karolu*, po koreańsku musimy dodać cząstkę ***-a***: *Ka-rol-a* (카롤아). Natomiast gdy imię zakończone jest samogłoską, wówczas po imieniu można dodać ***-ya***. Przykładem jest polskie imię Karolina, zapisywane sylabicznie systemem koreańskim *Ka-rol-li-na*. Jeżeli chcemy się zwrócić do właścicielki tego imienia wołaczem: *Karolino*, po koreańsku mówimy *Ka-rol-li-na-ya* (카롤리나야). Formy adresatywnej jako wołacza (w formie wołacza) można używać do kolegi (czyli do osoby w tym samym wieku) lub do osoby młodszej mającej niższe stanowisko, kiedy oboje rozmówcy pozostają w bardzo bliskiej relacji. Jeśli ktoś zwraca się do kogoś w tej formie, raczej nie używa grzeczniejszego sufiksu (czyli użyta zostaje forma krótsza: *agrzeczna*). Dlatego ta forma najczęściej stosowana jest przez rodziców w stosunku do dzieci.

jig-ham ho-ching-eo jako forma adresatywna w środowiskach zawodowych

Z powodu zasady unikania używania imion, ta grupa form adresatywnych jest bardzo często stosowana w stosunkach międzyludzkich Koreańczyków. Wyraz *jig-ham* można przetłumaczyć na język polski jako ‘tytuł w środowiskach zawodowych’, ewentualnie też jako ‘tytuł zawodowy’ lub ‘tytuł stanowiska’, choć w Korei jest to trochę bardziej kompleksowe pojęcie, gdyż w społeczeństwie koreańskim forma ta jest często używana w rozmowach między dwojgiem dorosłych ludzi. Można jej używać przez dołączenie honoryfikatywnego sufiksu ***-nim*** do prawie wszystkich nazw zawodowych. Można ją porównać z polskim połączeniem *pani/pan* + nazwa zawodowa. W języku polskim te nazwy dzielą się na trzy grupy:

---

²⁴⁶ Koreański jest językiem postpozycyjnym.

- 1) nazwy stanowisk: panie ministrze, panie ambasadorze, panie prokuratorze;
- 2) nazwy stopni: panie pułkowniku, panie admirale, pani profesor;
- 3) nazwy funkcji: panie rektorze, pani dziekan, pani kierownik (Marcjanik 2007: 45).

Polacy jednak takiej formy używają tylko w sytuacji oficjalnej lub wtedy, gdy znają funkcję, stanowisko danej osoby, ale nie są z tą osobą w żadnej bliższej relacji, jeżeli zaś się znają i są z sobą w bardziej zażyłych stosunkach, a sytuacja nie jest oficjalna, mogą zwracać się *per ty* lub użyć innych form mniej lub bardziej poufalitych. W Korei wszak jest to niemożliwe ze względu na ograniczenie używania wyrażenia ‘ty’, nawet wśród rozmówców będących w zażyłości. Poza tym z powodu braku neutralnego zwrotu 3-osobowego ‘pani/pan’ jak w języku polskim, to właśnie opisywana forma adresatywna ze środowisk zawodowych jest szeroko stosowana również w innych sytuacjach. Strukturę tę stosuje się czasami, nie używając nazwy prawdziwego zawodu danej osoby – np. Koreańczycy często zwracają się do pracowników sklepu *panie szefie*, kiedy ta osoba wygląda na starszą. W tym przypadku nie jest ważne, czy dana osoba naprawdę jest szefem. W języku polskim taka sytuacja miała miejsce w okresie socrealizmu, kiedy do ekspedientek w sklepie, kelnerek itp. mówiono „szefowo” lub „pani kierowniczo” – dziś spotykane jest to bardzo rzadko i raczej u osób starszego pokolenia (szczególnie mężczyzn).

Z tego powodu relacje między Koreańczykami a Polakami są często skomplikowane i trudne do ustalenia. Na przykład Polak, mając sąsiada, który jest 15 lat starszy od niego i pracuje jako prezes spółki czy firmy, może zwracać się do niego po imieniu, jeśli mają dobry kontakt. Koreańczycy w takiej sytuacji zwracaliby się do takiego sąsiada *panie prezesie* i raczej nie ma możliwości, by stało się inaczej, ponieważ w Korei osoby o 15 lat starszej absolutnie nie wypada nazwać kolegą. Taka przyjacielska prywatna relacja między Koreańczykiem a Polakiem jest zależna od języka, w którym się porozumiewają. Jeśli rozmawiają w języku polskim, mogą się kolegować – także językowo, natomiast jeśli rozmawialiby po koreańsku, nie mogliby uniknąć hierarchicznego ustrukturywania.

tong-ching-jeog ho-ching-eo jako społeczna forma adresatywna

Ranga społeczna (wiek lub stanowisko zawodowe) jest w społeczeństwie koreańskim ważna, więc trudności sprawia komunikowanie się bez tych informacji. Z tego powodu w komunikacji koreańskiej mogą rodzić się konflikty spowodowane zwracaniem się do obcych, ponieważ nieznanie informacji dotyczących wieku lub stanowiska, powoduje trudności w grzecznym zachowaniu w takiej sytuacji. Mimo iż można używać takich zwrotów jak: *jeo-gi-*

yo lub *sil-lye-hab-ni-da*²⁴⁷, co można przetłumaczyć jako ‘proszę’ i ‘przepraszam’ (w znaczeniu angielskiego *excuse me*), to jednak nie są to formy często stosowane, gdyż są niezbyt odpowiednie w stosunku do osób, które wyglądają na wiele starsze.

Jeżeli odbiorcy komunikatu, interlokutorzy wyglądają na o wiele starszych od nadawcy, a nie mają wyraźnej relacji z nadawcą lub odpowiedniej w relacjach z nadawcą formy adresatywnej (tj. mama, tata, profesor, imię itp.), Koreańczycy używają specjalnej formy:

1) a. *a-jeo-ssi*: w języku koreańskim oznacza ‘dorosły mężczyzna’.

b. *a-jum-ma*: w języku koreańskim oznacza ‘dorosła kobieta’

c. *hal-meo-ni*: w języku koreańskim oznacza ‘babcia’.

d. *hal-a-beo-ji* : w języku koreańskim oznacza ‘dziadek’.

e. *eo-reu-sin*: w języku koreańskim oznacza ‘pani/an w starszym wieku’.

***a-jeo-ssi* albo *a-jum-ma* (아저씨/아줌마)**

Bardzo często te formy są stosowane w relacjach między sąsiadami albo w innych sytuacjach, w których nie mamy wiarygodnej informacji o wieku odbiorcy (na przykład na ulicy, kiedy chcemy zapytać o drogę). Jednak wyrażenia te nie wyrażają pełnego szacunku wobec starszych obcych osób. Nawet niektórzy ludzie mogą czuć się urażeni, kiedy usłyszą wobec siebie taką formę, bo obie te formy sugerują odbiorcy, że jest starszy od nadawcy. W języku polskim można by tłumaczyć je jako *wujek* lub *wujaszek*, *ciocia*.

***hal-meo-ni* albo *hal-a-beo-ji* (할머니/할아버지)**

Hal-meo-ni albo *hal-a-beo-ji* to kolejne formy obrazujące koreańską kolektywną mentalność. Mimo że ktoś nie należy do faktycznej czyjejś (nadawcy) rodziny, to jednak koreańska kultura pozwala mówić *babcia* albo *dziadek* do obcej starszej osoby. Podobnie można nazywać *starszym bratem* albo *starszą siostrą* starszego kolegę albo koleżankę. Formy tej używa się w sytuacjach, gdy na ulicy, w autobusie lub w innym publicznym miejscu spotykamy obcą, starszą osobę i chcemy się do niej zwrócić np. zdaniem *proszę, niech pan tu usiądzie* – wtedy *eo-reu-sin* można zastosować zamiast *pan*. Jest to zaimek bardzo grzeczny, ale nie na tyle, by używać go wobec osób, które mają swój oczywisty tytuł honorowy.

---

²⁴⁷ Zapis w alfabecie koreańskim 거기요’ i ‘실례합니다. Drugie wyrażenie jest bardziej grzeczne niż pierwsze. Są to zwroty często używane przy rozpoczynaniu pytania. Jednak wyrażenia te mogą być trudne w użyciu w zależności od sytuacji. Odbiorcy mogą je bowiem odczuwać jako zachowanie niegrzeczne lub zbyt dystansowe.

eo-reu-sin (어르신)

Ta forma ma swoje specjalne uwarunkowania. Jest najbardziej honoryfikatywnym zaimkiem, mimo iż jest to forma nieoficjalna. Można ją stosować w miejscu poprzednich tytułów *babcia* albo *dziadek* wobec obcych starszych osób.

inne

Oprócz już omówionych form, bywają i inne, ograniczone sytuacyjnie. W restauracji niektórzy Koreańczycy używają specjalnej formy wobec kelnerek: *studentko*, *starsza siostra* lub *ciociu*, a do kelnera *studencie*, *starszy bracie* lub *wujku*²⁴⁸. Ostatnio słowa *wujek*, *ciocia* i *siostra* stały się charakterystycznymi określeniami dla pracowników sfery usługowej. Nazw *ciocia*, *siostra* używa się niezależnie od tego, czy odbiorca jest starszy czy młodszy od nadawcy. Nie ma znaczenia, ile nadawca ma lat, wyrażenia *ciocia* można użyć, gdy traktujemy odbiorczynię jako kobietę w średnim wieku (Chae 2018: 19).

4.2.2. Formy zaimkowe

Formy drugoosobowe

W większości języków zaimek drugoosobowy istnieje jako forma neutralna albo grzecznościowa:

Tabela 12. Dwie formy zaimka drugoosobowego w różnych językach

Język	Forma neutralna	Forma grzecznościowa
polski	ty	pan, pani, państwo
niemiecki	<i>du</i>	<i>Sie</i>
rosyjski	<i>ты</i> [ty]	<i>вы</i> [wy]
włoski	<i>tu</i>	<i>Lei</i>
francuski	<i>tu</i>	<i>Vous</i>

Takie rozróżnienia miał kiedyś język angielski – istniała w nim również grzecznościowa forma *thou*. Obecnie jednak w języku angielskim używa się zaimka drugoosobowego *you*. To oznacza zarówno ‘ty’, jak i ‘wy’, a także ‘pan, pani, państwo’ w języku polskim. Angielskie

²⁴⁸ Nie ma dokładnych reguł użycia tych wyrażen, klient sam decyduje o wieku lub sytuacji dialogu. Bez względu na płeć stosuje się także zawołania *pani szefowo/panie szefie*. W tym przypadku nie ma znaczenia, o czym już pisałem, czy dana osoba naprawdę funkcjonuje jako szef.

zdanie *Is this your apple?* można przetłumaczyć na język polski – *czy to jest twoje jabłko?* albo *czy to jest wasze jabłko?* lub *czy to jest pani/pana jabłko?* oraz *czy to jest państwa jabłko?*

Zaimek drugoosobowy ‘ty’ w języku koreańskim ma różne formy: *neo*, *jane*, *dangsin*, *geudae* itp. Rodzaj zaimka zależy od stanowiska oraz wieku słuchacza. Natomiast w grzeczności koreańskiej zaimek drugoosobowy nie ma oczywistego zastosowania, jego zakres jest ograniczony. W większości przypadków trzeba używać form rzeczowników (np. tytuł zawodowy) zamiast zaimka (Lee, Lee, Chae 2008: 233). Po raz kolejny należy przytoczyć tu zdanie wielu badaczy, iż koreańskie formy drugoosobowe w grzeczności są bardzo skomplikowane i powodują różne nieporozumienia.

neo (너)

Zaimek *neo* jest zaimkiem o najniższym poziomie okazywania szacunku (najbardziej poufały), którego można używać w równorzędnych relacjach, w nieoficjalnej sytuacji – w relacji między kolegami w tym samym wieku albo wobec osoby młodszej. W liceum, gimnazjum albo w szkole podstawowej w Korei nauczyciele mówią *neo* do uczniów właśnie w sytuacjach nieoficjalnych. Natomiast jeżeli ta forma zostaje użyta w warunkach konfliktowych (Huszczka 2006: 142) lub w nieodpowiednich okolicznościach, to można ją uznać za obraźliwą. Pozostałe zaimki drugoosobowe w języku koreańskim są stopniowo coraz grzeczniejszymi formami wyrażania szacunku.

ja-ne (자네)

Jane to m.in. sposób zwracania się na uczelniach profesorów do swoich studentów. W Korei nauczyciele w szkołach średnich zazwyczaj zwracają się do uczniów *neo* jako ty. Natomiast profesorowie używają formy *jane*, co sugeruje, że studenci osiągnęli już pewien wiek i zasługują na większy szacunek, jednak nie oznacza to „ogólnego” szacunku (który przynależny jest dla starszych). Można używać tej formy tylko w stosunku do młodszej osoby, ponieważ w tym wyrażeniu nadawca pokazuje, że ma wyższą rangę społeczną niż odbiorca. Mimo tego że forma *jane* jest grzeczniejsza niż *neo*, nie można używać jej zatem wobec osoby obcej, ponieważ w tym przypadku może zostać odebrana jako niegrzeczna (Huszczka 2006: 142).

I w polskim systemie grzeczności „edukacyjnej” jest wyraźna granica między zwracaniem się nauczycieli do uczniów szkół średnich (mówienie na ty) a zwracaniem się

wykładowców do studentów na uczelniach, gdzie powszechnie obowiązujące jest używanie struktur „pani/ pan”.

dang-sin (당신)

Dang-sin jest zaimkiem, którego użycie jest najbardziej subtelne, zawiera najwięcej niuansów wśród zaimków drugoosobowych. Z tego powodu mimo, że *dang-sin* jest odbierane przez Koreańczyków jako grzeczniejsza forma od *neo* lub *ja-ne*, to jednak może prowadzić do nieporozumień między rozmówcami w zależności od sytuacji.

We współczesnym społeczeństwie koreańskim *dang-sin* stosuje się „bezpiecznie” w małżeństwie ²⁴⁹. Można także stosować go wobec nieokreślonych czytelników lub nieokreślonej publiczności w reklamie albo w tytułach książek, piosenek.

- 1) a. Złagodźmy twoje (*dang-sin*) kłopoty (reklama w gazecie)
  - b. Jakie są twoje (*dang-sin*) umiejętności koreańskie? (tytuł książki)
- (Lee, Lee, Chae 2008: 234)

Natomiast w zwykłej rozmowie użycie *dang-sin* może spowodować dyskomfort odbiorcy lub sprawić, że będzie się czuł urażony, a to z kolei może wywołać kłótnię. Ten zaimek może także być użyty już podczas kłótni celowo, żeby obrazić przeciwnika. Podczas policyjnego przesłuchania, policjanci także mają prawo do użycia formy *dang-sin*.

- 2) a. Dlaczego do mnie mówisz *dang-sin*?
- b. Po raz pierwszy widzę człowieka jak *dang-sin*²⁵⁰.

Oprócz takich zastosowań, *dang-sin* może być użyte jako grzeczna forma ‘swój’ o osobie, która ma wyższe stanowisko lub status. Na przykład ‘mój dziadek lubił swoją książkę’, w tym zdaniu zaimek *dang-sin* pokazuje szacunek nadawcy wobec dziadka.

geu-dae (그대)

Geu-dae jest grzecznym zaimkiem, który jednak wyraża dużą poufałość, zażyłość nadawcy wobec odbiorcy, dlatego jeżeli rozmówcy nie mają aż tak bliskich stosunków

²⁴⁹ *Dang-sin* zazwyczaj jest używany w relacji między małżonkami w średnim i dojrzałym wieku, lecz małżeństwa w młodym wieku częściej używają zaimka *jagi* (Huszcza, 2006: 141).

²⁵⁰ Po raz pierwszy widzę człowieka takiego jak ty.

odbiorca może odczuwać dyskomfort. *Geu-dae* pojawia się w relacjach miłosnych, ponieważ wyraz ten wywołuje wrażenie, jak gdyby rycerz mówił do swojej damy. Z tego powodu używany jest raczej w języku literackim (Huszcza, 2006: 141) lub w piosenkach.

ja-gi (자기)

Jest to zaimek rekurencyjny trzeciej osoby, natomiast we współczesnym społeczeństwie koreańskim często jest używany jako zaimek drugoosobowy w relacji miłosnej²⁵¹, a gdy nadawca jest kobietą, może stosować go jako formę adresatywną wzajemnego szacunku, gdy odnosi się do bliskiego przyjaciela lub znajomego w pracy, z którym łączy ją niezwykła przyjaźń lub przywiązanie. Zaimek nie jest używany wśród starszego pokolenia, więc niektórzy lingwiści w Korei sprzeciwiają się włączeniu go do zaimków drugiej osoby.

4.2.3. Formy afiksalne

W języku koreańskim zazwyczaj afiks występuje w postpozycji (jako sufiks²⁵²).

-ssi (-씨)

Jednym z sufiksów jest *-ssi*, dodaje się go po imieniu i nazwisku. Mimo takiej samej formy graficznej i brzmieniowej, Koreańczycy inaczej odbierają go, kiedy jest dodawany po pełnym imieniu i nazwisku, a inaczej, kiedy jest dołączony do samego imienia czy do samego nazwiska. Jeżeli pojawia się po pełnej nazwie (imię + nazwisko) jak np. *Kim Chul Soo-ssi*, to w tym przypadku *-ssi* odgrywa rolę grzeczniejszego nazwania w równej relacji. Forma ta jest stosowana w relacjach wymagających szacunku w rozsądnym dystansie. W koreańskich stosunkach społecznych sufiks *-ssi* uważany jest za najbardziej neutralną formę (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 2018: 36). Najczęściej możemy usłyszeć go w miejscach publicznych: w banku lub w urzędzie (Lee, Lee, Chae 2008: 241). Kiedy *-ssi* występuje tylko po imieniu jak *Chul Soo-ssi*, to jest to mniej formalne od całej formy z imieniem i nazwiskiem. Te dwie formy są często stosowane w relacjach osób o podobnym stanowisku lub gdy osoba o wyższym stanowisku zwraca się do kogoś o niższym stanowisku. Natomiast *-ssi* występujące tylko po nazwisku jak *Kim-ssi*, nie jest zbyt uprzejmą formą adresatywną. Nie jest to „forma niegrzeczna”, ale podkreśla, że to nadawca ma wyższe stanowisko niż

²⁵¹ Między młodymi małżonkami, zakochanymi (Huszcza 2006: 141).

²⁵² Język koreański można zaliczyć do grupy języków postpozycyjnych.

odbiorca (Lee, Lee, Chae 2008: 243). Sufiks *-ssi* pełni podobną funkcję jak „pani, pan” w języku polskim (Huszcza 2006: 142).

-nim (-님)

To sufiks bardzo często używany w formach adresatywnych. Występuje nie tylko po imieniu i nazwisku, lecz także po tytule zawodowym lub zwykłym rzeczowniku, zmieniając go w grzecznościową formę. Tworzy bardziej grzeczne formy niż *-ssi*. Tytuł zawodowy połączony z honoryfikatywnym przyrostkiem *-nim* bardzo często jest używany w koreańskich tytułach i zwrotach honorowych. Stosuje się go, by bardzo grzecznie zwrócić się do danej osoby wykonującej jakiś zawód. Jest również powszechnie stosowany w branży usługowej wobec klientów. Jego zakres użycia można podzielić na dwie grupy ze względu na adresata. Pierwsza grupa tworzy tytuły rodzinne, druga zawodowe:

1. *hyeong-nim*, *nu-nim*, *eomeo-nim*, *abeo-nim* itp. – jeśli w koreańskiej rodzinie jedno z rodzeństwa przekroczy 30. rok życia albo jeśli między rodzeństwem istnieje duża różnica wieku, zazwyczaj nie mówią oni do siebie zwykłym zwrotem: „starszy brat” albo „starsza siostra”, a dodają do zwrotu jeszcze większą porcję szacunku poprzez dodanie sufiksu *-nim*. Kiedy synowa zwraca się do teścia lub teściowej, także dodaje *nim* po słowie „matka”, „ojciec”. Czasami, pisząc list do swoich rodziców, także należy użyć tej formy.

2. *gyo-su-nim*, *seon-saeng-nim*, *sa-jang-nim* itp. – sytuacja, w której jeszcze częściej używany jest przyrostek *-nim*. Prawie wszystkie nazwy zawodów można honoryfikować w języku koreańskim. Sposób użycia *-nim* po tytule zawodowym jest bardziej dowolny niż po tytułach rodzinnych. Można powiedzieć, że przyrostek *-nim* to najważniejsza cecha w tytułach i zwrotach honorowych w języku koreańskim, np. w koreańskim szpitalu pacjent mówi do lekarza *ui-sa- seon-saeng-nim*, czyli Pani Doktor /Panie Doktorze.

Użycie *-nim* po tytułach zawodowych odgrywa podobną rolę jak zastosowanie ‘pan/pani’ w języku polskim przed nazwami zawodów²⁵³.

-gun (-군)

Gdy odbiorca jest młodszym mężczyzną, a relacja między rozmówcami nie jest jeszcze wystarczająco zażyła, można dodać cząstkę *-gun* po imieniu. Ta forma pochodzi z języka

²⁵³ W języku koreańskim także ma zastosowanie przy tytule naukowym, szkolnym, lekarskim, wojskowym, policyjnym, stanowiskach we władzy państwowej wykonawczej i ustawodawczej itp. (Łaziński 2013: 24).

chińskiego 君, język japoński też ma element o podobnej funkcji. W języku koreańskim bardzo rzadko używa się *-gun* po nazwisku (w tym przypadku odbiorca może poczuć się urażony), natomiast w języku japońskim zazwyczaj używa się go właśnie z nazwiskiem.

-yang (-양)

Ten sufiks dodawany jest po imieniu lub imieniu i nazwisku kobiety, która jeszcze jest panną. To wyrażenie ma funkcję wywyższającą i jest używane przez osoby mające wyższą rangę społeczną (szczególnie z uwagi na wiek) wobec młodszych kobiet. Forma może być też obrażająca jeśli pojawia się po nazwisku. W języku japońskim istnieje podobna forma *-chan* (ちゃん), która wszak wyraża poufałość. Koreański wyraz *-yang* nie jest wyrazem bliskości.

-daeg (-दै)

Jest to forma adresatywna okazywania szacunku wobec kobiet. Według słownika Narodowego Instytutu Języka Koreańskiego *-daeg* ma dwa znaczenia²⁵⁴:

1. Po kilku rzeczownikach sufiks, który dodaje znaczenie „żona”.
2. Po większości rzeczowników, reprezentujących nazwę miejscowości, sufiks dodaje znaczenie „kobieta, która wyszła za mąż i pochodzi z innej miejscowości”.

Ilustracją pierwszego przypadku jest forma Piotr-*daeg* wobec kobiety, która ma męża o imieniu ‘Piotr’. Przypadek drugi obrazuje sytuacja, kiedy kobieta pochodzi z Seulu i wyszła za człowieka z innego miasta, po czym przeprowadziła się do miasta męża. W tym przypadku sąsiedzi w tym mieście mogą mówić o niej *Seul-daeg*.

-ne (-네)

Ta częstka stosowana jest wobec osób, które mają dziecko. Zwykle używana jest przez osoby w związkach małżeńskich. Dodawana jest po imieniu dziecka, na przykład kiedy dziecko ma na imię Łukasz czy Hania, to wówczas można zwracać się do jego rodziców ‘Łukasz-*ne*’ (rodzicu Łukasza), ‘Hanie-*ne*’ (rodzicu Hani). We współczesnym społeczeństwie koreańskim często stosuje się ‘imię dziecka-mama’ (Łukasza/Łukaszowa mama, Hani/Hanina mama) lub ‘imię dziecka-tata’ (Łukasza/Łukaszowy tata, Hani/Haniny tata).

²⁵⁴ Wielki słownik standardowy języka koreańskiego (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego), *-daeg*, <https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do> (dostęp: 14.02.2020).

W Korei Południowej po urodzeniu dziecka częściej zwracamy się do jego rodziców takimi formami niż przy użyciu ich prawdziwego imienia.

Badania nad koreańskimi formami adresatywnymi trwają do dziś i wielu naukowców próbuje ułożyć system na swój własny sposób. Narodowy Instytut Języka Koreańskiego także pracuje nad wyjaśnieniem złożonego systemu form adresatywnych w języku koreańskim²⁵⁵, przedstawiając np. rodzaje koreańskich form adresatywnych wg Son Chun-seop jako rezultaty najnowszych badań (Son 2010: 102, za: NIJKK 2018: 26):

1. Forma adresatywna ogólna

1.1. Forma ‘rzeczownik + sufiks (ang. *circumfix*) lub zależny rzeczownik

1.1.1. Forma ‘rzeczownik + *nim*’

1.1.2. Forma ‘rzeczownik + *ssi*’

1.1.3. Forma ‘rzeczownik + *kun/yang*’

1.1.4. Forma ‘rzeczownik (nazwa miejsca) + *daeg*’

1.1.5. Forma ‘rzeczownik (imię dziecka) + *ne*’

1.2. Forma ‘rzeczownik’

1.2.1. Forma ‘imię/nazwisko’:

1.2.2. Forma ‘imię/nazwisko/imię i nazwisko + tytuł zawodowy’

1.2.3. Forma ‘imię dziecka + nazwa pokrewieństwa’

1.2.4. Forma ‘nazwa pokrewieństwa’

1.3. Forma ‘Zaimek’

1.3.1. *neo, dang-sin, ja-gi, ja-nae* itp.

2. Forma ‘nazwy pokrewieństwa’ (rzeczownik)

2.1. Forma linii prostej pokrewieństwa

2.2. Forma linii bocznej pokrewieństwa

2.3. Forma linii bocznej powinowactwa

Ze względu na zmiany w środowisku społecznym w Korei Południowej formy adresatywne, które były używane w dużych rodzinnych zespołach, coraz rzadziej są używane. Ponadto można zaryzykować twierdzenie, że we współczesnym społeczeństwie kontakt z

---

²⁵⁵ W 2018 roku Koreański Instytut Narodowy opublikował raport pt. *Badania polityki językowej dla komunikacji społecznej – koncentrowanie się na grzeczności językowej* dotyczący twierdzeń i całkowanie różnych teorii na temat form adresatywnych w języku koreańskim.

ludźmi poza rodziną jest częstszy niż z członkami rodziny. Forma adresatywna pokrewieństwa wypełnia brak form adresatywnych ogólnych – oznacza to, że w koreańskim społeczeństwie brakuje ogólnej formy adresatywnej (jak np. „pani/pan” w języku polskim) oraz relacja między Koreańczykami ma charakter pionowy (np. nie można zwracać się do starszej znajomej per ty), co utrudnia znalezienie właściwych form, gdy komunikujemy się z osobą spoza rodziny. W tym przypadku zastępują te braki formy adresatywne pokrewieństwa, takie jak „starszy brat, starsza siostra, ciocia, wujek, babcia, dziadek itp.” (Chae 2018: 18).

4.3. System adresatywny w koreańskiej firmie

Ze względu na cechy koreańskiego społeczeństwa i koreańskiej kultury, w których ważne są relacje hierarchiczne, w koreańskich firmach istnieją bardzo odmienne stanowiska w porównaniu do firm europejskich. Jeśli pracownik koreańskiej firmy nie jest biegły w rozumieniu form adresatywnych, może wywołać różne problemy, ponieważ nie zrozumie decyzji korporacyjnych i struktur komunikacyjnych.. Poznanie systemu adresatywnego jest kluczem do zrozumienia kultury i zasad funkcjonowania firmy koreańskiej. W Polsce formy adresatywne używane w środowiskach zawodowych można podzielić na trzy kategorie: stanowisko, stopień, funkcja (Marcjanik 2007: 45). Aby dobrze poznać system adresatywny w koreańskiej firmie, warto spojrzeć na odniesienie do wskazanych terminów w języku polskim. Najpierw przytoczymy słownikowe definicje tych kategorii:

1. Stanowisko:

1a. jakie ktoś zajmuje lub na jakim pracuje, to jego miejsce w hierarchii zawodowej lub służbowej i związane z nim określone obowiązki i korzyści (ISJP II 2000: 679)

2a. miejsce czyjejs pracy; miejsce przeznaczone do wykonywania jakiejś czynności. pozycja w hierarchii zawodowej, służbowej; posada (NSJP 2002: 954)

2. Stopień:

1a. czyjs stopień naukowy, wojskowy itp. to pozycja tej osoby w pewnej hierarchii zawodowej lub służbowej (ISJP II 2000: 693)

2a. każdy ze szczebli w hierarchii urzędniczej, społecznej itp; S. naukowy, S. generała. Uzyskać s.doktora (NSJP 2002: 961)

3a. szczebel w hierarchii urzędniczej, społecznej, wojskowej, naukowej itp.; stanowisko, godność; szczebel w klasyfikacji czegoś: stopień naukowy, wojskowy. Awansować na wyższy

stopień. Zagrożenie powodziowe drugiego stopnia, Szkoła stopnia podstawowego, średniego (SWJP II 2001:359)

3. Funkcja:

1a. czyjaś funkcja to stanowisko tej osoby lub obowiązki, które ona spełnia (ISJP I 2000: 424)

2a. stanowisko, praca obowiązek: otrzymać funkcję skarnika (NSJP 2002: 214)

W języku koreańskim istnieją trzy podobne terminy związane z pozycją człowieka, które mają odbicie w formach adresatywnych w koreańskiej formie – mają one jednak inny charakter oraz uzus niż przytoczone polskie. Terminy, o których mowa, są następująco zdefiniowane w koreańskim słowniku²⁵⁶:

1. *jig-geub*:

1a. Standard podziału stanowisk związanych z podobnymi rodzajami pracy i obowiązkami.

2a. Najniższa pozycja w klasyfikacji stanowisk związanych z podobnymi rodzajami pracy i przydziałem obowiązków (KNKLD 1987: 1836).

2. *jig-wi*:

1a. Pozycja społeczna i administracyjna w pracy;

2a. Pozycja w pracy (KNKLD 1987: 1838)

3. *jig-chaeg*:

1a. Odpowiedzialność w pracy (KNKLD 1987: 1839)

Niestety, nie mają one wyrazistego znaczenia i trudno je zrozumieć tylko za pośrednictwem definicji słownikowych, a odgrywają one bardzo ważną rolę w systemie adresatywnym koreańskich firm. Ponadto w koreańskich firmach często miesza się ich użycia, co prowadzi do problemów ze zrozumieniem systemu. Koreańscy badacze kontynuują dociekania, aby właściwie zdefiniować owe pojęcia (KUF 2018: 4). Park Joon-Woo (2011) podał ich definicje oraz funkcje w tabeli (Park 2011: 35):

---

²⁵⁶ Wielki słownik standardowy języka koreańskiego (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego), <https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do> (dostęp: 14.02.2020).

Tabela 13. Definicje i funkcje form adresatywnych koreańskich w środowiskach zawodowych

Termin	Definicja	Funkcja
<i>jig-geub</i> (직급)	Struktura w celu sklasyfikowania pracowników o podobnych obowiązkach	Kryteria rekompensaty
<i>jig-wi</i> (직위)	Struktura obowiązków, którą można przypisać członkowi organizacji	Używane jako forma adresatywna do stanowiska i stopnia pracy
<i>jig-chaeg</i> (직책)	Struktura władzy i odpowiedzialności w związku z funkcją pracy	Nazwa tytułu przypisanego do roli w pracy

jig-geub (직급)

Pierwszy termin *jig-geub* to podstawowa struktura zarządzania organizacją (Park 2011: 31). ‘System stanowisk’ można przetłumaczyć po koreańsku na *jig-geub-che-gye*, czyli ‘system *jig-geub*’. Koreańskie firmy (organizacje) w zasadzie prezentują pozycje stanowisk przez liczby²⁵⁷: 1 *geub* (level 1), 2 *geub* (level 2), 3 *geub* (level 3) itp. W makroskali *jig-geub* jest pojęciem obejmującym *jig-wi*, w mikroskali *jig-geub* jest używane do podziału hierarchicznej relacji w ramach tej samej rangi. W tym sensie można to słowo przetłumaczyć na język polski jako ‘najniższe kryterium podziału pozycji w firmie’.

Kolejne pojęcie *jig-wi* jest definiowane przez Parka jako forma adresatywna *jig-geub*, ogólnie jest używane w znaczeniu ‘stanowisko w pracy’ i ‘stopień w pracy’. W słowniku jest zdefiniowane także jako ‘pozycja w pracy’. Można je przetłumaczyć na język polski jako ‘stanowisko pracy uwarunkowane hierarchicznie’.

Ostatni termin *jig-chaeg* można przetłumaczyć na język polski jako ‘stanowisko w pracy w zależności od funkcji’.

Przykładowy system funkcji i stanowisk koreańskiej firmy przedstawiam na przykładzie Koreańskiego Instytutu Telekomunikacji i Rozrachunków Finansowych.

²⁵⁷ Jest to system używany głównie przez koreańskich urzędników państwowych lub żołnierzy.

Tabela 14. System stanowisk w przykładowej koreańskiej firmie²⁵⁸

<i>jig-wi</i>	<i>jig-geub</i>	<i>jig-chaeg</i>
<i>bu-jang</i>	1 <i>geub</i>	Kierownik działu, dyrektor biura, lider zespołu, członek zespołu itp.
<i>su-suk-bu-bu-jang</i>	1~2 <i>geub</i>	
<i>bu-bu-jang</i>	2~3 <i>geub</i>	
<i>gwa-jang</i>	3~4 <i>geub</i>	lider zespołu, członek zespołu itp.
<i>sa-won</i>	4~6 <i>geub</i>	członek zespołu itp.

Spośród nich *jig-wi* i *jig-chaeg* są zwykle używane jako forma adresatywna czy raczej w formie adresatywnej. *Jig-geub* raczej nie stosuje się jako formy adresatywnej.

W zestawieniu z polskim systemem można to zobrazować następująco: jeśli w polskiej firmie ktoś ma stanowisko „starszy manager”, to jest to jego *jig-wi*. Jeżeli w tym samym czasie przejmuje on nowy projekt, to staje się liderem, więc będzie miał *jig-chaeg* jako ‘lider zespołu (projektu)’. Koreańczycy mogą zwracać się do tej osoby jako *Panie managerze* lub *Panie liderze* w zależności od sytuacji, która dominuje w danym momencie lub w danej przyczynie kontaktu.

Pracownicy w polskiej firmie (lub komunikacji w języku polskim) mogą zmienić sposób zwracania się na per ty, kiedy sytuacja nie jest oficjalna. W firmie w Korei Południowej tylko osoba mająca wyższe stanowisko może mówić do drugiej po imieniu, natomiast osoba mająca niższe stanowisko absolutnie nie może zwracać się po imieniu do osoby z wyższym stanowiskiem, nawet podczas prywatnego aktu komunikacji. Osoby takie zazwyczaj zwracają się do siebie, używając tytułów zawodowych. W rezultacie formy adresatywne w firmie są zdecydowanie bardziej rygorystycznie przestrzegane i bardziej szczegółowo odpowiadają stanowiskom i pozycji.

Z tego powodu dla osób wychowanych i zsocjalizowanych w systemie koreańskim najbardziej skomplikowane jest porozumiewanie się po polsku z osobą mającą wyższe stanowisko. W polskiej kulturze różnice rangi mają o wiele mniejsze znaczenie niż w koreańskiej. W polskich firmach wszyscy mogą zachowywać się wobec siebie jak znajomi w równych relacjach, nawet wobec dyrektora, szefa lub kierownika. Jednak w Korei

²⁵⁸ Koreański Instytut Telekomunikacji i Rozrachunków Finansowych (KUF 2018: 4).

Południowej „szefowie” (tj. szef, dyrektor, kierownik) posiadają potężną władzę. W Polsce, jeśli pracownik przez długi czas pracuje w firmie, ma dobry kontakt z szefem, znają się na stopie prywatnej itp., nie musi zawsze zwracać się do szefa: ‘pani’ lub ‘pan’, może mówić na ‘ty’. W Korei natomiast tego typu zachowanie jest niedopuszczalne.

jig-wi (직위)

W przeszłości w koreańskich firmach panowały ścisłe zasady starszeństwa (*yeon-gong-seo-yeol*²⁵⁹): ktoś, kto dłużej pracował, mógł uzyskać wyższą pozycję w danej firmie. To zjawisko spowodowało rozwój hierarchicznego systemu stanowisk. Tego typu kultura korporacyjna już od dawna istniała w Korei i Japonii. Natomiast w ostatnich latach firmy stworzyły nową swoistą organizację, skoncentrowaną na wydajności pracownika. Wiele koreańskich firm uważa, że tradycyjny system hierarchii prowadzi do nieefektywnej komunikacji między członkami firmy. Dziś różne koreańskie firmy prowadzą badania w celu znalezienia systemów adresatywnych sprzyjających wydajności (Park 2011: 30-31).

Istnieje wiele rodzajów form adresatywnych w zależności od rodzaju i wielkości firmy w Korei Południowej²⁶⁰, natomiast w niniejszej pracy staram się pokazać 5 ogólnych (tradycyjnych) nazw stanowisk w korporacji koreańskiej: *sa-won*, *dae-li*, *gwa-jang*, *cha-jang*, *bu-jang* (Park 2011: 38).

Tabela 15. Ogólny system stanowisk w koreańskiej firmie²⁶¹

Nazwa stanowiska według hierarchii	Czas awansowania na następne stanowisko ²⁶² w latach	Odpowiednik w języku angielskim ²⁶³	Opis
사원 <i>sa-won</i>	4,1	<i>Staff</i>	Pierwsza ranga pełnoetatowego pracownika w koreańskiej firmie.

²⁵⁹ Zapis w alfabecie koreańskim 연공서열.

²⁶⁰ Systemy firm usługowych, finansowych i produkcyjnych są odmienne i mogą mieć różne układy w tej samej grupie stanowisk.

²⁶¹ Każda firma ma inny zakres działania, inną nazwę, a nawet strukturę, ale ogólnie jest to rozumiane jako „typowa struktura koreańskiej firmy”.

²⁶² KEF 2014: 2.

²⁶³ Stanowiska w koreańskich firmach są również problematyczne w języku angielskim. Nie ma dokładnej zasady tłumaczenia, a każdy proponuje swoje odpowiedniki.

대리 <i>dae-ri</i>	4,1	<i>Assistant Manager</i>	Powyżej pierwszej rangi, pracownik, który wykonuje pracę samodzielnie.
과장 <i>gwa-jang</i>	4,8	<i>Manager</i>	Osoba, która może pracować jako lider zespołu. Pierwsze stanowisko na średnim szczeblu.
차장 <i>cha-jang</i>	4,9	<i>General Manager/ Deputy General Manager</i>	Osoba, która może pełnić funkcję zastępcy kierownika, tuż poniżej dyrekcji.
부장 <i>bu-jang</i>	4,2 do dyrekcji	<i>General Manager</i>	Osoba, która może pełnić funkcję kierownika, tuż poniżej dyrekcji.

W tabeli zostały wymienione stanowiska w kolejności od najmłodszych stażem pracowników do menedżerów średniego szczebla. Istnieje jeszcze wyższy szczebel (dyrekcja), który może się różnić w zależności od firmy. Polacy pracujący w koreańskich firmach są często zdezorientowani złożonym systemem statusu koreańskiego. Tłumacze pracujący w firmie, działający na granicy między dwoma krajami, często mają problem z tego powodu.

***jig-chaeg* (직책)**

W koreańskiej firmie ‘stanowisko uzależnione hierarchicznie’ (*jig-wi*) oraz ‘stanowisko zależne od funkcji’ (*jig-chaeg*) mogą być odrębne. Na przykład lider zespołu ‘A’ ma stanowisko *gwa-jang*, a lider zespołu ‘B’ ma stanowisko *dae-ri*, w tym przypadku mimo że mają oni taką samą funkcję, to stanowiska mają inne (lider zespołu ‘A’ ma wyższe *gwa-jang*).

Tabela 16. Kilka stanowisk według funkcji (*jig-chaeg*) w koreańskiej firmie

Nazwa stanowiska według funkcji	Proponowany odpowiednik w języku polskim
<i>tim-jang</i> 팀장	lider zespołu
<i>bu-jang</i> 부장	kierownik oddziału
<i>ju-jae-won</i> 주재원	pracownik oddelegowany do filii zagranicznych
<i>beob-in-jang</i> 법인장	prezes w filii zagranicznej

W koreańskich firmach w Polsce często można spotkać się z nazwami dwóch ostatnich stanowisk: *ju-jae-won* i *beob-in-jang*. *Ju-jae-won* to osoba, która została wysłana do innego kraju i może odgrywać tam różne role, np. zwykłego pracownika lub kierownika. *Beob-in-jang* to stanowisko prezesa, czyli pracownika o najwyższym stanowisku w filiach zagranicznych.

W koreańskich firmach zazwyczaj zwraca się do pracowników z użyciem tytułu zawodowego (czyli nazwy stanowiska / stopnia / funkcji). Przedstawmy sposoby zwracania się do siebie w koreańskich firmach, w związku z brakiem możliwości relacji na ty, kiedy rozmówcy mają różnicę w pozycji społecznej:

1. Osoba na wyższym stanowisku zwraca się do osoby na niższym stanowisku formami: imię + *ssi*, nazwisko + tytuł, po imieniu.
2. Osoby na tym samym stanowisku zwracają się do siebie formami: imię + *ssi*, po imieniu²⁶⁴.
3. Osoba na niższym stanowisku zwraca się do osoby na wyższym stanowisku formami: tytuł + *nim*, nazwisko + tytuł + *nim*, *seon-bae-nim* (jako senior).

²⁶⁴ Może się różnić w zależności od wieku.

Koreański pracownik dysponuje *jig-chaeg*, mając równocześnie także *jig-wi*. Kiedy rozmawia się z taką osobą (rozmowa w oficjalnej sytuacji), można wybrać formę adresatywną w zależności od sytuacji i kontekstu.

Koreańskie firmy skupiły się na „hierarchii”, a polskie firmy (europejskie) na „roli”. Z powodu takiej różnicy między oboma krajami, zasady zhierarchizowania pracy są zupełnie odmienne. Tradycyjny system adresatywny w firmie koreańskiej ma tę zaletę, że daje stosunkowo sporą łatwość w zarządzaniu ze względu na jasność zakresu odpowiedzialności i uprawnień, spójność przepływu komunikacji. Natomiast podejmowanie decyzji jest zbyt wolne w szybko zmieniającym się otoczeniu biznesowym i wielu młodych pracowników traci motywację z powodu „sztywnej” atmosfery (Samsung Economic Research Institute 2000: 1-4). Z tego powodu przez ostatnie 30 lat system²⁶⁵ adresatywny w firmach koreańskich zmienił się na prostszy (w kierunku europejskiego). Szczególnie duże korporacje koreańskie proponują próbę wprowadzenia takiego rodzaju reorganizacji:

1. Samsung Electronics zmienił system z tradycyjnego 7-rangowego (*sa-won* 1., 2., 3. stopnia, *dae-ri*, *gwa-jang*, *cha-jang*, *bu-jang*) do 4 rang (CL1~CL4). Aktualnie pracownicy zwracają się do siebie formułą: imię + *nim*²⁶⁶.
2. LG Electronics także zmienił system z tradycyjnego 5-rangowego (*sa-won*, *dae-ri*, *gwa-jang*, *cha-jang*, *bu-jang*) a 3-rangowy (*sa-won*, *seon-im*, *chaeg-im*)²⁶⁷.

System stanowisk (wraz z formą adresatywną) w firmie koreańskiej jest skomplikowany nawet dla Koreańczyków. Z tego powodu już od dawna koreańskie społeczeństwo dąży do zmiany relacji na bardziej poziome lub symetryczne, jak np. europejska. Trzeba jednak jeszcze wiele czasu, wiele z tradycyjnej hierarchiczności i honoryfikatywności zostało i dalej znajduje zastosowanie.

---

²⁶⁵ Kryzys z 1994 roku jest traktowany jako jego punkt początkowy (Centralny Ekonomiczny Instytut Edukacji HR., 2014: 2).

²⁶⁶ Gazeta „Kyunghyang”, *Kultura organizacyjna Samsunga zmienia się, podobnie jak Google*, http://news.khan.co.kr/kh_news/khan_art_view.html?art_id=201606271400001#csidx7756b67d5731c14ab733b0bd36e61ec (dostęp: 15.06.2019).

²⁶⁷ Gazeta „Hangyure”, *Uprość system stanowisk LG Electronics na trzech poziomach 'sa-won, seon-im, chaeg-im'*, <http://www.hani.co.kr/arti/economy/working/796942.html> (dostęp: 15.06.2019). *Seon-im* (선임) oznacza jako senior, *chaeg-im* (책임) oznacza jako odpowiedzialna osoba (rzecz. odpowiedzialność).

4.4. System adresatywny w koreańskiej szkole

Honoryfikatywność ma wpływ również na kulturę (wraz z grzecznością) szkoły. W koreańskich szkołach istnieje wyraźny rozdział hierarchiczny między nauczycielami a uczniami (studentami a wykładowcami), a nawet między uczniami lub studentami starszymi i młodszymi.

Ilustracja 6: Dyrektor gimnazjum i uczniowie nawzajem kłaniają się podczas wchodzenia do szkoły

Źródło: „Dziennik Munhwa”, „Powitanie jest punktem początkowym do komunikacji”. Dyrektor szkoły codziennie wita uczniów przy bramie.

W koreańskiej szkole uczniowie zwracają się do nauczyciela przez *seon-saeng-nim*²⁶⁸. *Seon-saeng*²⁶⁹ oznacza: to osoba, która kształci uczniów. Natomiast, kiedy zwraca się do nich, zwyczajnie po słowach *seon-saeng* dołącza zaszczytny honoryfikatywny przyrostek *nim*, żeby okazać szacunek. Można tłumaczyć tę formę na język polski jako ‘pani nauczycielka’ lub

²⁶⁸ Polskie słowo ‘nauczyciel’ oznacza: 1) osoba, która zajmuje się uczeniem kogoś, zwłaszcza dzieci i młodzieży w szkole (ISJP I 2000: 961); 2) człowiek zajmujący się uczeniem kogoś, wykładowca jakiegoś przedmiotu, udzielający lekcji (NSJP 2002: 507). W języku koreańskim istnieje także takie słowo, jak *gyo-sa*, które pasuje do pierwszego znaczenia.

²⁶⁹ Ten wyraz jest odpowiednikiem sinojapońskiego zaimka *sensei* (Huszczka 2006: 141). Oba wyrazy (kor. *seon-saeng*; jap. *sensei*) pochodzą z języka chińskiego *xiansheng* (先生), można je tłumaczyć na ‘pan’. Natomiast *xiansheng* nie funkcjonuje jako ‘nauczyciel’, w tym znaczeniu funkcjonuje chiński wyraz *laoshi* (老师) (Malejka, Zhao 2010: 62-63).

‘pan nauczyciel’. Z tego powodu koreańscy uczniowie czasami używają tego wyrażenia (pan nauczyciel /pani nauczycielka), rozmawiając w języku polskim z nauczycielami lub o nauczycielach, co po polsku brzmi sztucznie i dziwnie. Wyraz *seon-saeng-nim* jest używany także jako grzeczny zaimek w odniesieniu do rozmówcy. Jest też używany w stosunku do grupy zawodowej lekarzy, adwokatów, mistrzów oraz ludzi zasługujących na szacunek (Huszcza 2006: 141). Koreańczycy bardzo często zwracają się do drugiej osoby w ten sposób, pozwala im to jakby zastąpić brak uniwersalnej formy szacunkowej, jaką w języku polskim są: *pan, pani*.

Na polskim uniwersytecie studenci zazwyczaj zwracają się do nauczycieli akademickich bezpośrednio przez formułę: *panie/pani* + tytuł²⁷⁰, nauczyciele zwracają się do studentów *panie/pani* + imię lub po imieniu (Łaziński 2006: 77; zwracanie się po imieniu w uczelniach jest wszak wyjątkowo rzadkie). Koreańscy studenci zwracają się do nauczycieli poprzez *profesor* + *nim*²⁷¹ (sufiks honoryfikatywny), co znaczy ‘Pan/Pani Profesor’. W Korei tytuł ‘profesor’ nie jest ograniczony tylko do tytułu czy stanowiska profesora, może być także stosowany wobec magistra oraz doktora. Jest to trochę podobne zjawisko jak w Polsce, kiedy studenci zwracają się „Panie Profesorze / Pani Profesor” do doktora habilitowanego, nie mającego stanowiska profesora. Dla koreańskich studentów jest to obowiązująca reguła wobec wszystkich nauczycieli akademickich.

Łaziński przedstawił tytuły akademickie w Polsce następująco:

Tabela 17: Tytuły akademickie w Polsce

Stopień lub tytuł naukowy	Stanowisko	Tytuł
magister	doktorant/asystent	<i>magister</i>
doktor	adiunkt (docent)	<i>doktor</i>
doktor hab.		<i>(docent)</i>

²⁷⁰ W przypadku komunikacji między magistrami a studentami istnieje trochę mieszana relacja z powodu braku wyraźnej formy do magistrantów, ponieważ stopień naukowy magister nie jest wystarczająco wysoki. Z tego powodu studenci zwracają się do nich różnymi formami: Panie/Pani magistrze/magister lub po prostu Pan/Pani, a czasami nawet po imieniu. Czasami studenci nie wiedzą jak zwracać się i używają Panie Pani Profesor (?).

²⁷¹ Czyli *gyo-su* (profesor) + *nim*. To jest podobne zjawisko jak Pan/Pani nauczyciel: *seon-sang-nim*.

	profesor	<i>profesor</i>
profesor	profesor	

Źródło: Łaziński 2006: 77.

W sytuacji oficjalnej koreańscy pracownicy uniwersytetu zwracają się do siebie: „profesor + *nim*” (kor. *gyo-su-nim*), ale dotyczy to tylko stopnia profesora. Do innych pracowników niemających stanowiska profesora zwracają się przez „nauczyciel + *nim*” (kor. *sun- seng-nim*).

W nieformalnej sytuacji w Korei jest jednak zupełnie inaczej, między pracownikami pojawia się pionowa, prywatna relacja uwarunkowana wiekiem i stanowiskiem. Starsi lub osoby mające wyższe stanowisko zwracają się do młodszych lub osób mających niższe stanowisko poprzez 1) ty 2) imię + *ssi*. W odwrotnej sytuacji pracownicy używają formy tytuł + *nim*. Jeżeli rozmówcy ukończyli tę samą szkołę²⁷², pojawia się między nimi relacja seniorów i juniorów, czyli ścisła i asymetryczna: junior (młodszy absolwent) zwraca się do starszego kolegi: pan/pani senior (kor. *sun-bae-nim*), senior (starszy absolwent) zwraca się na ty (zob. s. 132-133).

W polskiej szkole relacja między nauczycielami a uczniami jest również asymetryczna. Obie strony zwracają się do siebie z szacunkiem. Nauczyciele do uczniów mówią ty, a uczniowie do nauczycieli: „pan/pani”. Wyjątkiem mogą być sytuacje po ukończeniu szkoły/uczelni, kiedy nauczyciel proponuje absolwentowi zwracanie się do siebie po imieniu.

Relacja między nauczycielem a uczniem jest relacją nadrzędności – podrzędności. Ma ona charakter instytucjonalny – to znaczy, że praca i obowiązki obu stron są unormowane i zapisane w odpowiednich regulaminach (Marcjanik 2009: 27)

Porównując szkoły w Korei i Polsce, widzimy, że koreańscy uczniowie zwykle zadają mniej pytań. Polscy uczniowie zadają pytania, kiedy nie rozumieją czegoś lub mają wątpliwości związane z tematem. Koreańscy uczniowie uczący się w Polsce mogą początkowo mieć trudności z powodu wymaganej w Polsce aktywności podczas zajęć. Zjawisko to jest związane z pojęciem „twarży” – Azjaci z Dalekiego Wschodu nie lubią robić „czegoś innego” niż reszta grupy i nie chcą się wyróżniać na tle innych. Gdy zachowują się inaczej od otoczenia, wówczas czują, że mogą stracić twarz – „honor”. Zatem Koreańczycy,

²⁷² Na przykład doktorant i profesor, którzy ukończyli na Uniwersytecie Śląski.

nie chcąc stracić swojego honoru, zachowują się „grzecznie”, czyli np. cicho i bez „wrywania się” bez pytania. Takie zachowanie może być odbierane przez polskich nauczycieli jako niewłaściwe, choć uczniowie ci przekonani są o swoim prawidłowym zachowaniu, którego nauczyli się w koreańskiej kulturze:

Bezkompromisowy, jakkolwiek kontrowersyjnie by to zabrzmiało, szacunek w stosunku do nauczyciela jest zatem zgodny z niebiańskim porządkiem. To na nauczycielu spoczywa odpowiedzialność podjęcia takich działań, by uczniowie uzyskali odpowiednią wiedzę i umiejętności. W Azji model nauczania opartego na autorytecie, ze względu na podstawy filozoficzne relacji społecznych, panuje niemal absolutnie (Janicka 2009: 17).

4.5. Termin związany z koleżeństwem w języku koreańskim i ich relacją

Relacje koleżeńskie bardzo dobrze pokazują różnice podejścia do kontaktu interpersonalnych między Polską a Koreą. W kulturze koreańskiej mimo zostania „przyjaciółmi”, nadal istnieje hierarchia. Polska dzieli relacje między przyjaciółmi na bliskich i dalekich dystansach (przyjaciół - kolega - znajomy), natomiast w Korei relacje koleżeńskie dzielą się na relacje społeczne (dystans, wiek, stanowisko) lub miejsce społeczne (szkoła-firma). Z tego powodu w języku koreańskim istnieją różne terminy w relacji koleżeńskej.

chin-gu (친구)

Jeżeli Polacy mają z kimś długi i dobry kontakt, mogą wówczas zwracać się po imieniu i mogą zostać „kolegami”. W tym przypadku nie ma znaczenia gdzie się poznali (np. w pracy, w szkole, na osiedlu). W polskiej kulturze wiek w kontaktach koleżeńskich nie ma istotnego znaczenia (czy kolega/przyjaciół jest młodszy czy starszy od nas). Natomiast w koreańskiej więzi nawet jeśli między nami jest tylko rok różnicy, nie możemy danej osoby nazwać *chin-gu*, co w języku polskim oznacza kolegę lub przyjaciół (KNKLD 1987: 1956). W koreańskiej kulturze można zwracać się po imieniu i mówić ‘jesteśmy kolegami’ tylko w sytuacji, gdy obie osoby są rówieśnikami lub starsza osoba do młodszej. Jeżeli kolega jest starszy od nas, Koreańczycy używają formy adresatywnej rodzinnej *hyung*, *nu-na*²⁷³ jako ‘starszy brat’ i ‘starsza siostra’ (Huszcza 2006: 141) (Lisowski 2007: 405-506). W tym

---

²⁷³ Gdy nadawcą jest kobieta używa do starszego kolegi zwrotu *o-ppa*, do koleżanki zwrotu *eon-ni*.

przypadku traktujemy się jako przyjaciele albo koledzy/znajomi, z równoczesnym okazaniem szacunku wobec starszego (Jacoby 2018: 97).

W polskiej kulturze przyjaciel oznacza kogoś jeszcze bardziej bliskiego niż kolega. Mówiąc o kimś 'on jest moim przyjacielem', pokazujemy, że obdarzamy daną osobę zaufaniem. W relacji koreańskiej można nazwać kogoś *chin-gu*, w przypadku kiedy ta osoba jest w tym samym wieku oraz kiedy nie ma aż tak dużej bliskości jak w przypadku polskiego „przyjaciela” (na przykład w polskiej relacji to kolega lub znajomi).

***dong-gi* (동기)**

Ten wyraz odnosi się do osób, które razem uczyły się lub trenowały w tym samym czasie (KNKLD 1987: 494). Stosowany głównie w szkole, wojsku, firmie. Koreańczycy używają tego słowa w różnych przypadkach:

1. Studenci, którzy studiowali w tej samej klasie na tej samej uczelni;
2. Żołnierze, którzy służyli w wojsku w tym samym miesiącu lub tygodniu;
3. Pracownicy, którzy pracowali w tym samym czasie, w tej samej firmie.

W ten sposób członkowie społeczeństwa w Korei Południowej odczuwa solidarność między sobą. Koreańczycy używają tego wyrazu, kiedy przedstawiają innym swojego przyjaciela/kolegę tego samego roku. Chociaż są oni bardzo zaprzyjaźnieni, zwyczajnie używają do przyjaciela tej grupy *dong-gi*, a nie *chin-gu*.

***dong-ryo* (동료)**

Dong-ryo to podobne słowo jak *chin-gu* (przyjaciel), ale w społeczeństwie koreańskim używa się go w znaczeniu kolegi z pracy i wykazuje większy dystans niż *chin-gu*.

W koreańskim słowniku definiowane: ludzie, którzy pracują razem w tym samym miejscu pracy lub w tej samej branży²⁷⁴. Nawet jeśli jedzą wspólnie posiłki, chodzą razem do kina i spędzają razem dużo czasu (ze względu na charakter koreańskich firm z długimi godzinami pracy spędzają razem dużo czasu), istnieje między nimi poczucie dystansu przez wyraz *dong-ryo*. W konsekwencji tego w Korei niełatwo zakolegować się czy też nawiązać bliższe relacje w miejscu pracy. Pracowników zazwyczaj dzieli większa różnica wieku niż uczniów w szkole. Między kolegami z pracy istnieje także różnica rang oraz staowisk.

---

²⁷⁴ Wielki słownik standardowy język koreański (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego)., *dong-ryo*, <https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do> (dostęp: 14.02.2020).

***dong-mu* (동무)**

Oficjalnie *dong-mu* ma znaczenie jako przyjaciel (jak *chin-gu*). W koreańskich słownikach także definiowane niczym ‘osoba, z którą zawsze spędza się razem przyjazny czas’ (KNKLD 1987: 497). Natomiast w teraźniejszym czasie stosuje się go inaczej w Korei Południowej i Północnej, ponieważ wyraz *dong-mu* był używany w Korei Północnej jako ‘lud walczący razem o rewolucję socjalistyczną’, czyli ‘towarzysze’. Z takiego powodu w Korei Południowej zaczęto unikać użycia słowa *dong-mu* i *chin-gu* zastąpił jego miejsce²⁷⁵. W słownikach północnokoreańsko-polskich²⁷⁶ jest definiowane: towarzysz, kolega, przyjaciel, kumpel, kompan, bratnia dusza, pan, pani (MSKP 2012: 120).

***dong-ji* (동지)**

Jeszcze istnieje podobne słowo *dong-ji*, które ma znaczenie jako ‘ludzie o tym samym celu’ (KNKLD 1987: 503). Ten wyraz często jest używany w Korei Południowej do zwracania się do tych samych członków organizacji w określonym celu (np. w ruchu oporu lub w tajnej organizacji itp.).

Słowo *dong-ji* pochodzi z języka francuskiego *camarade*, wywodzi się od nazw używanych przez rewolucjonistów, aby się nawzajem nazywać. Francuski wyraz *camara* oznaczając ‘kolegę’, ‘towarzysz’ pochodzi z łacińskiego ‘pokój’ jako pomieszczenie. (WSFP I 1996: 227). W Rosji oryginalne słownictwo posłużyło do przetłumaczenia go na *Товарищ*, który został przetłumaczony przez Komunistyczną Partię Korei jako ‘towarzysz’ (WSRP II 1996: 585). W słownikach północnokoreańsko-polskich jest definiowane: towarzysz, przyjaciel, bratnia dusza, pan, pani (MSKP 2012: 121).

***seon-bae* i *hu-bae* (선배/후배)**

W Korei Południowej istnieje jeszcze specyficzna relacja między ludźmi (relacja koleżeńska) „senior” i „junior”. Relacje seniorów i juniorów są bardzo ważne dla zrozumienia kultury koreańskiej. Huszcza określił taką relację następująco:

---

²⁷⁵ Jnuri news, *Słowa przywiązane z karą zbiorową*, <http://www.jnuri.net/news/articleView.html?idxno=30823> (dostęp: 22.03.2020).

²⁷⁶ Ten słownik został opublikowany w 2012 roku przez Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk jako Pierwszy opracowany i wydany w Polsce słownik koreańsko-polski. Coraz więcej Polaków chce się uczyć języka koreańskiego, jednak jeszcze nie ma słownika południowokoreańsko-polskiego. W Korei Południowej jest wydany jeden słownik polsko-koreański przez Cheong Byung-Kwon.

W rolach takich występuje np. starszy i młodszy absolwent tej samej szkoły, starszy i młodszy pracownik jakiegoś przedsiębiorstwa, zawodnicy należący do jednego zespołu sportowego czy klubu, członkowie organizacji czy też jakiegokolwiek sformalizowanej grupy społecznej, których z tego tytułu łączyć powinna szczególnego rodzaju więź (Huszcza 2006: 182).

Jeśli Koreańczycy przyjaźnią się z kimś starszym od nich w tej samej szkole lub pracy, w tej sytuacji zwracają się do danej osoby *seon-bae*, czyli jako ‘seniorze’.

Przykładowo uczniowie w liceum lub studenci na uczelni (*seon-bae*²⁷⁷) zwracają się do osób z wyższego roku lub wyższej klasy. Jeśli oni zbudują wystarczająco bliską relację, wówczas dopiero można zwracać się *hyung*, jako ‘starszy kolega’. W tej samej sytuacji starsza osoba można zwracać się per ty do młodszej osoby, lecz w oficjalnej sytuacji lub gdy starsza osoba chce z szacunkiem zwracać się do młodszej, używa wówczas *hu-bae*²⁷⁸.

4.5.1. Relacja między bliźniakami

Relacja między bliźniakami jest skomplikowana w Korei Południowej. Mimo iż bliźniaki urodziły się tego samego dnia, to jednak dziecko które urodziło się jako pierwsze to ‘starsza siostra’ lub ‘starszy brat’, a drugie dziecko to ‘młodsza siostra’ lub ‘młodszy brat’. W kulturze koreańskiej relacja między ludźmi opiera się na hierarchii, więc Koreańczycy zwyczajnie tworzą hierarchię także w relacji bliźniaków. Jeżeli jeden bliźniak urodzi się 10 minut wcześniej, on będzie starszym bratem lub starszą siostrą.

W obecnej chwili rodzice chcą aby bliźniaki miały relację poziomą, więc nie dzielą ich według kolejności urodzenia. Jednak może to powodować problemy w koreańskiej kulturze, ponieważ Koreańczycy bardzo często zadają pytanie „kto jest starsza/y?”²⁷⁹.

---

²⁷⁷ Często zwraca się przez *son-bae-nim* jako ‘panie seniorze’.

²⁷⁸ W relacji absolwentów tej samej szkoły lub uczelni używa się tego samego zwrotu.

²⁷⁹ YTN news, „Nasze bliźniaki to tylko przyjaciele”, rodzice w dzisiejszych czasach, którzy odmawiają hierarchii, https://www.ytn.co.kr/_ln/0103_201701101430070415 (dostęp: 21.07.2019).

Zakończenie

Honoryfikatywność koreańska ma charakter pluralistyczny: złożony i względny. Z tego powodu, mimo że Koreańczycy w zachowaniach werbalnych i niewerbalnych uwzględniają zasady honoryfikatywności, nie ma w zasadzie jednolitego kodeksu. Honoryfikatywność zawsze wymaga gramatycznego i leksykalnego okazywania szacunku wobec starszej osoby, z tego powodu ktoś, kto nie używa grzeczniejszej formy wobec rodziców, mimo iż rodzice akceptują to, może doprowadzić do oburzenia innych członków społeczeństwa koreańskiego. Krótko mówiąc, najistotniejszą cechą języka koreańskiego jest ‘gra w grzeczność’.

W Polsce badania grzeczności języka koreańskiego są obecnie w toku, natomiast w Korei Południowej badania grzeczności języka polskiego są na początkowym etapie. Użycie honoryfikatywności koreańskiej jest skomplikowane, prawdopodobnie dlatego, że językoznawcy koreańscy bardziej koncentrują się na analizie honoryfikatywności koreańskiej niż na formułowaniu reguł. Językoznawstwo porównawcze języka koreańskiego i języków obcych nie jest jeszcze rozwinięte w zakresie grzeczności. Do tej pory koreańscy językoznawcy porównywali honoryfikatywność tylko z kilkoma językami (język angielski, język niemiecki, język francuski, język japoński, język chiński²⁸⁰ itp.). A trzeba wyraźnie stwierdzić, że takie porównywanie bardzo pomaga w zrozumieniu swojej kultury. Język ma wpływ na sposób myślenia, przez to między osobami mówiącymi różnymi językami pojawiają się różnice w postrzeganiu świata.

Edward Sapir stwierdził, że:

Żadne dwa języki nie są nigdy dostatecznie podobne, by można je było traktować jako reprezentujące tę samą rzeczywistość społeczną. Światy, w których żyją różne społeczeństwa, są odrębnymi światami, nie zaś tym samym światem, tylko opatrzonym odmiennymi etykietami (Sapir 1978: 88).

---

²⁸⁰ Głównie prowadzi się porównania z językami wschodnioazjatyckimi.

Jeśli spojrzymy na świat oczami osób mówiących w dwóch językach, pomoże nam to zrozumieć różnice między nami i innymi oraz lepiej zrozumieć siebie.

Kiedy Koreańczyk buduje relacje z innymi ludźmi w koreańskiej kulturze, to zależnie od wieku i statusu rozmówców ma do wyboru cztery sposoby mówienia ('wyrażenie grzecznej równej obcości, 'wyrażenie wywyższające odbiorcę', 'wyrażenie spoufalenia między sobą, 'wyrażenie uniżające odbiorcę) i trzy rodzaje honoryfikatywności (podmiotową, obiektową oraz ze względu na odbiorcę). Te sposoby wchodzą w interakcje i nie można ich rozdzielić. Z tego powodu honoryfikatywność koreańska jest dosyć skomplikowana nawet dla Koreańczyków. Wielu naukowców i badaczy stara się sklasyfikować pojęcie honoryfikatywności koreańskiej, jednak ciągle nie udało się wypracować wyraźnie określonego i powszechnie uznanego schematu, ponieważ zjawisko to ma cechy pluralistyczne i nieustająco zmienia się w miarę upływu czasu. Rozumienie sposobów okazywania szacunku poprzez język w polskiej kulturze z pewnością pomaga w przyswojeniu sobie zasad stosowanych w języku koreańskim. Mimo to nie zawsze dla Polaków zrozumiałe jest zachowanie językowe Koreańczyków uczących się języka polskiego. Grzeczność na sposób koreański: nie zawsze jest w Polsce postrzegana jako odpowiednia, właściwa. Nie znając mentalności polskiego społeczeństwa i panujących w nim zachowań komunikacyjnych, trudno zrozumieć, dlaczego Polacy tak reagują na zachowanie Koreańczyków. W każdej kulturze funkcjonuje określony typ honoryfikatywności, typowy dla danego języka oraz społeczeństwa, dlatego właśnie w tej kwestii potrzebna jest znajomość dwóch kultur z podejściem relatywizmu (Jabłoński 2012: 252).

Przyszłość grzeczności językowej koreańskiej

W tej chwili Korea Południowa jest interesującym krajem, w którym można się spotkać z przeszłością i przyszłością. Z jednej strony jeszcze można zobaczyć konfucjańską kulturę Dalekiego Wschodu oraz „koreańską” konserwatywną grzeczność (przede wszystkim hierarchia zależy od wieku), z drugiej zaś strony młodzież pragnie relacji poziomej, jak w zachodniej kulturze. Koreańskie społeczeństwo radykalnie zmieniło się na przełomie XX i XXI wieku, z tego powodu fala zachodniej kultury (szczególnie amerykańskiej) ma wpływ na koreańską. Młodzi Koreańczycy często swobodnie komunikują się w języku angielskim, więc bardziej są przyzwyczajeni do etykiety zachodniej. Internet także jest ważną przyczyną zmiany mentalności (oraz grzeczności) koreańskiej. Wszystkie takie zmiany także wpłynęły na dysonans w odpowiedziach: „czym jest honoryfikatywność?”.

Koreańskie społeczeństwo nadal dyskutuje nad tym, czym jest honoryfikatywność dla Koreańczyków. Badacze rozmyślają, czy honoryfikatywność jest zwyczajowym nawykiem językowym, przez który pokazuje się uznanie, co w konsekwencji daje społeczny ład i porządek, czy raczej są to niezmiennie reguły, dzięki którym łatwiej się żyje Koreańczykom w rygoistycznym schemacie społecznym. Społeczeństwo zaczęło rozmawiać o zmianach, o zniwelowaniu dyskryminacji w grzeczności koreańskiej, szczególnie ze względu na płeć (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego 2018: 385-386).

W Polsce także grzeczność uległa dużej przemianie, na przykład relacja między rodzicami a dziećmi. Dawniej zachowanie dziecka wobec rodziców było bardziej zdystansowane – dzieci zwracały się do rodziców w formie trzeciej osoby liczby pojedynczej: *niech mi ojciec powie, czy mama pozwala?* Natomiast po II wojnie światowej zmieniło się to na formę drugiej osoby liczby pojedynczej: *Mamo, nie czekaj z obiadem* (Kita 2005: 283). Obecnie można nawet spotkać dzieci zwracające się wobec rodziców po imieniu: *Marku, co robisz?* To nadal nie jest bezwzględnie akceptowalna forma, ale coraz częściej Polacy dyskutują na ten temat, na przykład w internecie. Drugi przykład zmiany w polskiej grzeczności to coraz częstsze używanie formy *per ty*, szczególnie w sytuacjach publicznych. Nawet w niektórych kawiarniach, barach i sklepach wprowadzona została zasada zwracania się do klienta *per ty*.

Obyczaje w grzeczności językowej (i w kulturze) przyswajane są już w dzieciństwie każdej osoby (Marcjanik 2015: 5). Nie można wyobrazić sobie języka bez kultury lub kultury bez języka, ponieważ wpływają one na siebie i nie można zrozumieć obu aspektów oddzielnie. Z tego powodu ważne jest także, aby „eksplorować” kulturę, kiedy uczymy się nowego języka. Zrozumienie obcej kultury działa z perspektywy naszej własnej, zwracała na to uwagę Jolanta Tambor:

Uczący się musi dążyć do przyswajania w procesie opanowywania języka także realiów i zjawisk właściwych kulturze nowego języka (Tambor 2011: 214).

Bibliografia

Literatura podmiotowa:

Afek J., 2013: *Kulturowe i językowe uwarunkowania chińskich przesądów i tabu* (rozprawa doktorska), Poznań.

Ahrens F., 2017: *Koreańczycy. W pułapce doskonałości*, tł. Czwojdrak A., Kraków.

Bańko M., Zygmunt A., 2011: *Czułe słówka. Słownik afektonimów*, Warszawa.

Bober A., 2012: *Koreańczycy a Polacy – różnice w reakcjach i zachowaniu*, w: Burdelski M., Włodarski J., Zeidler K., red., *Korea w oczach Polaków*, Gdańsk.

Boniecka B., 2015: *Sposoby wyrażania niegrzeczności przez dzieci*, w: Święcicka M., Peplińska-Narloch M., red., *(Nie) grzeczność, interakcja, komunikacja*, Bydgoszcz.

Bouchard G., 2013: *National myths: constructed pasts, contested presents*, London.

Braun F., 1988: *Terms of address: problems of patterns and usage in various languages and cultures*, Berlin.

Brown R., Ford M. 1961: *Address in American English*, "Journal of Abnormal and Social Psychology", nr 62, s. 375–385.

Brown R., Gilman A., 1960: *The Pronouns of Power and Solidarity*, w: Sebeok T.A., red., *Style in Language*, s. 253-276.

Choi J.-I., 2014: *Kategoria behaworywów grzecznościowych insamal w etykiecie językowej współczesnej koreańszczyzny i jej polskie odpowiedniki. W kręgu semantyki, translatoryki, pragmatyki i antropologii kultury* (rozprawa doktorska), Warszawa.

Choi S.-E., 2010: *Przekłady literatury polskiej w Korei*, „Postscriptum Polonistyczne”, t.2(6), Katowice. s. 67-83.

Cho M.-K., 2002: *Violation of the constitution in Korean family law*, w: Bainham A., red., *The International survey of family law*, Bristol.

Constitutional Court of Korea., 2012: *The first ten years of the Korean Constitutional Court*, Seul.

Dallet Ch., 1874: *Histoire de l'église de Corée : précédée d'une introduction sur l'histoire, les institutions, la langue, les moeurs et coutumes coréennes : avec carte et planches*, Paryż, <https://archive.org/details/histoiredelgli01dall>, (dostęp: 10.04.2018).

Dziak W.J., Strnad G., 2011: *Republika Korei. Zarys ewolucji systemu politycznego*, Warszawa.

Eckardt A., 1923: *Koreanische Konversations-Grammatik mit Lesestücken und Gesprächen*, Heidelberg.

Gałęziowska-Krzystolik A., 2016: *Językowa grzeczność polska i francuska w epoce globalizacji z perspektywy glottodydaktycznej* (rozprawa doktorska), Katowice.

Grabowska-Kuniczuk A., 2004: „Wszystkie odcienie grzeczności”. *Przemiany znaczeniowe pojęcia słownikowego od Lindego do Doroszewskiego*, „Napis”, seria X, Warszawa, s. 282.

Goban-Klas T., 2006: *Korea. Historia i współczesność. Od pustelniczego królestwa do azjatyckiego tygrysa*, Toruń.

Grycuk A., 2005: *Współpraca z inwestorem koreańskim*, „PALiIZ i Partnerzy”. nr. 21, Warszawa.

Handke K., 2008: *Socjologia języka*, Warszawa.

Hall E.T., 2001: *Poza kulturą*, tł. Goździak E., Warszawa.

Hall J.W., 1979: *Japonia od czasów najdawniejszych do dzisiaj*, Warszawa.

Huszczka R., 2006: *Honoryfikatywność. Gramatyka, pragmatyka, typologia*, Warszawa.

Huszczka R., 1980: *O gramatyce grzeczności*, „Pamiętnik Literacki”, LXXI, z.1, Warszawa, s. 175-186.

Jabłoński A., 2012: *Honoryfikatywność japońska. semiotyka a pragmatyka*, Kraków.

Jacoby M., 2018: *Korea Południowa. Republika żywiołów*, Warszawa.

Janicka I., 2009: *Komunikacja niewerbalna Koreańczyków na tle tradycji kulturowej. Perspektywa glottodydaktyczna*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, t.15, Poznań, s. 9-21.

Kida P., 2012: *Język koreański i Koreańczycy*, w: Burdelski M., Włodarski J., Zeidler K., red., *Korea w oczach Polaków*, Gdańsk.

Kim M.-H., 2010: *Koreańczycy, Chińczycy, Japończycy*, tł. Kalisz M., Kielce.

Kita M., 2016: „*Grzeczność wszystkim należy, lecz każdemu inna*”. *O wielości odmian grzeczności językowej*, „Postscriptum Polonistyczne”, t.1(17), Katowice. s. 193-212.

Kita M., 2005: *Językowe rytuały grzecznościowe*, Katowice.

Klincewicz K., Spik A., 2012: *Nowe kierunki w zarządzaniu ludźmi – zaangażowanie organizacyjne*, w: Glinka B., Kostera M., red., *Nowe kierunki w organizacji i zarządzaniu*, Warszawa. s. 409-428.

Łaziński M., 2006: *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułowe i ich asymetria rodzajowo-płciowa*, Warszawa.

Łaziński M., 2013: *Polacy na tle innych systemów grzeczności*, w: Marcjanik M., red: *Jak zwracają się do siebie Europejczycy*, Warszawa.

Łupińska J., 2010: *Rola dalitów (niedotykalnych) w rozwoju społecznym i gospodarczym Indii*, w: Górak-Sosnowska K., Jurewicz J., red: *Kulturowe uwarunkowania rozwoju w Azji i Afryce*, Łódź.

Lasocka D., 2012: *Religia i tradycja. Filary koreańskiej rodziny*, w: Burdelski M., Włodarski J., Zeidler K., red., *Korea w oczach Polaków*, Gdańsk.

Lee G.-T., 2017: *Struktura świadomości Koreańczyków*, tł. Choi J.-I., Wiśniewski-Danecki F., Kielce.

Lipniacka E., 1997: *Poradnik ksenofoba. Polacy*, Warszawa.

Lisowski T., 2007: *Determinizm kulturowy a leksyka. Pięć powinności konfucjańskich a koreańskie nazwy stopni pokrewieństwa*, w: Kemper-Warejko J., Kaproń-Charzyńska E., red., *Z zagadnień leksykologii i leksykografii języków słowiańskich*, Toruń.

Malejka J., Zhao G., 2010: *Good morning, China! – czyli o dzień dobry po chińsku oraz o niektórych formach adresatywnych*, „Postscriptum Polonistyczne”, t.2(6), Katowice. s. 59-66.

Marcjanik M., 2005: red., *Grzeczność nasza i obca.*, Warszawa.

Marcjanik M., 2007a: red., *Grzeczność na krańcach świata*, Kielce.

Marcjanik M., 2007b: *Grzeczności w komunikacji językowej*, Warszawa.

Marcjanik M., 2017: *Grzeczność w polskiej komunikacji językowej. Studium opisowo-normatywne*, Wydawnictwo Bezkręsy Wiedzy.

Marcjanik M., 2013: red., *Jak zwracają się do siebie Europejczycy*, Warszawa.

- Marcjanik M., 2009: *Mówimy uprzejmie. Poradnik językowego savoir-vivre'u*, Warszawa.
- Marcjanik M., 2000: *Polska grzeczność językowa*, Kielce.
- Marcjanik M., 2015: *Polska grzeczność językowa - stan badań*, w: Święcicka M., Peplińska-Narloch M., red., *(Nie)grzeczność, interakcja, komunikacja*, Bydgoszcz.
- Marcjanik M., 2001: *W kręgu grzeczności. Wybór prac z zakresu polskiej etykiety językowej*, Kielce.
- Markowski A., 2009: *Kultura języka polskiego : teoria, zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- Mente B.L.D., Botting G., 2017: *Etykieta japońska*, tł. Ciecieląg G., Kraków.
- Miodek J., 2000: *Jaka jesteś, polszczyzno?*, Wrocław.
- Mościcka A., 2012: *Zarządzanie zasobami ludzkimi w aspekcie inwestycji koreańskich. Szanse i zagrożenia*, "Gdańskie studia Azji Wschodniej", nr 1, Gdańsk, s. 143.
- OECD., 2015: *Programme for International Student Assessment (PISA): results from pisa 2015 students' well-being*, Paris.
- OECD., 1979: *The Impact of Newly Industrializing Countries in Production and Trade in Manufactures*, Paris.
- Ogarek-Czój H., 1994: *Religie Korei. Rys historyczny*, Warszawa.
- Ożóg K., 2005, *Współczesny model polskiej grzeczności językowej*, w: A Dąbrowskiej., A. Nowakowskiej., red., *Język a kultura*, t. 17. Wrocław.
- Ożóg K., 2014, *Współczesna polska grzeczność językowa a postmodernizm*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, Studia Linguistica, t. 9, s. 49–60.
- Ożóg K., 1990: *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)*, Kraków.
- Ridel F.C., 1881: *Grammaire coréenne*, Yokohama, <https://archive.org/details/grammairecorenn00parigoog> (dostęp: 10.04.2018).
- Robinson J.H., 1996: *Professional communication in Korea: playing things by eye*, "IEEE Transactions on Professional Communication", nr 39-3, s.129-134.
- Ross J., 1877: *Corean primer: being lessons in Corean on all ordinary subjects, transliterated on the principles of the "Mandarin primer", by the same author*, Szanghaj.

- Rurarz J.P., 2009: *Historia Korei*, Warszawa.
- Sapir E., 1978: *Kultura, język, osobowość: wybrane eseje*, tł. Stanosz B., Zimand R., Warszawa.
- Skudrzyk A., 2007: *Normy grzecznościowych zachowań językowych (etykieta językowa, savoir-vivre, bon ton, dobre wychowanie, grzeczność językowa)*, w: Achteplik A., Tambor J., red., *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*, Katowice.
- Słupski Z., 2001: *Wczesne piśmiennictwo chińskie*. Warszawa.
- Tambor J., 2011: *Kulturnyje realii v prepodovanii polskogo jazyka kak inostrannogo*, w: *Materiały Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, poświęconej 210-leciu V.I. Dalia*, Krasnojarsk. s. 214-222.
- Terefenko I., 2018: *Kultura narodowa w zarządzaniu międzynarodowym*, "Edukacja dla bezpieczeństwa", nr 4, Warszawa, s. 161-171.
- Tomaszkiewicz T., 2005: *Grzeczność francuska na tle koncepcji grzeczności językowej*, w: Marcjanik M., red., *Grzeczność nasza i obca*, Warszawa.
- Tomiczek E., 2005: *Grzeczność nasza i niemiecka*, w: Marcjanik M., red., *Grzeczność nasza i obca*, Warszawa.
- Tomiczek E., 1983: *System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Socjolingwistyczne studium konfrontatywne*. Wrocław.
- Tomiczek E., 1992: *Z badań nad istotą grzeczności językowej*, w: Anusiewicz J., Marcjanik M., red., *Język a kultura. Polska etykieta językowa*, t.6, Wrocław.
- Tubielewicz J., 1984: *Historia Japonii*, Warszawa.
- UN., 1955: *Economic Commission for Asia and the Far East*, New York.
- Underwood H.G., 1914: *An introduction to the Korean spoken language*, Yokohama, <https://archive.org/details/cu31924023332707>, (dostęp: 10.04.2018).
- Wierzbicka A., 1999: *Język - umysł - kultura*, Warszawa.
- Wierchoń P., 2007: *Koreańczyk grzeczny jest*, w: Marcjanik M., red., *Grzeczność na krańcach świata*, Warszawa.
- Yao X., 2009: *Konfucjanizm: wprowadzenie*, tł. Hunia J., Kraków.

You C.-I., 2018a: *Badania honoryfikatywności koreańskiej w Polsce i Korei Południowej*, "Meandry Koreanistyki", s. 151-162.

You C.-I., 2018b: *Próba odniesienia wyrazu 'niegrzeczność' do języku koreańskiego*, "Kwartalnik Polonicum", nr 28/29, s. 87-90.

You C.-I., 2018c: *Próba zrozumienia relacji międzyludzkich i rodzaje honoryfikatywności w Korei Południowej*, "Gdańskie Studia Azji Wschodniej", nr 13, s. 193-206.

Yune J.-S., 2005: *Tradition and the Constitution in the Context of the Korean Family Law*, "Journal of Korean Law: vol. 5", nr 1, s. 194-213.

Żelaniec W., 2012: *Alfabet koreański*, w: Burdelski M., Włodarski J., Zeidler K., red., *Korea w oczach Polaków*, Gdańsk.

Żmigrodzki P., 2012: *Formy adresatywne i ich opis w słowniku ogólnym. Stan obecny i postualty*, "Poznańskie spotkania językoznawcze", T. 24, Poznań, s. 193-205.

Żurek A., 2008: *Teorie grzeczności językowej*, "Kształcenie Językowe", nr 7, s. 33-43.

Literatura podmiotowa (koreańskojęzyczna):

Bong M.-M., 2008: *Exploration of Socio-Cultural Factors Affecting Korean Adolescents' Motivation*, „Korean journal of culture and social issues”, nr 14-1S, s. 319-348, [봉미미., 2008: 한국 청소년의 학습동기에 영향을 미치는 사회문화적 요인 탐색, “한국심리학회지: 문화 및 사회문제”, 제 14 권 1S 호, 318-348].

Centralny Ekonomiczny Instytut Edukacji HR., 2014: *Zmianie i najnowsze trendy rangi zawodu w firmie*, Seul, [중앙경제 HR 교육원., 2014: 직급의 변화추세와 최근 트렌드, 서울].

Chae W., 2018: *Grzeczność językowa w rodzinie - skupiając się na formy adresatywne*, „nowe życie języka koreańskiego”, nr 28-1, s. 9-26, [채완., 2018: 가족 간의 언어 예절 - 호칭을 중심으로, “새국어생활”, 제 28 권 1 호, 9-26].

Choi B.-Y., 2005: *Dyskryminacja i prześladowania w koreańskim społeczeństwie*, Seul, [최봉영., 2005: 한국 사회의 차별과 억압: 준비어 체계와 형식적 권위주의, 서울].

Choi J.-C., 1996: *Zrozumienie współczesnego społeczeństwa*, Seul, [최종철., 1996: 현대사회의 이해, 서울].

- Cheong B.-K., 2004: *Charakter narodowy i sposób komunikacji Polaków*, „Journal of International Area Studies”, nr 8-1, s. 135-167, [정병권., 2004: 폴란드 민족성과 의사 소통 방식, “국제지역연구”, 제 8 권 1 호, 135-167].
- Chung J.-W., 2011: *The Slavic Address System: Power, Solidarity and Interpersonal Distance*, „Slavic research”, nr 27-2, s. 195-223, [정정원., 2011: 슬라브어의 호칭 체계: 권력, 결속력, 거리감의 상관관계, “슬라브연구”, 제 27 권 2 호, 195-223].
- Miłosz Cz., 1980: *Zniewolony umysł*, tł. Ahn J.-H., Seul [체스와프 미워시., 1980: 사로잡힌 영혼, 안정효 역, 서울].
- Heo J.-Y., 2004: *Analizy „jo-seon-mun-jeon” i „dae-han-mun-jeon” Yu Kil-chun*, „Hanhinsem badania Ju Si-gyeong” nr 17, s. 33-63, [허재영., 2004: 유길준의 “조선문전”과 “대한문전” 연구, “한힌샘주시경연구”, 제 17 호, 33-63].
- Jeon E.-J., 2018: *Aspekty komunikacji w pracy i kierunek poprawy*, „nowe życie języka koreańskiego”, nr 28-1, s. 27-46, [전은주., 2018: 직장 내 의사소통의 양상과 개선 방향 , “새국어생활”, 제 28 권 1 호, 27-46].
- Jo G.-M., 2015: *Wena w życiu. Cztery filarowa nauka imienia i nazwiska*, Seul, [조규문., 2015: 인생의 운 사주 성명학, 서울].
- Jung J.-H., 2007: *Spotkać się z zarządzaniem w lesie humanistycznym*, Seul, [정진홍., 2007: 인문의 숲에서 경영을 만나다, 서울].
- Kang Y.-S., 2012: *Opinie ustalenia dotyczące romanizacji nazwisk koreańskich*, w: Lee S.-O., red., *Badanie nad tworzeniem polityki polityki dla ustalenia dotyczące romanizacji nazwisk koreańskich*, Ministerstwo Kultury, Sportu i Turystyki, [강용순., 2012: 한국 성씨의 로마자 표기안에 대한 소견, w: 이상억., red., 성씨의 로마자 표기 정책 마련 연구, 문화체육관광부].
- Kim B.-J., Kim S.-J., Cho S.-N., 2013: *Badanie luki w postrzeganiu dla wojska: koncentracja na różnicach płci i pokoleń*, „Journal of Defense Policy Studies”, nr 29-4, s.213-242, [김병조., 김수정., 조성남., 2013: 군(軍)에 대한 인식격차 연구: 성별·세대별 차이를 중심으로, “국방정책연구”, 제 29 권 4 호, 213-242].
- Kim S.-J., 2000: *Powód reformy sposobu transkrypcji języka koreańskiego*, „nowe życie języka koreańskiego”, nr 10-4, s. 5-18, [김세중., 2018: 국어의 로마자 표기법 개정 경위, “새국어생활”, 제 10 권 4 호, 5-18].

- Koh S.-H., 2017: *Badania zjawiska społeczna poprzez współczesny polski neologizm*, „The Sociolinguistic Journal of Korea”, nr 25-3, s. 29-64, [고승희., 2017: 현대 폴란드어 신조어를 통해 바라 본 사회상 연구, “사회언어학”, 제 25 권 3 호, 29-64].
- Komisja Usług Finansowych., 2018: *Kompleksowy raport z wyników audytu finansowego KFTC*, Seul, [금융위원회., 2019: 금융결제원 종합감사 결과 보고서, 서울].
- Korean Employers Federation., 2014: *badanie o zarządzaniu awansowania w 2014 roku*, Seul, [한국경영자총협회., 2014 년 승진.승급관리 실태조사, 서울].
- Korea Institute of Child Care & Education., 2016: *Sytuacja edukacji prywatnej niemowląt i małych dzieci i plan ulepszeń II - skupiając się na 2 i 5 lat*, Seul, [육아정책연구소., 2016: 영유아 사교육 실태와 개선 방안 II - 2 세와 5 세를 중심으로, 서울].
- Krajowy Urząd Statystyczny., 2015, *Raport prasowy o wynikach ogółem spisu powszechnych mieszkańców i mieszkań w 2015 r.* Seul, [통계청., 2015: 2015 인구주택총조사 전수부문 집계결과 보도자료, 서울].
- Krajowy Urząd Statystyczny., 2012, *Zabawna historia świata w statystykach*, Seul, [통계청., 2012: 통계속의 재미있는 세상이야기, 서울].
- Lee I.-S., Lee S.-U., Chae W., 2008: *Język w Korei*, Seul, [이익섭, 2008: 한국의 언어, 서울].
- Lee I.-S., 1994: *Socjolingwistyka*, Seul, [이익섭., 1994: 사회언어학, 서울].
- Lee J.-B., 2018: *Problemy i kierunki poprawy koreański system adresatywny krewny*, “nauka języka i literatury”, nr. 141, s. 51-74, [이정복., 2018: 한국어 친족 호칭어 체계의 문제점과 개선 방향, “어문학(語文學)”, 제 141 호, 51-74].
- Lee S.-G., 2011: *Koreańskie nazwisko i księga genealogiczna*, Seul, [이수건., 2011: 한국의 성씨와 족보, 서울].
- Lee S.-H., 2002: *Badanie nad koreańskich form adresatywnych w sytuacjach publicznych* (praca magisterska), Uniwersytet Yonsei, [이선화., 2002: 공공 상황에서의 한국어 호칭 연구, 연세대학교 석사학위논문].
- Lee S.-O., 2012: *Badanie nad tworzeniem polityki polityki dla ustalenia dotyczące romanizacji nazwisk koreańskich*, Ministerstwo Kultury, Sportu i Turystyki, [이상억., 2012: 성씨의 로마자 표기 정책 마련 연구, 문화체육관광부].

Lee T.-H., 2008: *Badanie przemian historycznych w honoryfikatywności koreańskiej*, (rozprawa doktorska), Uniwersytet Gachon, [이태환., 2008: 한국어 경어법의 역사적 변천에 관한 연구, 가천대학교 박사학위논문].

Lee Y.-W., 2013: *badanie homogeniczności o zjawisku reduplikacji morfologicznej i semantycznej w języku chińskim*, „Humanistyka”, nr 98, s.71-86, [이영월., 2013: 중국어 중첩 현상의 형태 의미론적 동질성 연구, “인문과학(人文科學)”, 제 98 호, 71-86].

Min J.-H., 2007: *The Study on the Family name and Given name of Chinese*, „The Chinese language and literature”, nr 40, s. 47-60, [閔載泓, 2007: 중국인의 성씨(姓氏)와 이름(名字) 연구, 中語中文學, 제 40 호, 47-60].

Ministerstwo Kultury, Sportu i Turystyki., 2014: *Badanie świadomości pracy i kultury w 2014 roku*, Seul, [문화체육관광부., 2014: 2014 년 일하는 방식과 문화에 대한 인식조사 보고서, 서울].

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego., 1993: *Badania na list klasyfikacji słownictwa języka koreańskiego*, Seul, [국립국어원., 2010: 국어 어휘의 분류 목록에 대한 연구, 서울].

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego., 2018, *Badanie polityki językowej dla komunikacji społecznej - koncentrowanie się na grzeczności językowej*, Seul, [국립국어원., 2018: 사회적 소통을 위한 언어 정책 연구 -언어 예절을 중심으로, 서울].

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego., 2010, *Spojrzenie na język koreański ze względu na liczbę*, Seul, [국립국어원., 2010: 숫자로 살펴보는 우리말, 서울].

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego., 2011, *Standardowa grzeczność językowa*, Seul, [국립국어원., 2011: 표준언어예절, 서울].

Oh S.-J., 1997: *Edukacja o moralności i etyce w Polsce*, „The Korean Society for Moral & Ethics Education”, nr 8, s. 251-273, [오석중, 1997: 폴란드의 도덕·윤리교육, “한국도덕윤리과교육학회”, 제 8 호, 251-273].

Park H.-P., 2006: *Globalna maniera. wspólny język, który biznesmen powinien mieć*, Seul, [박한표., 2006: 글로벌 매너, 비즈니스맨이 갖춰야할 공용어, 서울].

Park G.-S., 1989: *Rzeczywistość i kontrplan formy adresatywnego języka koreańskiego*, „Życie języka koreańskiego”, nr 19, s. 10-32, [박갑수., 1989: 국어 호칭의 실상과 대책, “국어생활”, 제 19 호, 10-32].

Park J.-W., 2011: *Przeprojektowanie systemu stanowisku w oparciu na wydajności i rolę*, “Badanie wynagrodzeń”, nr 19-2, s. 30-41, [박준우., 2011: 성과와 역할중심의 직급체계 재설계 방안, “연구논단”, 제 19 권 2 호, 30-41].

Park Y.-S., Kim Y.-C., 2002: *The Nature of Educational Achievement in Korea: Psychological, Indigenous and Cultural Perspectives*, “Korean Journal of Educational Psychology”, nr 16-4, s.325-351, [박영신., 김의철., 2002: 한국사회의 교육적 성취: 현상과 심리적 기반, “교육심리연구”, 제 16 권 4 호, 325-351].

Samsung Economic Research Institute., 2000: *Status zniszczenia rangi zawodu i plan jego ulepszeń*, Seoul, [삼성경제연구소., 2000: 직급파괴현황과 개선방안, 서울].

Son B.-S., 2014: *Zarabiaj, jeśli robisz interesy*, Seoul, [손봉석., 2014: 장사를 했으면 이익을 내라, 서울].

Son C.-S., 2010: *A Study of the Types and Characteristics on Modern Korean Terms of address*, “Korean Semantics”, nr. 33, 95-129, [손춘섭., 2010: 현대국어 호칭어의 유형과 특성에 대한 연구, “한국어 의미학”, 제 33 호, 95-129].

Wang H.-S., 2005: *Główna teoria i początek badań form adresatywnych*, “Koreańskie społeczeństwo i forma adresatywna”, s. 17-48, [왕한석., 2005: 호칭어의 주요 이론과 연구 시작, “한국사회와 호칭어”, 17-48].

Yang Y.-H., 2009: *A Historical Study for Establishing Address Terms in Korean Language*, “Korean Language & Literature”, nr 68, s. 31-58, [양영희., 2009: 국어 호칭어 체계 수립을 위한 사적 고찰, “한국언어문학”, 제 68 호, 31-58].

Podręczniki:

Kim S.-K., Jang S.-W., Janasik C.J., Jun Y.-C., Paradowska A.I., 2011: *Język koreański dla Polaków, część I*, Seoul.

Ogarek-Czój H., Huszcza R., Choi G.-Y., 2007: *Język koreański, cz. I*, Warszawa.

Netografia:

Akamai., *Q1 2017 State of the Internet - Connectivity Report*, <https://www.akamai.com/de/de/multimedia/documents/state-of-the-internet/q1-2017-state-of-the-internet-connectivity-report.pdf> (dostęp 29.07.2019).

Bank Światowy, *World Development Indicators: GDP (current US\$)*, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=&series=NY.GDP.MKTP.CD&period=> (dostęp: 04.01.2018).

Bańko M., *Jak się nazywasz?*, <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Jak-sie-nazywasz;4073.html> (dostęp: 21.04. 2019).

Centrum Informacji Kultury Koreańskiej (KCISA)., *Portal kultury tradycyjnej*, <https://www.kculture.or.kr>, [한국문화정보원., 전통문화포털] (dostęp: 20.01.2020).

Chinese Text Project., *春秋左傳 - Chun Qiu Zuo Zhuan.*, <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan?searchu=%E8%83%99%E4%B9%8B%E5%9C%9F%E8%80%8C%E5%91%BD%E4%B9%8B%E6%B0%8F> (dostęp: 21.04. 2019).

„Dziennik Chosun”., *‘Śmiech, płacz, zniecierpliwienie’ scena rano w dniu matury 2020 r.*, https://news.chosun.com/site/data/html_dir/2019/11/14/2019111401009.html (dostęp: 20.01. 2020).

„Dziennik Chosun”., *Ministerstwo Obrony Narodowej ‘Demonstracja wycofania oddziałów GP i sprzętu. W trakcie demilitaryzacji JSA’*, http://news.chosun.com/site/data/html_dir/2018/07/24/2018072401299.html (dostęp: 20.01.2019).

„Dziennik Edaily”., *Gdzie jest praca całego życia? 80% nowych pracowników przygotowuje się do zmiany pracy*, <https://www.edaily.co.kr/news/read?newsId=01197206622487280&mediaCodeNo=257> (dostęp: 06.10.2019).

„Dziennik Jungang”., *Dyplom nie jest gwarancją sukcesu*, <http://news.join.com/article/21110864> (dostęp: 02.01.2018).

„Dziennik Jungang”., *„Kim Se-hyun” zmieniał imię od „Kim Young-min”. 2016 rok jest najważniejszym rokiem w karierze baseballu*, <https://news.join.com/article/19292887> (dostęp: 15.06.2019).

„Dziennik kobiety”., *„Śmierć zamiast pożegnania” Sprawa zakazu małżeństwa o tym samym imieniu i pochodzeniu z likwidowano za 40 lat*, <http://www.womennews.co.kr/news/articleView.html?idxno=66151> (dostęp: 05.05.2019).

„Dziennik Munhwa”., *„Powitanie jest punktem początkowym do komunikacji”. Dyrektor szkoły codziennie wita uczniów przy bramie*, <http://www.munhwa.com/news/view.html?no=20140522010329431640021> (dostęp: 15.06.2019).

Gazeta „Kyunghyang”, *Kultura organizacyjna Samsunga zmienia się, podobnie jak Google*, http://news.khan.co.kr/kh_news/khan_art_view.html?art_id=201606271400001#csidx7756b67d5731c14ab733b0bd36e61ec (dostęp: 15.06.2019).

Gazeta „Hangyure”, *Uprość system stanowisk LG Electronics na trzech poziomach* ‘sa-won, seon-im, chaeg-im’, <http://www.hani.co.kr/arti/economy/working/796942.html> (dostęp: 15.06.2019).

Joynews., *Nowy początek z nowym imieniem i nowym umysłem*, <http://www.inews24.com/view/787969> (dostęp: 15.06.2019).

Jnuri news, *Słowa przywiązane z karą zbiorową*, <http://www.jnuri.net/news/articleView.html?idxno=30823> (dostęp: 22.03.2020).

Krajowy Urząd Statystyczny., *Status prywatnej edukacji uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich w Korei*, http://www.index.go.kr/potal/main/EachDtlPageDetail.do?idx_cd=2697 [통계청., 우리나라 초·중·고 학생의 사교육 현황] (dostęp: 06.01.2018).

Księgarnia „Yes24”, <http://www.yes24.com> (dostęp: 04.07.2020).

Lee B.-G., *Badania języka starokoreańskiego*, <http://encykorea.aks.ac.kr/Contents/FieldNavi?keyword=%EC%96%B8%EC%96%B4&ridx=874>, [이 병 기., 중세국어연구] (dostęp: 05.04.2018).

MBN news., *Imiona mężczyzn i imiona kobiet*, http://mbn.mk.co.kr/pages/news/newsView.php?news_seq_no=404888&category=mbn00009 (dostęp: 25.09.2018).

Moneytoday., 2012: *Uczeń z dobrymi ocenami, wysokie ryzyko samobójstwa po maturze*, <https://news.mt.co.kr/mtview.php?no=2012110713535612612> (dostęp: 06.01.2018).

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego., *Notacja Wyrazów Obcych „etykieta”*, http://www.korean.go.kr/front/foreignSpell/foreignSpellView.do?forgn_seq=14236&mn_id=96, [국립국어원., 용례찾기 „에티켓”] (dostęp: 20.05.2018).

Narodowy Instytut Języka Koreańskiego., *(Pytanie) kiedy wywoływać o imieniu starszej osoby*, https://www.korean.go.kr/front/onlineQna/onlineQnaView.do?mn_id=216&qna_seq=115974 [국립국어원., (질문) 어른 성함 말할 때] (dostęp: 20.04.2019).

Nazwisko w Japonii, *Liczba ostatnich nazwisk (苗字数)*, <http://www2s.biglobe.ne.jp/~suzakihp/yurai-2.html#%E8%8B%97%E5%AD%97%E6%95%B0> (dostęp: 10.09.2018).

OECD., *Average annual hours actually worked per worker 2004 – 2016*, <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=ANHRS> (dostęp: 24.07.2019).

Portal statystyk krajowych (KOSIS), *Ludność według płci, wieku, religii*, http://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1PM1502&conn_path=I2 [국가통계포털 (KOSIS), 성별/연령별/종교별 인구] (dostęp: 16.10.2019).

Sąd Najwyższy Republiki Korei., *Tablica chińskich znaków dla nadawanie imion (według przepisy dotyczące rejestracji relacji rodzinnych art. 37)*, <http://scourt-file.cache.cdn.cloudn.co.kr/hanja/hanja.pdf> [대한민국 대법원., 인명용 한자 (가족관계의 등록 등에 관한 규칙 37 조)] (dostęp: 20.04.2019).

YTN news., „*Nasze bliźniaki to tylko przyjaciele*”, *rodzice w dzisiejszych czasach, którzy odmawiają hierarchię*, https://www.ytn.co.kr/_ln/0103_201701101430070415 (dostęp: 21.07.2019).

Słowniki:

Etymologiczny słownik języka polskiego, t. 2, A. Bańkowski., red., Warszawa 2000.

Dong-A's Prime Dictionnaire Français-Coréen, Seul 2015.

Inny słownik języka polskiego PWN, t. 1, M. Bańko., red., Warszawa 2000.

Inny słownik języka polskiego PWN, t. 2, M. Bańko., red., Warszawa 2000.

Kumsung Newace Korean Language Dictionary, Seul 1987.

Mały słownik Koreańsko-Polski, T. Korsak., M. Hornug., red., Warszawa 2012.

Mały słownik języka polskiego, S. Skorupka., red., Warszawa 1969.

Wielki słownik standardowy język koreański (Narodowy Instytut Języka Koreańskiego), <https://stdict.korean.go.kr/search/searchView.do> (dostęp: 14.02.2020).

Nouveau Dictionnaire Coréen-Français, Seul 2008.

Nowy słownik języka polskiego PWN, E. Sobol., red., Warszawa, 2002.

Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, t. 14, H. Zgólkowa., red., Poznań 1998.

Słownik chiński dla nadawania imion według Sądu Najwyższego Republiki Korei (Naver), <https://hanja.dict.naver.com> (dostęp: 20.04.2019)

Słownik etymologiczny języka polskiego, A. Brückner., red., Warszawa 1985.

Słownik językowego savoir vivre`u, M. Marcjanik., red., Warszawa 2014.

Słownik polsko-chiński i chisko-polski (Słownik Bohan), <http://www.bohan.pl/index.php/pl/> (dostęp: 20.04.2019).

Słownik Polsko-Koreański, B.-K. Cheong., red., Seul 2002.

Słownik współczesnego języka polskiego, t. 1, B. Dunaj., red., Warszawa 2001.

Słownik współczesnego języka polskiego, t. 2, B. Dunaj., red., Warszawa 2001.

Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem, W. Kopaliński., red., Warszawa 2014.

Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 2, S. Dubisz., red., Warszawa 2003.

Wielki słownik języka polskiego, E. Dereń., E. Polański., red., Kraków 2008.

Wielki słownik francusko-polski, t. 1, J. Dobrzyński., A. Dutka., B. Frosztęga., I. Kaczuba., J. Karna., red., Warszawa 1996.

Wielki słownik francusko-polski, t. 2, J. Dobrzyński., A. Dutka., B. Frosztęga., I. Kaczuba., J. Karna., red., Warszawa 1996.

Wielki słownik rosyjsko-polski, t. 2, A. Mirowicz., I. Dulewiczowa., I. Grek-Pabisowa., I. Maryniakowa., red., Warszawa 1996.

Wielki słownik wyrazów obcych PWN, M. Bańko., red., Warszawa 2005.

Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych, A. Markowski., R. Pawelec., red., Warszawa 2001.

Wypasiony słownik najmłodszej polszczyzny, B. Chaciński., red., Kraków 2003.

說文解字 Online text version dictionary, <http://www.shuowenjiezi.com/result4.php?unicode=59D3> (dostęp: 21.04. 2019).

Spis tabeli, schematów oraz ilustracji

Tabele:

Tabela 1: Trzy sposoby transkrypcji języka koreańskiego	8
Tabela 2. Różne odpowiedniki terminu honoryfikatywność w języku koreańskim	34
Tabela 3. Koncepcje relacji międzyludzkich	46
Tabela 4. Sposoby mówienia w relacjach międzyludzkich w honoryfikatywności koreańskiej	54
Tabela 5. Porównanie roczne godziny pracy w Korei Południowej i w Polsce	67
Tabela 6. Rodzaje zwrotu ‘jak masz na imię? (pełne imię i nazwisko)’ w języku koreańskim	83
Tabela 7. ‘le (래)’ dla nadawania imion koreańskich	87
Tabela 8. ‘na (나)’ dla nadawania imion koreańskich	87
Tabela 9. Sposoby romanizacji koreańskiego nazwiska Yoo	91
Tabela 10. Różne sposoby romanizacji koreańskich imion i nazwisk	94
Tabela 11. Statystyka nazwisk w Korei Południowej (wg kryterium odsetka populacji)	96
Tabela 12. Dwie formy zaimka drugoosobowego w różnych językach	112
Tabela 13. Definicje i funkcje form adresatywnych koreańskich w środowiskach zawodowych	121
Tabela 14. System stanowisk w przykładowej koreańskiej firmie	122
Tabela 15. Ogólny system stanowisk w koreańskiej firmie	123
Tabela 16. Kilka stanowisk według funkcji (jig-chaeg) w koreańskiej firmie	125
Tabela 17: Tytuły akademickie w Polsce	128

Schematy:

Schemat 1: Polski i koreański model grzeczności językowej (zdrobnienia i honoryfikatywność)	49
---	----

Ilustracje:

Ilustracja 1. Przykładowa książka napisana koreańskim alfabetem	11
Ilustracja 2. Oficjalny portret króla Sejong'a	13
Ilustracja 3. Koreańskie książki dla dzieci, których tematem przewodnim jest ukłon	40
Ilustracja 4. Oficjalny portret Danguna	61

Ilustracja 5: Młodsza klasa licealistów wspiera maturzystów w dniu matury koreańskiej	66
Ilustracja 6: Dyrektor gimnazjum i uczniowie nawzajem kłaniają się podczas wchodzenia do szkoły	127